

Jaarverslag 2017

Pensioenfonds Zoetwaren

Inhoudsopgave

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	3
Bestuursverslag	4
1 Voorwoord	5
2 Algemene informatie	6
2.1 Juridische structuur	6
2.2 Missie	6
2.3 Visie	6
2.4 Strategie	6
2.5 Organisatie	7
3 Besturing en naleving wet- en regelgeving	12
3.1 Inleiding	12
3.2 Werkwijze en vergaderstructuur	12
3.3 Evaluatie doelstellingen en hoofdthema's 2017	12
3.4 Klachten en geschillen	15
3.5 Goed Pensioenfondsbestuur	15
3.6 Informatie vanuit toezicht van DNB en AFM	18
3.7 Deskundigheids- en integriteitstoets en opleiding	18
3.8 Statutenwijziging	18
4 Financiële positie en beleid in 2017	19
4.1 Financiële opzet en positie	19
4.2 Financieel beleid en beleidskeuzes	20
4.3 Matchingportefeuille	26
4.4 Returnportefeuille	26
4.5 Vermogensopbouw	26
4.6 Rendementen 2017	27
4.7 Economische ontwikkelingen	27
4.8 Z-score 2017 en performancetoets	28
4.9 Strategische portefeuille 2018	29
4.10 Maatschappelijk verantwoord beleggen	29
4.11 Financieringsbeleid	30
5 Risicobeheer	32
5.1 Risk governance	32
5.2 Risico-identificatie en beoordeling	35
5.3 Beleggingsrisico's	38
5.4 Actuariële risico's	40
5.5 Niet-financiële risico's	40
5.6 Risicobeeld in 2017	42
6 Pensioenuitvoering en ontwikkelingen	43
6.1 Communicatie	43
6.2 Uitvoeringskosten	45
6.3 Pensioenregeling	48
6.4 Nieuwe wetgeving	49
7 Actuariële analyse	51
8 Verwachte ontwikkelingen en doelstellingen voor 2018	52
9 Raad van Toezicht	54
9.1 Verslag van de Raad van Toezicht	54
9.2 Reactie Bestuur op het verslag van de Raad van Toezicht	56
10 Verantwoordingsorgaan	57
10.1 Verslag van het Verantwoordingsorgaan	57

10.2	Reactie Bestuur op het verslag van het Verantwoordingsorgaan	61
	Jaarrekening	62
11	Jaarrekening	63
11.1	Balans per 31 december 2017	63
11.2	Staat van baten en lasten	64
11.3	Kasstroomoverzicht	65
11.4	Toelichting op de jaarrekening	66
	Overige gegevens	99
12	Overige gegevens	100
12.1	Actuariële verklaring	100
12.2	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	102
	Bijlagen	109
Bijlage 1	Vergoedingsregeling	110
Bijlage 2	Kenmerken pensioenregeling	111
Bijlage 3	Begrippenlijst	119

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

Bedragen x € 1.000	2017	2016	2015	2014	2013
Aantal verzekerden (per eind van het jaar)					
Deelnemers, actief en arbeidsongeschikten	9.243	9.305	8.013	8.038	7.930
Gewezen deelnemers	26.747	26.560	25.213	28.270	29.437
Ingegane pensioenen	10.394	10.770	9.937	9.358	8.804
Totaal aantal verzekerden	46.384	46.635	43.163	45.666	46.171
Aantal aangesloten werkgevers¹	247	244	211	210	212
Pensioenen					
Feitelijke premie	57.961	52.540	49.866	49.466	53.630
Uitvoeringskosten	4.073	5.083	4.835	3.930	3.646
Uitkeringen	46.771	43.528	44.542	40.609	42.521
Verleende toeslag actieven	0,08%	0%	1,0%	0%	0%
Verleende toeslag gepensioneerden en gewezen deelnemers	0,08%	0%	0,5%	0%	0%
Vermogen en solvabiliteit					
Minimaal vereist eigen vermogen in % ²	104,4	104,5	104,4	104,4	104,6
Vereist eigen vermogen in % ³	120,0	119,4	119,9	111,6	112,2
Dekkingsgraad in % ⁴	113,1	107,6	103,8	112,6	110,9
Beleidsdekkingsgraad in %	111,7	102,7	106,7	114,2	n.v.t.
Reële dekkingsgraad in %	90,2	83,9	n.b.	n.b.	n.b.
Beleggingen					
Balanswaarde (incl. neg. derivaten) in €mln.	2.494,3	2.396,2	2.097,6	2.125,8	1.703,1
Beleggingsopbrengsten	105.526	293.392	-32.699	407.824	-69.163
Jaarrendement portefeuille in %	4,4	14,6	-1,3	24,2	-3,7
Samenstelling beleggingsportefeuille					
Aandelen	796.147	788.808	533.499	403.248	341.433
Vastrentende waarden	1.486.931	1.448.530	1.448.511	1.477.192	1.289.587
Vastgoed	204.730	160.976	106.702	60.366	37
Derivaten	9.564	-41.574	7.048	183.528	-43.162
Overige beleggingen (grondstoffen/liquide middelen)	-3.104	39.419	1.838	1.447	85.242

¹ De toename in het aantal werkgevers in 2016 wordt veroorzaakt door een andere systematiek van tellen.

² Zoals gedefinieerd in de Pensioenwet, artikel 131.

³ Zoals gedefinieerd in de Pensioenwet, artikel 132.

⁴ De dekkingsgraad ultimo jaar wordt bepaald op per balansdatum geldende rekenmethodiek zoals bepaald door DNB.

Bestuursverslag

1 Voorwoord

Geachte lezer,

Voor u ligt het jaarverslag over 2017. In dit verslag geven wij inzicht in de situatie van ons pensioenfonds. Met dit verslag leggen wij bestuurlijke verantwoording af aan al onze deelnemers en werkgevers.

Als voorzitters kijken wij met een tevreden gevoel terug op het afgelopen jaar. Eindelijk is de financiële positie zodanig dat er weer geïndexeerd kon worden, al was het minimaal (0,08%). Toch is dit een belangrijk teken van herstel. Doordat in 2017 onze dekkingsgraad is gestegen konden we volgens ons strategisch plan iets risicovoller beleggen. Daardoor willen we meer rendement halen, om zo de opgebouwde pensioenrechten ook in de toekomst te kunnen indexeren. Naast een goed rendement vinden wij het belangrijk dat het geld van onze deelnemers wordt belegd in bedrijven die goed omgaan met mens en milieu. In 2017 hebben we hierin belangrijke stappen gezet. Onze beleggingen hebben een relatief rustig jaar doorgemaakt. Waar internationale gebeurtenissen in 2016 (Brexit, verkiezingen VS) nog veel impact op de rendementen hadden, kende 2017 een rustiger verloop. Wij hebben een rendement behaald van 4,4%.

Boekjaar 2017 hebben wij met een beleidsdekkingsgraad van 111,7% afgesloten (2016: 102,2%). De actuele dekkingsgraad bedroeg eind 2017 113,1% (2016: 107,6%). Een grote verbetering t.o.v. vorig jaar. Met deze dekkingsgraden hebben wij nog wel een reservetekort en verkeren we dus nog steeds in een situatie van herstel. Omdat de wet ons toestaat om vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110% de pensioenen gedeeltelijk te indexeren, hebben wij de pensioenen gedeeltelijk kunnen verhogen. Wij hebben per 1 januari 2018 de pensioenen met wat – in onze situatie – maximaal mogelijk is, namelijk 0,08% verhoogd. Dit is slechts een kleine verhoging, maar na jaren van negatieve berichtgeving in de media over pensioenvermogens toch een stap in de goede richting en een belangrijk signaal voor onze deelnemers.

Het afgelopen jaar hebben wij de samenwerking met het Bakkers Pensioenfonds (Bpf Bakkers) verder geïntensiveerd. Deze samenwerking werpt zijn vruchten af in de vorm van een verdere verlaging van uitvoeringskosten. De geplande wetgeving die een fusie met gescheiden vermogens mogelijk moet maken voor verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfonds is (nog) niet in werking getreden. Toch zijn wij verder gegaan op ons pad om de mogelijkheden voor een fusie verder te onderzoeken, omdat wij geloven dat dit de toekomstrichting voor ons Fonds is. Door te fuseren kunnen wij de vele uitdagingen met betrekking tot complexiteit, continuïteit en toenemende kosten beter het hoofd bieden en nog effectiever de pensioenregeling uitvoeren voor al onze deelnemers en werkgevers.

In de wereld om ons heen zien wij steeds meer wijzigingen in wet- en regelgeving. Vanaf 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensverwerking (AVG) van toepassing. Voor een pensioenfonds heeft dit een groot effect op de uitvoering. In 2017 heeft het bestuur hiertoe de eerste stappen gezet en dit voorjaar is alles gereed gemaakt. Ook de komst van regelgeving rondom waardeoverdrachten van kleine pensioenen en toenemende regelgeving op het digitale vlak (eIDAS, eherkenning, IT risico's), maakt dat wij voortdurend moeten inspelen op wijzigingen. De plannen voor een nieuw pensioencontract worden door ons op de voet gevolgd. Onze omgeving blijft daarmee ook behoorlijk in beweging. Bestuurlijk gezien liggen op dit vlak de nodige uitdagingen.

Het bestuur hecht aan transparantie over de bedrijfsvoering, de gestelde doelen en de behaalde resultaten. Wij gaan ervan uit dat u met het lezen van dit jaarverslag een goed inzicht krijgt in het functioneren van ons pensioenfonds, de gemaakte beleidskeuzes en de financiële en actuariële ontwikkelingen.

Namens het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie,

Amsterdam, 1 juni 2018

Leonne Jansen
Werknemersvoorzitter

Jan Groen
Werkgeversvoorzitter

2 Algemene informatie

2.1 Juridische structuur

Het Fonds is in 2011 ontstaan uit een fusie tussen de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Suikerverwerkende Industrie (Pensioenfonds Koek) en de Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Suikerwerk- en Chocoladeverwerkende Industrie (Pensioenfonds Snoep). Het Fonds is een bedrijfstakpensioenfonds als bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet en draagt de naam Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie. Het Fonds is statutair gevestigd in Amsterdam en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Amsterdam onder nummer 41198154. De laatste statutenwijziging vond plaats op 21 december 2016. Het Fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

2.2 Missie

Onze missie en visie hebben wij in de loop van 2017 verder aangescherpt en luidt nu:

Pensioenfonds Zoetwaren is het bedrijfstakpensioenfonds voor de zoetwarenindustrie. Pensioenfonds Zoetwaren voert de pensioenregeling uit namens alle verplicht en vrijwillig aangesloten werkgevers. Daarbij streeft het Fonds naar evenwichtige afweging van de belangen van alle deelnemers en werkgevers. Het Fonds is ervan overtuigd dat door collectiviteit en solidariteit pensioenen beter beschermd worden tegen risico's.

Het Fonds draagt er zorg voor dat de pensioenen van alle deelnemers (werknemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers), nu en in de toekomst, volgens afspraak worden opgebouwd.

Het Fonds belegt de ingelegde pensioenpremies met als doel voldoende rendement te behalen om aan de verplichtingen te voldoen en de ambities te realiseren. Daarbij neemt het bestuur verantwoorde risico's en houdt het rekening met kostenefficiëntie, transparantie en maatschappelijk verantwoord beheer.

Het Fonds streeft ernaar de pensioenen waardevast te houden. Daarbij houden wij oog voor de risico's en de verschillende belangen van alle deelnemers en werkgevers gezamenlijk.

Waar staan we voor? Onze kernwaarden

- Betrouwbaar
- Transparant
- Maatschappelijk betrokken
- Kostenefficiënt.

2.3 Visie

Pensioenfonds Zoetwaren groeit naar een zodanige omvang dat het beter, efficiënter en goedkoper kan functioneren. Daarbij wil het Fonds de binding met de voedingsindustrie behouden, zodat het Fonds zich kan ontwikkelen tot een magneetfonds voor de voedingssector. Als eerste stap ligt een fusie⁵ met het aanverwante Bedrijfspensioenfonds voor het Bakkersbedrijf het meest voor de hand.

Het Fonds streeft naar een beleidsdekkingsgraad boven het Vereist Eigen Vermogen en naar indexeren conform de ambitie.

Het Fonds maakt onderdeel uit van de maatschappij en heeft haar eigen verantwoordelijkheden. Het Fonds is van mening dat maatschappelijk verantwoord beleggen op termijn niet leidt tot lagere rendementen, doordat duurzaamheid ook de waarde van de bedrijven waarin belegd wordt zal verhogen. Daarom wil het Fonds, op het gebied van ESG, bij de beste 50% pensioenfonds van Nederland horen.

Door goed bestuur en een transparante houding naar deelnemers, werkgevers en de buitenwereld over het gevoerde beleid zal het Fonds aantrekkelijk zijn voor werkgevers uit de voedingsmiddelenbranche om zich (vrijwillig) aan te sluiten.

2.4 Strategie

Pensioenfonds Zoetwaren werkt met Bedrijfspensioenfonds voor het Bakkersbedrijf aan verdergaande samenwerking, zodat schaalvoordelen bereikt kunnen worden. Anticiperend op de definitieve wetgeving met betrekking tot fusie met ringfencing verkennen beide fondsen met sociale partners de mogelijkheden voor een fusie. Daarbij zal het belang van de deelnemers voorop staan. Met deze fusie worden verdere schaalvoordelen zoals kostenreductie en versterking van het bestuur bereikt, en ontwikkelt het Fonds zich tot een Fonds met een magneetfunctie voor andere fondsen in de voedingsmiddelenbranche.

---

⁵ Met "fusie" wordt niet het juridische begrip fusie bedoeld maar een vorm van samengaan van beide fondsen.

Het Fonds herijkt jaarlijks zijn beleggingsstrategie aan de hand van wettelijke wijzigingen, ontwikkelingen in de wereldeconomie, updates van de scenarioanalyses en de ALM. Het nemen van beleggingsrisico's is nodig en zal steeds binnen verantwoorde en vooraf vastgestelde risicogrenzen blijven op basis van vooraf vastgestelde triggers. Deze uitgangspunten vormen de basis van het beleggingsbeleid. Het Fonds bouwt tevens zijn ESG beleid verder uit tot en met engagement en impactbeleggen.

Het Fonds zoekt actief de dialoog met zijn deelnemers en communiceert met alle doelgroepen via de daartoe meest geschikte middelen. Het Fonds profileert zich als een aantrekkelijke, betrouwbare en transparante partner met de best mogelijke waarborg van de pensioenrechten en uitkeringen in de voedingsmiddelenindustrie.

Om IT risico's voldoende te kunnen beheersen ontwikkelt het Fonds samen met de uitvoerders een IT-beleid, dat zowel de uitvoering als communicatiemiddelen zal omvatten.

Het Fonds volgt discussies en ontwikkelingen op pensioengebied op de voet. Hierdoor is het Fonds in staat deze ontwikkelingen tijdig en kritisch te beoordelen en te bepalen hoe deze in te passen in het beleid van het Fonds.

2.5 Organisatie

Het fonds heeft verschillende organen, namelijk het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht. De bestuursleden nemen tevens zitting in één of meerdere commissies. Daarnaast is een aantal externe partijen intensief bij het fonds betrokken. In de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) staan de taken en verantwoordelijkheden van alle betrokken partijen vermeld.

Paritaire invulling Bestuur

Het Bestuur van het Fonds bestaat uit tien leden, waarvan vier van werkgeverszijde, vier van werknemerszijde en twee namens de pensioengerechtigden. De bestuursleden van werkgeverszijde worden voorgedragen door de werkgeversvereniging in de sector. Dat is de Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie (VBZ) gevestigd in Den Haag. De bestuursleden van werknemerszijde worden voorgedragen door de volgende werknemersverenigingen:

- Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV, twee zetels)
- Christelijk Nationaal Vakverbond Vakmensen (CNV Vakmensen, één zetel)
- De Unie (één zetel)

De bestuursleden namens de pensioengerechtigden worden via verkiezingen voorgedragen door de pensioengerechtigden.

Commissies en stuurgroepen

Het Fonds maakt gebruik van de mogelijkheid om voor bepaalde aandachtsgebieden het Bestuur over te laten aan een afvaardiging uit het Bestuur. Het Fonds kent in dit kader een Dagelijks Bestuur, een Beleggingsadviescommissie, een Commissie Financiën, een Uitbestedingscommissie, een Communicatiecommissie en een Adviescommissie.

Daarnaast was in 2017 een Stuurgroep Toekomst actief.

2.5.1 Bestuur

Samenstelling Bestuur

In 2017 heeft een aantal bestuursmutaties plaatsgevonden. Mevrouw Van Beusekom is in december 2016 aangetrokken als extern bestuurder met expert niveau op vermogensbeheer. Zij is in maart 2017 namens de werkgevers benoemd tot bestuurslid. Door CNV Vakmensen is de heer Kusters voorgedragen als opvolger van de in 2016 vertrokken bestuurder de heer Lahoye. Nadat de heer Kusters eerst als aspirant bestuurder zitting nam in het bestuur, is hij op 2 juni 2017 benoemd als bestuurder. De ontstane vacature namens het FNV door het vertrek van de heer Hendriks is met ingang van 13 oktober 2017 ingevuld door mevrouw Van Leeuwen. Helaas heeft ook de heer Spruijt het bestuur tegen het eind van 2017 verlaten. Als gevolg van zijn vertrek is de zetelverdeling binnen het bestuur veranderd. Gezien de samenstelling van de deelnemerspopulatie, is besloten dat 1 zetel vanuit de werknemersgeleding kon vervallen. In overleg met De Unie is besloten om de zetel namens De Unie te laten vervallen. Het bestuur bedankt hierbij nogmaals de heren Hendriks en Spruijt hartelijk voor hun inzet, gedrevenheid en passie als bestuurslid van het Fonds.

In 2017 was het Bestuur als volgt samengesteld:

Leden werkgevers	Geboortejaar	Zitting op voordracht van	Zitting sinds	Einde zittingstermijn
de heer J. Groen (werkgeversvoorzitter)	1959	VBZ	01-01-2011	01-01-2019
de heer E. Schuurhuis	1957	VBZ	16-09-2014	16-09-2018
mevrouw W.E.M. Bakermans	1960	VBZ	05-02-2016	05-02-2020
mevrouw M. van Beusekom	1973	VBZ	17-03-2017	17-03-2021
Leden werknemers	Geboortejaar	Zitting op voordracht van	Zitting sinds	Einde zittingstermijn
mevrouw L.F.A.M. Jansen (werknemersvoorzitter)	1968	FNV	01-01-2011	01-01-2019
de heer J.A. Spruijt	1956	De Unie	01-01-2011	01-11-2017*)
de heer J. Hendriks	1957	FNV	01-01-2011	01-05-2017**)
de heer W. Kusters	1954	CNV Vakmensen	02-06-2017	02-06-2021
mevrouw J.G.E. van Leeuwen	1986	FNV	13-10-2017	13-10-2021
Leden pensioengerechtigden	Geboortejaar	Zitting sinds	Einde zittingstermijn	
de heer H.E. Hermans	1951	01-07-2014	01-07-2018	
vacature				

*) Door het vertrek van dhr. Spruijt is deze zetel vacant. Het bestuur heeft, in overleg met De Unie, besloten dat de zetel van De Unie vervalt.

***) Per 13-10-2017 ingevuld door mevr. van Leeuwen

Diversiteitsbeleid

Het Bestuur streeft in de samenstelling van de organen diversiteit na, naast de eerste vereisten van geschiktheid en competenties. Dat houdt in dat:

- in het Bestuur en het VO tenminste een man en een vrouw zitting hebben;
- in het Bestuur en het VO tenminste een lid boven en een lid onder de veertig jaar zitting heeft;
- het Bestuur en de Raad van Toezicht (bij het opstellen van de profielschets) er rekening mee houden dat de deelnemers en pensioengerechtigden zich vertegenwoordigd weten in de organen van het Fonds en zich herkennen in de organen.

Het Bestuur dringt er bij de voordragende en benoemende organisaties op aan om bij het vervullen van een vacature met deze richtlijnen rekening te houden. Het Bestuur adviseert hen daarom ook hun kandidaten te selecteren uit het Pensioenlab.

Ondanks de inspanningen van het bestuur is de gewenste diversiteit niet overal aanwezig. In het VO heeft geen vrouw zitting en zijn er geen leden onder de 40 jaar. In het bestuur is het lidmaatschap van een bestuurslid onder de 40 jaar verwezenlijkt met de benoeming van mevrouw Van Leeuwen. Van de 8 zittende bestuurders is nu 50% vrouw.

De indeling van de commissies was eind 2017 als volgt:

Bestuursleden	Dagelijks bestuur	Uitbestedings-commissie	Beleggings-advies commissie	Communicatie commissie	Commissie Financiën
mevrouw L.F.A.M. Jansen	X	X	X		
de heer J. Groen	X	X			X*
mevrouw J.G.E. van Leeuwen				X	
de heer E. Schuurhuis				X	X
de heer H.E. Hermans			X**	X	
mevrouw W.E.M. Bakermans				X*	
mevrouw M. van Beusekom			X*		
de heer W. Kusters		X*			

* = voorzitter   ** = aspirant lid

Naast de genoemde commissies is een Stuurgroep Toekomst opgericht die de samenwerking met Bpf Bakkers naar een volgend niveau brengt. Vanuit ons Fonds hebben mevrouw Jansen, mevrouw Bakermans en de heer Hermans zitting in deze Stuurgroep.

2.5.2 Raad van Toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door de Raad van Toezicht.

Op 31 december 2017 was de Raad van Toezicht als volgt samengesteld:

Leden	Geboortejaar	Zitting sinds	Zittingstermijn	Einde zittingstermijn
mevrouw S.G. van der Lecq (voorzitter)	1966	1 juli 2014	2	1 juli 2019
de heer G.E. van de Kuilen	1964	1 juli 2014	2	1 juli 2020
de heer B. van de Belt	1950	1 juli 2014	2	1 juli 2018

De leden van de Raad van Toezicht treden eens in de drie jaar af. Een lid kan maximaal 1 keer worden herbenoemd. Om het tegelijk aftreden van alle leden van de Raad van Toezicht te voorkomen is een rooster van aftreden opgesteld. Volgens dit rooster van aftreden heeft de herbenoeming van de heer Van de Kuilen per 1 juli 2017 plaatsgevonden.

De heer Van de Belt zal aftreden per 1 juli 2018. De ontstane vacature zal ingevuld worden door mevrouw M.L. van der Steen-Jacquet (geboortejaar 1975).

2.5.3 Het Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit acht leden: drie vertegenwoordigers namens deelnemers, drie vertegenwoordigers namens pensioengerechtigden en twee werkgeversvertegenwoordigers.

Het Verantwoordingsorgaan was in 2017 als volgt samengesteld:

Leden	Geboortejaar	Zitting op voordracht van	Vertegenwoordiging namens	Zitting sinds	Einde zittingstermijn
de heer J.J. Gommans	1959	VBZ	werkgevers	1 juli 2014	1 juli 2018
de heer F.L.F. van Bijsterveld	1970	VBZ	werkgevers	1 juli 2014	1 juli 2021
de heer R.W.H. Brouwers	1947	De Unie	gepensioneerden	1 juli 2014	1 juli 2018
de heer H. Verkuijlen	1945	FNV	gepensioneerden	1 juli 2014	1 juli 2018
de heer E.A. Koopman	1946	FNV	gepensioneerden	1 januari 2017	1 juli 2020
de heer S. Waiboer	1954	FNV	werknemers	1 juli 2014	1 juli 2021
de heer P. Zoetemeijer	1953	FNV	werknemers	1 juli 2014	1 juli 2020
de heer N.J.M. Serfaes	1956	CNV Vakmensen	werknemers	1 juli 2014	1 juli 2018

De leden van het Verantwoordingsorgaan treden eens in de vier jaar af. Een lid kan maximaal 1 keer worden herbenoemd. Om het tegelijk aftreden van alle leden van het Verantwoordingsorgaan te voorkomen is door het Verantwoordingsorgaan in 2016 een rooster van aftreden opgesteld. Volgens dit rooster van aftreden heeft de herbenoeming van de heer Van Bijsterveld en de heer Waiboer per 1 juli 2017 plaatsgevonden.

2.5.4 Uitbestede werkzaamheden

Pensioenbeheer

De administratie van het Fonds en de betaling van de pensioenen conform de pensioenregelingen heeft het Bestuur sinds 2016 uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. Nadere afspraken over de kwaliteit van de dienstverlening zijn vastgelegd in een Service Level Agreement (SLA) voor pensioenbeheer.

TKP Pensioen B.V. rapporteert ieder kwartaal over de dienstverlening middels een kwartaalrapportage. Deze rapportages worden besproken met het Bestuur en vormen een belangrijk document in het kader van het risicomanagement van het pensioenfonds.

Coördinator Vermogensbeheer en Vermogensbeheer

Het Bestuur heeft een Coördinator Vermogensbeheer aangesteld, te weten NN Investment Partners. NNIP is operationeel verantwoordelijk voor de invulling en het beheer van de beleggingsportefeuille, inclusief de selectie van gespecialiseerde vermogensbeheerders voor onderdelen van de portefeuille.

De selectie en monitoring van de beheerders wordt uitgevoerd door Altis, een gespecialiseerde dochteronderneming van NN Investment Partners. Naast beleggingsinhoudelijke afwegingen wordt hierbij ook rekening gehouden met het duurzaamheidskarakter van de beheerder, juridische aspecten en kosten. Het Bestuur ontvangt hierover elk kwartaal een rapportage per beheerder met de actuele opinie van Altis over de beheerder en de in het kwartaal gerealiseerde resultaten.

De Coördinator Vermogensbeheer ziet toe op deze vermogensbeheerders en adviseert het Bestuur over aanstelling en ontslag van deze partijen. De Coördinator Vermogensbeheer rapporteert maandelijks over de performance en de positie van de portefeuille ten opzichte van de afgesproken benchmark en op kwartaalbasis in meer detail over de samenstelling, rendementen en risico's van de beleggingsportefeuille.

Onafhankelijke Risicomanager

Er is een Onafhankelijke Risicomanager, Ortec Finance, die verantwoordelijk is voor het monitoren van en adviseren over financiële risico's, zijnde het balansrisico van het Fonds en toezicht op de risico's in de beleggingsportefeuille, en niet-financiële risico's. De Onafhankelijk Risicomanager opereert onafhankelijk van de Coördinator Vermogensbeheer. Op maand- en kwartaalbasis stelt zij rapportages op ten behoeve van het Bestuur. Tevens adviseert zij het Bestuur over het te voeren strategische beleid en de impact van nieuwe wet- en regelgeving.

Bewaarnemer

Verder is er een Bewaarnemer, Bank of New York Mellon, die een onafhankelijke performancemeting uitvoert en de resultaten consolideert. De bewaarnemer verzorgt de beleggingsadministratie en rapporteert over de posities ten opzichte van de neutrale posities die zijn opgenomen in het beleggingsplan. De bewaarnemer administreert ook de beleggingen die niet bij de bewaarnemer onder bewaring zijn.

Controle, ondersteuning en advies

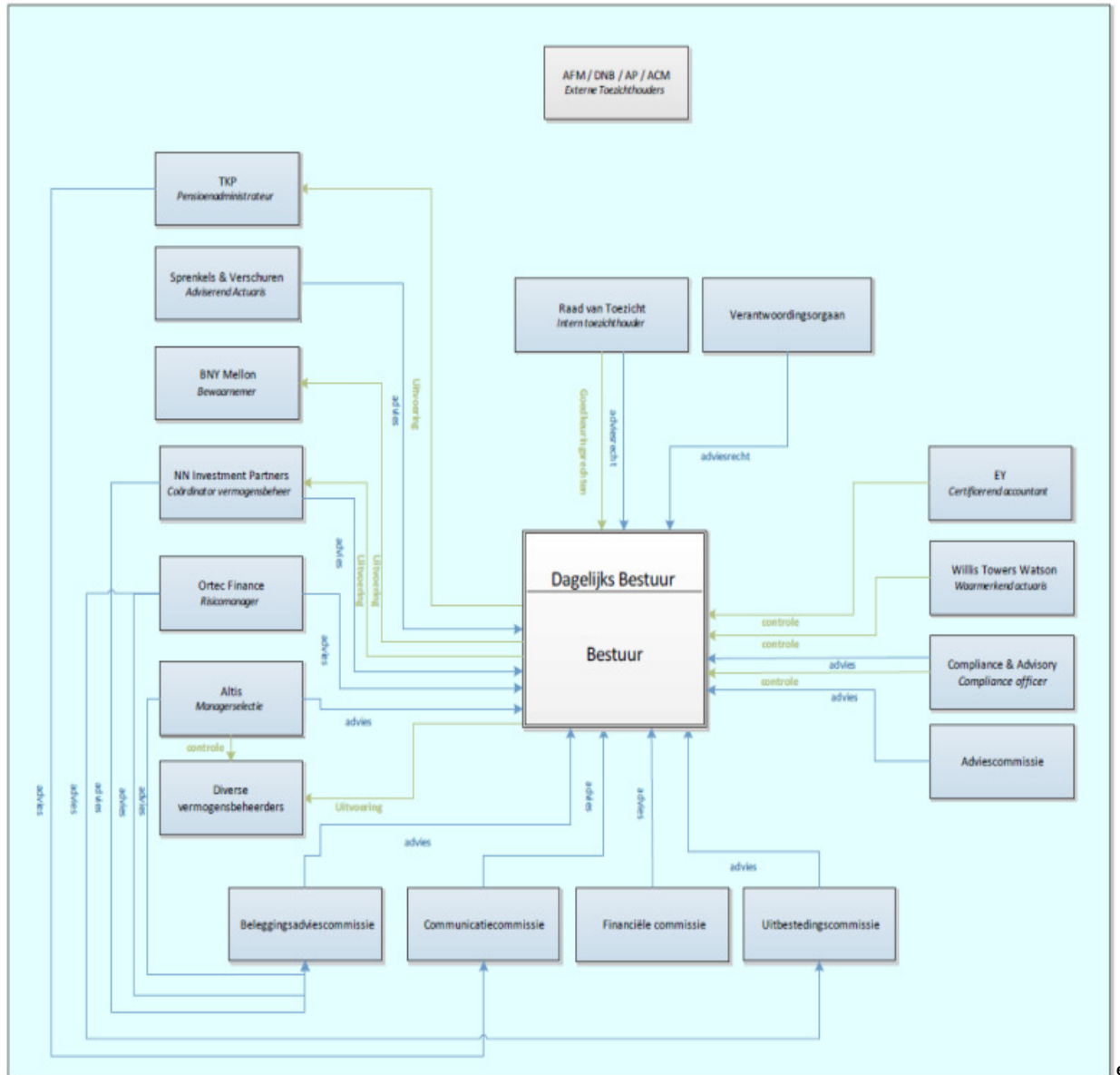
Het pensioenfonds heeft zich in 2017 bij zijn werkzaamheden laten controleren, ondersteunen en adviseren door de volgende partijen:

Accountant: de heer S.B. Spiessens, Ernst & Young Accountants LLP
Adviserend actuaris: Mevrouw K. Kusters, Mercer (Nederland) B.V.*)
Certificerend actuaris: De heer R. Kruijff, Towers Watson Netherlands B.V.
Compliance Officer: Mevrouw E. Hoving, Compliance & Advisory

*) Met ingang van 1 januari 2018 zijn de taken van de adviserend actuaris opgedragen aan mevrouw L. Thissen, Sprenkels & Verschuren B.V.

2.5.5 Organogram

De organisatie van het Fonds ziet er als volgt uit:

⁶ De adviescommissie kan ad-hoc bijeen worden geroepen in het geval zich een geschil voordoet tussen een direct belanghebbende van het Fonds en het Bestuur. Deze commissie adviseert het Bestuur vervolgens ten aanzien van de oplossing van het geschil.

3 Besturing en naleving wet- en regelgeving

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk doet het Bestuur verslag van de wijze waarop het in 2017 het Fonds is bestuurd. Er wordt stilgestaan bij de manier waarop gemaakte beleidskeuzes tot stand zijn gekomen en in hoeverre doelstellingen zijn gerealiseerd. Daarnaast wordt weergegeven hoe rekening gehouden is met veranderende wet- en regelgeving. Ook wordt ingegaan op het eigen functioneren.

3.2 Werkwijze en vergaderstructuur

Het Bestuur heeft in 2017 negen bestuursvergaderingen en vier themadagen georganiseerd. Tijdens de themadagen was er in afwisselende samenstelling ook een delegatie van de Raad van Toezicht aanwezig. Daarnaast vergaderde het Bestuur viermaal samen met de Raad van Toezicht, waarvan tweemaal met uitsluitend het Dagelijks Bestuur. Tijdens alle 9 vergaderingen van het Verantwoordingsorgaan was steeds een delegatie van het Bestuur aanwezig. In de laatste bestuursvergadering in 2017 is het voltallige Verantwoordingsorgaan aanwezig geweest om advies uit te brengen aan het Bestuur over de toeslagverlening en het beleggingsplan voor 2018.

3.3 Evaluatie doelstellingen en hoofdthema's 2017

In het bestuursverslag over 2016 is een aantal doelstellingen voor 2017 opgenomen. Hieronder volgt een evaluatie van de belangrijkste doelstellingen en hoofdthema's en legt het bestuur verantwoording af over de bereikte resultaten.

Voor 2017 waren de belangrijkste doelstellingen en hoofdthema's:

- De toekomst van Bpf Zoetwaren, samenwerking met Bpf Bakkers en fusiemogelijkheden
- Versterking van de governance door instelling van een Beleggingsadviescommissie (BAC), vergroten van de diversiteit in het bestuur en evaluaties van bestuurders
- Verdere uitbreiding van het risicobeleid
- Aanscherpen beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen
- Implementatie van de AVG
- Vergroten van de aandacht voor pensioen bij de deelnemers en werkgevers.

3.3.1 De toekomst van Bpf Zoetwaren, samenwerking met Bpf Bakkers en fusiemogelijkheden

Om als Bpf Zoetwaren de toegenomen complexiteit van wet- en regelgeving, het toegenomen tijdsbeslag, de continuïteit van de bestuursorganen en de toenemende uitvoeringskosten het hoofd te kunnen bieden zien wij schaalvergroting als een noodzaak. Voor 2017 was ons doel tweeledig, enerzijds de reeds aangevangen samenwerking met Bpf Bakkers verder te intensiveren om daarmee voordelen op kosten gebied te bereiken en anderzijds de mogelijkheid tot fusie in de toekomst verder te onderzoeken.

De samenwerking met Bpf Bakkers:

De samenwerking met Bpf Bakkers heeft in 2017 verder gestalte gekregen. Op het gebied van Pensioenadministratie, Vermogensbeheer en Risicomanagement werken beide fondsen met dezelfde uitbestedingspartijen. Per 1 januari 2018 zal dit ook gelden voor de adviserend actuaris. Deze samenwerking heeft tot en met 2017 geresulteerd in een kostenbesparing van ca. € 1.500.000 voor beide fondsen tezamen, op jaarbasis. De kostenbesparing voor ons Fonds bedraagt circa de helft daarvan.

Ook op het gebied van kennisvergroting en opstellen van nieuw beleid werken we samen bijvoorbeeld bij het opstellen van het MVB-beleid en Vastgoedbeleid. Regelmatig vindt overleg plaats met beide besturen en ook beide beleggingsadviescommissies overleggen over het te voeren beleid in een aantal beleggingscategorieën. Alle stappen in de samenwerking zijn omkeerbaar, zolang er van een fusie geen sprake is.

Mogelijkheden tot fusie:

Op basis van de kamerbrief van staatssecretaris Klijnsma d.d. 22 december 2016 zagen beide fondsen voldoende mogelijkheden om een fusie verder te onderzoeken en hebben dit in 2017 ook daadwerkelijk gedaan. Er is een Stuurgroep Toekomst gevormd, waarin afvaardigingen van beide fondsen zitting hebben. In deze Stuurgroep is geanalyseerd in hoeverre een verdere samenwerking en mogelijke fusie haalbaar is en evenwichtig in het belang is van de verschillende groepen, in het bijzonder de deelnemers en werkgevers. Ten tijde van vaststelling van dit verslag is dat onderzoek nog niet volledig afgerond en zijn er dan ook nog geen bestuurlijke besluiten genomen over een

daadwerkelijke fusie. Wel is inzichtelijk dat de jaarlijkse uitvoeringskosten verder kunnen afnemen bij een fusie, waarbij de kwaliteit van de dienstverlening op een minimaal gelijk niveau blijft.

3.3.2 Versterking van de governance door instelling van een BAC en aandacht voor diversiteit in het bestuur

Beleggingsadviescommissie:

De beleggingsadviescommissie is ingesteld om daarmee de countervailing power op beleggingsgebied in het bestuur te versterken. De daadwerkelijke vormgeving, rollen en verantwoordelijkheden en samenwerking met de BAC van Bpf Bakkers waren belangrijke aandachtspunten voor 2017.

Met de installatie van de BAC per 1-1-2017 wordt de besluitvorming t.a.v. beleggingsvraagstukken diepgaand door de BAC voorbereid, tezamen met de Vermogensbeheercoördinator en Risicomanager. De BAC stelt op basis daarvan een eigen advies op voor het bestuur ter besluitvorming. Dit heeft geresulteerd in een effectiever besluitvormingsproces. Begin januari 2018 heeft de eerste evaluatie van de BAC plaatsgevonden en is er nog een aantal verbeteringen doorgevoerd.

Diversiteit

Goede vorderingen zijn gemaakt met het realiseren van de gewenste diversiteit binnen het bestuur. Per eind 2017 is 50% van de zittende bestuurders een vrouw en is er één bestuurslid jonger dan 40 jaar. Het bestuur heeft het VO gevraagd bij het ontstaan van vacatures ook speciaal aandacht te hebben voor het bereiken van de gewenste diversiteit binnen het VO.

3.3.3 Verdere uitbreiding van het risicobeleid

De uitbreiding van het risicobeleid met een beheersstructuur voor niet-financiële risico's was een belangrijk aandachtspunt voor het bestuur in 2017 omdat deze nog onderbelicht waren. Onder niet-financiële risico's wordt verstaan: IT-risico, omgevingsrisico, operationeel risico en reputatierisico.

Het Bestuur heeft Ortec Finance aangesteld als risicomanager van de niet-financiële risico's van het Fonds. Het Bestuur heeft tijdens een themadag een viertal risicoanalyses uitgevoerd, namelijk op het gebied van IT-risico, omgevingsrisico, operationeel risico en reputatierisico. De risico control matrix (RCM) is vastgesteld waarbij maatregelen zijn aangescherpt, zodat het netto risico binnen de vastgestelde risicotolerantie kan worden beheerst. Doordat voor het beheersen van IT-risico's specifieke technische kennis gewenst is, is besloten om het IT-risico waaronder ook privacy en Cyber-crime valt, specifiek te beleggen bij één bestuurder. Ook ten aanzien van uitbestede werkzaamheden is er extra aandacht geweest voor IT-beheersing in de keten en wordt er gewerkt aan aanvullend IT-beleid. Het risicobeheer is verder in detail toegelicht in hoofdstuk 5.

3.3.4 Aanscherpen beleid voor maatschappelijk verantwoord beleggen

Het Fonds maakt onderdeel uit van de maatschappij en heeft haar eigen verantwoordelijkheden. Dit betekent dat thema's als milieu, sociale aspecten en goed bestuur (ESG) een belangrijke plek innemen in het beleggingsbeleid. Het Fonds is van mening dat maatschappelijk verantwoord beleggen op termijn niet leidt tot lagere rendementen, doordat duurzaamheid ook de waarde van de bedrijven waarin belegd wordt zal verhogen. Daarom wil het Fonds, op het gebied van ESG, bij de beste 50% pensioenfondsen van Nederland horen.

Om dat te bereiken heeft Bpf Zoetwaren samen met Bpf Bakkers een MVB-beleid gedefinieerd, met als onderdelen uitsluitingenbeleid en stembeleid. Daarnaast is besloten dat er engagementbeleid zal worden toegepast bij bedrijven waarbij sprake is van kinderarbeid in de keten van toeleveranciers, maar wel behoren tot de top 25% op ESG-gebied ten opzichte van de bedrijven in dezelfde sector. Het bestuur heeft aansluitend aan de BAC de opdracht gegeven om met een voorstel te komen voor engagementbeleid voor de gehele beleggingsportefeuille.

Het Bestuur heeft besloten de intentieverklaring van de IMVO-afspraken te ondertekenen. Deze afspraken zijn er op gericht om bij te dragen aan meerdere doelen, te weten het waarborgen van een goed en betaalbaar pensioen en daarnaast bij te dragen aan een stabiele economie en een duurzame, veilige en rechtvaardige wereld. Beide besturen hebben de ambitie uitgesproken op termijn bovengemiddeld te scoren op MVB. Aan de beleggingsadviescommissie is de opdracht meegegeven dit doel op termijn te bereiken.

Voor verdere informatie aangaande het ESG-beleid verwijzen wij naar hoofdstuk 4.10.

3.3.5 Implementatie van de AVG

In mei 2018 is de AVG van kracht geworden. Deze vervangt de Wet bescherming persoonsgegevens. De verordening legt meer verantwoordelijkheid neer bij de organisaties die gegevens bewaren en verwerken, om te laten zien dat zij de wet naleven. De betrokken organisaties moeten alle activiteiten die te maken hebben met persoonsgegevens, in een verwerkingsregister bijhouden. Zij mogen alleen met die gegevens werken die nodig zijn voor het specifieke doel van de organisatie. In een privacyverklaring aan de personen van wie gegevens worden bewaard en verwerkt, moet staan waarvoor de gegevens worden gebruikt, welke wettelijke grondslag hiervoor bestaat en welke bewaartermijn wordt gehanteerd. Verder dienen ook pensioenfondsen de betrokken personen te wijzen op de mogelijkheid een klacht in te dienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Al snel werd duidelijk dat hier in 2017 belangrijke stappen voor genomen moesten worden om tijdig compliant te zijn.

De Compliance Officer van het Fonds heeft een plan van aanpak opgesteld en met alle partijen die gegevens bewerken worden bewerkersovereenkomsten aangegaan. In het kader hiervan is een privacybeleid opgesteld en is besloten om in 2018 een Privacy Officer aan te stellen. TKP als belangrijkste verwerker van gegevens voor ons Fonds heeft een eigen plan van aanpak opgesteld om tijdig te voldoen aan de wetgeving. Inmiddels kunnen wij mededelen dat wij op 25 mei 2018 compliant waren met de vereisten van de AVG.

3.3.6 Vergroten van de aandacht voor pensioen bij de deelnemers en werkgevers

In 2017 is de eerste fase van uitvoering van het communicatiebeleid 2017-2019 in werking getreden. Voornaamste doel was het beter bereiken van de deelnemers en hen meer betrekken bij de eigen pensioensituatie. Op basis van een 0-meting is een aantal doelstellingen geformuleerd, waarvan er twee nu al duidelijk meetbaar resultaat laten zien:

- 25% van de actieve deelnemers bekijkt het pensioenoverzicht.
21% van de deelnemers heeft het pensioenoverzicht online in Mijn post geopend. Daar komen nog de bekeken papieren pensioenoverzichten bij. We gaan er daarom vanuit dat dit doel voor 2017 ruimschoots is bereikt.
- 20% van de actieve deelnemers bezoekt de pensioenplanner.
We zien dat 23% van de actieve deelnemers gebruik maakt van de pensioenplanner. Dus voor dit moment hebben we dit doel ruimschoots behaald.

Verder is geconstateerd dat steeds meer deelnemers digitaal bereikbaar zijn en de pensioenplanner bekijken. Van de overige doelstellingen is in dit stadium nog geen resultaatmeting mogelijk. Op basis van website bezoeken en reacties n.a.v. de diverse campagnes lijkt het echter wel redelijk om aan te nemen dat er groei is t.a.v. deze doelstellingen.

Meer over de communicatie inspanningen van het Fonds is te vinden onder 6.1

3.3.7 Overige thema's

Naast de hierboven beschreven doelstelling voor 2017 heeft het bestuur nog veel andere belangrijke thema's behandeld, waaronder:

- Versteving uitbesteding door verbeterde procedure rondom evaluaties
  - De evaluaties van uitbestedingspartijen zijn beter geborgd mede door het gebruik maken van evaluatietemplates die helpen om de resultaten beter te structureren en inzichtelijk te maken.
- Vermogensbeheer
  - Doordat in 2017 is voldaan aan de twee randvoorwaarden inzake dekkingsgraad en de kans op een neergangscenario (het scenario dat de dekkingsgraad daalt), is de laatste stap van de verhoging van het risicoprofiel naar het strategisch beleggingsbeleid geïmplementeerd. Dit houdt in dat een verschuiving van de matchingportefeuille naar de returnportefeuille is doorgevoerd per eind mei 2017, waarbij tegelijk ook de renteafdekking is verlaagd. Dit heeft een beperkte positieve bijdrage geleverd van 12 basispunten.
  - Het Bestuur heeft evaluatiecriteria vastgesteld op basis waarvan de keuze voor factorbeleggen op termijn zal worden geëvalueerd. In 2017 heeft deze beleggingscategorie een rendement van 10,1% opgeleverd, wat 2,6% hoger is dan de benchmark.
  - Voor de beleggingen in hypotheek heeft het bestuur richtlijnen vastgesteld waar de nog te selecteren hypotheekmanager aan moet voldoen.
  - Het beleggingsplan voor 2018 is vastgesteld waarbij besloten is om het risicoprofiel te handhaven, met enkel een aantal kleine verschuivingen in verband met middellange termijn verwachtingen. Tevens is het strategisch vastgoedplan uitgebreid besproken en vastgesteld.

- Aanpassing pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar
  - Het Bestuur heeft uitvoerig stilgestaan bij een mogelijke aanpassing van de pensioenrichtleeftijd per 1 januari 2018 vanwege de aangekondigde wijziging van het fiscale kader. Uiteindelijk heeft het Bestuur besloten om aan de sociale partners te adviseren om de pensioenrichtleeftijd per 1 januari 2018 aan te passen in de 68-jarige leeftijd. Daarbij heeft het Bestuur ook stilgestaan bij de vraag of het mogelijk zinvol is om oude pensioenrechten om te zetten naar de nieuwe pensioenregeling, vanuit het oogpunt van vereenvoudiging. Na het afwegen van de voor- en nadelen van een dergelijke keuze heeft het Bestuur uiteindelijk besloten om alle oude pensioenen per 1 januari 2018 te converteren naar de nieuwe pensioenregeling. Een belangrijke voorwaarde om hiervoor te besluiten is gelegen in het feit dat er voldoende flexibiliseringsmogelijkheden blijven bestaan voor deelnemers om hun pensioen alsnog op de oude pensioendatum van 65 of 67 jaar te kunnen laten ingaan. Dit besluit is mede daardoor evenwichtig voor alle deelnemersgroepen. De conversie heeft zonder verlies van pensioenaanspraken plaatsgevonden. In het bestuur is wel een discussie geweest over de omzetting van arbeidsongeschikten naar de leeftijd 68. Dit betekent namelijk zat deze groep 1 jaar extra opbouw krijgt. Gezien de beperkte omvang en het feit dat de arbeidsongeschiktheidsdekking in de basis zorgt voor dekking tot AOW datum, is dit passend binnen het gevoerde beleid.
- Premiedekkingsgraad
- Nadat het Bestuur de premiedekkingsgraad gedurende een periode frequent heeft gemonitord heeft het bestuur besloten om de waarschuwingsgrens voor de premiedekkingsgraad op 80% vast te stellen. Er zal een bestuurlijke discussie over de hoogte van de premie moeten plaatsvinden indien het gemiddelde van de premiedekkingsgraad over de laatste acht kwartalen (gemeten vanaf december 2016) onder de waarschuwingsgrens komt. Het gemiddelde over de periode december 2016 tot en met maart 2018 (6 kwartalen) bedraagt 77%. Een lagere premiedekkingsgraad over een langere termijn wordt niet als wenselijk gezien omdat hierdoor de belangen van de diverse groepen deelnemers niet meer voldoende in evenwicht zijn. Dit zou betekenen dat over een lange termijn onvoldoende premie wordt gevraagd ter financiering van de (hogere) pensioenopbouw. Als dit over een langere termijn dan acht kwartalen plaatsvindt, acht het bestuur dit niet meer evenwichtig voor de verschillende deelnemersgroepen. Mede doordat het effect van het verhogen van de premie beperkt is op de dekkingsgraad, acht het bestuur dit beleid evenwichtig. Het risico bestaat dat wij op termijn meer premie zullen moeten vragen om de huidige opbouw te kunnen blijven financieren. Premies 2018
  - De eerste schattingen voor de premie van 2018, de opslag voor de (toekomstige) uitvoeringskosten, een onderzoek naar de partnerfrequentie, een onderzoek naar het leeftijdsverschil van de partner en een aanvulling op het (inhaal)toeslag- en kortingsbeleid zijn besproken. Het Bestuur heeft op basis daarvan diverse besluiten genomen over actuariële grondslagen. Ten aanzien van de premie van 2018 heeft het Bestuur besloten aan de sociale partners te adviseren om de totale premie voor 2018 gelijk te houden aan 2017, waarbij er ook geen verschuiving in de premie van de basisregeling en de VPL-premie wordt geadviseerd.
- Toeslag per 1-1-2018
  - Omdat het Fonds ultimo oktober 2017 een beleidsdekkingsgraad had van 110,7%, bestond er een mogelijkheid om een toeslag te verlenen van 0,08%. Na een bestuurlijke discussie, aangezien dit een relatief lage toeslag betreft, heeft het Bestuur mede op advies van het Verantwoordingsorgaan besloten de toeslag, hoe klein dan ook, wel te verlenen.

Tevens is het communicatiejaarplan van 2018 door het Bestuur vastgesteld.

3.4 Klachten en geschillen

De wijze waarop het pensioenfonds omgaat met klachten en geschillen is vastgelegd in een klachten- en geschillenregeling. Deze regeling is opgenomen in de pensioenregeling en is beschikbaar op de website van het Fonds en dus voor alle belanghebbenden toegankelijk.

Het pensioenfonds heeft een adviescommissie ingericht. Belanghebbenden kunnen zich tot deze commissie wenden als zij het niet eens zijn met een besluit van het pensioenfonds over de toepassing van het pensioenreglement en het uitvoeringsreglement. Voor de procedure gelden nadere voorwaarden die zijn vastgelegd in de klachten- en geschillenregeling. In 2017 zijn 11 deelnemers die een klacht hebben ingediend. Deze klachten zijn vooral gericht op de hoogte van de uitkering, terugvorderingen en informatievoorziening in het algemeen. De afhandeling heeft volgens de klachten- en geschillenregeling plaatsgevonden.

3.5 Goed Pensioenfondsbestuur

Goed pensioenfondsbestuur behelst onder meer het integer en transparant handelen door het Bestuur, waarbij een belangrijke plaats wordt ingeruimd voor het afleggen van verantwoording aan het Verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid. De principes van goed pensioenfondsbestuur zijn verankerd in de Pensioenwet. Het bestuur heeft in haar

besluitvorming evenwichtige belangenafweging centraal staan. In het geval er pensioenonderwerpen ter besluitvorming voorliggen worden de relevante aspecten t.b.v. evenwichtige belangenafweging hierin betrokken. Het Bestuur is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid voor het goed besturen van het pensioenfonds en zal alles doen wat nodig is voor de handhaving van het vertrouwen in het pensioenfonds. Ontwikkelingen op dit terrein worden nauwlettend gevolgd.

Met het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht is, met inachtneming van hun specifieke taken, in het verslagjaar constructief overleg gevoerd. Hierbij wordt de samenwerking als goed ervaren. De Raad van Toezicht stelt zich naar het Bestuur gevraagd en ongevraagd op als constructieve gesprekspartner en voorziet het Verantwoordingsorgaan en het Bestuur van goede adviezen voor de te treffen besluitvorming. Zowel het Verantwoordingsorgaan als de Raad van Toezicht hebben verslag uitgebracht over hun werkzaamheden. Deze zijn opgenomen in hoofdstuk 9 en 10.

Het Bestuur vindt permanente scholing noodzakelijk, voor het Bestuur als geheel en voor bestuursleden afzonderlijk. Het Bestuur heeft in 2017 diverse studiedagen gevolgd op het gebied van het toekomstige pensioenstelsel, de beheersing van risico's, vermogensbeheer en maatschappelijk verantwoord beleggen. Verder hebben de bestuursleden opleidingen gevolgd, literatuur bijgehouden, seminars en lezingen op pensioengebied bijgewoond en ervaringen met andere bestuursleden uitgewisseld. Ook heeft het Bestuur een zelfevaluatie uitgevoerd waarin principes van goed pensioenfondsbestuur centraal staan.

3.5.1 Code Pensioenfondsen

In de Code Pensioenfondsen is een aantal opgenomen onderwerpen nader uitgewerkt met betrekking tot onder meer benoeming, deskundigheid, geschiktheid en diversiteit. De Code Pensioenfondsen is geen doel op zich, maar een middel om pensioenfondsen beter te laten functioneren. De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De normen in de Code Pensioenfondsen zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. De normen in de Code Pensioenfondsen zijn weliswaar leidend, maar de Code Pensioenfondsen laat ruimte voor de eigen verantwoordelijkheid van het pensioenfondsbestuur. De pensioenfondsen mogen de Code Pensioenfondsen daarom naleven volgens het 'pas-toe-of-leg-uit'-beginsel. Afwijken van de norm is dus mogelijk, als daar een goede reden voor is. Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie wil echter zoveel mogelijk de Code volgen. Het Fonds stelt voortdurend vast of aan alle normen van de Code wordt voldaan.

Op 31 december 2017 waren niet alle normen van de Code toegepast. In bepaalde gevallen wijkt het Bestuur ook nu nog af van normen uit de Code. Hierna treft u hiervan per norm een korte toelichting aan.

Norm	Taak en werkwijze Bestuur, Verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht:	Beleed wijkt af op de volgende onderdelen:
66	Het Bestuur stelt - in overleg met het desbetreffende orgaan - concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het Bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het Bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het Bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het Bestuur het diversiteitsbeleid.	Het Bestuur heeft geen eigen diversiteitsbeleid vastgesteld. Bij de invulling van een vacature wordt door het Bestuur wel gestreefd naar diversiteit in de bezetting van de fondsorganen. In 2017 is een vrouwelijke bestuurder met een leeftijd beneden de 40 jaar benoemd. Hiermee voldoet de samenstelling van het bestuur aan alle diversiteitsrichtlijnen.
67	In het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan zitten tenminste één man en één vrouw	In het huidige Verantwoordingsorgaan zitten geen vrouwen. In 2017 zijn de gepensioneerden uit de sector die tevens lid zijn van FNV aangeschreven over een vacature, waarbij kenbaar is gemaakt dat vrouwelijke geïnteresseerden de voorkeur genieten. Helaas heeft er zich geen vrouw gemeld.
68	In het Bestuur en het Verantwoordingsorgaan zitten tenminste één lid boven en één lid onder 40 jaar	In het huidige Verantwoordingsorgaan zitten ultimo 2017 geen leden die jonger zijn dan 40 jaar.

3.5.2 Compliance wet- en regelgeving

Het Fonds heeft een externe Compliance Officer benoemd, te weten mevrouw mr. E. Hoving van Compliance & Advisory B.V. De compliance functie is gericht op de naleving van relevante wet- en regelgeving en de interne regels van het Fonds waarbij de focus ligt op cultuur, gedrag en voorts op de beheersing van niet financiële risico's. Jaarlijks stelt de Compliance Officer een Compliance Programma op, waarbij in 2017 werkzaamheden zijn verricht in het kader van de volgende onderwerpen:

- Governance
- Monitoring Gedragscode
- Incidenten- en klokkenluidersregeling, Issueregister
- Systematische integriteitsrisicoanalyse
- Compliance Risicomanagement
- Privacy en Cybercrime
- Signalering Wet- en regelgeving & Thema's DNB

In 2017 is over deze onderwerpen regelmatig overleg geweest met het dagelijks bestuur, het voltallig bestuur en de Raad van Toezicht. Hierna wordt kort een aantal onderwerpen nader toegelicht.

Gedragscode

Het Fonds heeft een gedragscode waarin regels en richtlijnen voor bestuurders en andere betrokkenen zijn opgenomen. Deze regels en richtlijnen zijn ter voorkoming van conflicten tussen belangen van het Fonds en de privébelangen van betrokkenen en ter voorkoming van het gebruik maken van vertrouwelijke informatie van het Fonds voor privédoeleinden. De Compliance Officer controleert of de bestuursleden en andere betrokkenen de gedragscode naleven. Zij heeft m.b.t. het afgelopen jaar geen overtreding van de gedragscode geconstateerd.

Systematische integriteitsrisicoanalyse

In vervolg op de Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA), uitgevoerd in 2015, is in het najaar van 2017 wederom een SIRA uitgevoerd door het bestuur. Hierbij is rekening gehouden met het concept Good Practices Integrity Risk Appetite van DNB, zoals de stappen in een integriteitsanalyse, de verhouding SIRA en Risk Appetite en de verantwoordelijkheden en de operationele inbedding. Dit heeft ertoe geleid dat de SIRA in opzet is aangepast.

Compliance Risicomanagement

Er is een risico-control matrix voor de niet financiële risico's (RCM) opgesteld en op basis daarvan is er onderzoek gedaan naar de risico's op de onderdelen Governance & Omgeving en Juridische Risico's.

Workshop Privacy & Cybercrime

In verband met de nieuwe privacyregelgeving, namelijk de AVG, die inging op 25 mei 2018, is een workshop gehouden over dit onderwerp. Daarbij is uitleg gegeven over de kernbepalingen van deze verordening en wat dat betekent voor het Fonds. Voorts is er een plan van aanpak AVG opgesteld en goedgekeurd door het Bestuur. Daarin staan de belangrijkste projectactiviteiten en fasering beschreven, teneinde zorg te dragen dat het Fonds tijdig voldoet aan de AVG. Tenslotte is ook van belang om uitvoerders van het Fonds te monitoren m.b.t. hun implementatie van de AVG en wel in het bijzonder pensioenuitvoerder TKP. In dat kader vindt overleg met hen plaats en wordt hun voortgangsrapportage implementatie AVG gevolgd.

3.5.3 Klokkenluidersregeling en incidentenregeling

Het Bestuur vindt het belangrijk dat degenen die financieel (mede)afhankelijk zijn van het Fonds, zonder gevaar voor hun positie kunnen rapporteren over onregelmatigheden binnen het Fonds. Denk daarbij aan leden van het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht en andere functionarissen die financieel (mede)afhankelijk zijn van het Fonds. Met onregelmatigheden worden hier onregelmatigheden van algemene, operationele of financiële aard bedoeld. Het Bestuur heeft hiervoor een incidenten- en klokkenluidersregeling opgesteld. Deze regeling is te vinden op de website. Een onregelmatigheid wordt gerapporteerd aan de Compliance Officer van het Fonds. Het Bestuur bevordert dat de dienstverleners eveneens een klokkenluidersregeling hebben. In 2017 zijn geen meldingen zoals bovengenoemd voorgekomen.

3.5.4 Integriteitsbeleid

Het Bestuur heeft een integriteitsbeleid opgesteld. De doelstelling van het integriteitsbeleid is het stimuleren dat aan het Fonds verbonden personen op alle niveaus handelen in overeenstemming met maatschappelijk geaccepteerde waarden en normen in het algemeen, met de specifieke waarden en normen die gelden voor het Fonds in het bijzonder en uiteraard met de (toezicht)wet- en regelgeving. Standaarden zoals de gedragscode van het Fonds maken deel uit van die regels.

3.6 Informatie vanuit toezicht van DNB en AFM

De Nederlandsche Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) houden toezicht op pensioenfonds. DNB beoordeelt de aspecten met betrekking tot de algehele bedrijfsvoering. De AFM ziet toe op gedrag en communicatie.

AFM

Omdat in 2016 niet alle Uniforme Pensioenoverzichten (UPO) tijdig zijn verzonden heeft de AFM aan het Bestuur duidelijke verwachting geschetst inzake de UPO-verzending in 2017. In gezamenlijkheid met de pensioenuitvoerder is er vervolgens een planning gemaakt en zijn er bestuursbesluiten genomen zodat in 2017 alle UPO's verzonden zouden worden. Dit is gelukt, waarmee er een 100% score is behaald met de tijdige verzending van de UPO's.

DNB

In 2017 heeft het Fonds tijdig alle maand-, kwartaal- en jaarstaten ingediend bij DNB. Op verzoek van DNB heeft het Bestuur de missie, visie en strategie nader uitgewerkt in een strategiedocument. Ook heeft het Bestuur op verzoek van DNB een uitgebreide vragenlijst ingevuld over de beheersing van de niet-financiële risico's en is er een self-assessment ingevuld over de mate van compliance ten aanzien van aankomende EMIR regelgeving. DNB heeft tevens een materiële toetsing op een aantal documenten van het Fonds uitgevoerd, dit heeft ook geleid tot aanpassingen in een aantal fondsdocumenten. Aan het einde van 2017 werd het Fonds door DNB uitgenodigd voor een beleggingsonderzoek. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in januari 2018. De conclusie van dit on-site onderzoek is dat het Fonds grotendeels haar beleggingsproces beheerst. Op het gebied van vastlegging van richtlijnen en beleidskaders merkt DNB op dat het nodig is een aantal belangrijke punten van verbetering door te voeren. Het bestuur zal deze aandachtspunten meenemen in het verder aanscherpen van het vermogensbeheer.

Geen boetes en dwangsommen

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het pensioenfonds in het boekjaar 2017 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het pensioenfonds in het boekjaar 2017 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2017 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld;

Er zijn bij het Bestuur geen overtredingen van wet- en regelgeving bekend.

3.7 Deskundigheids- en integriteitstoets en opleiding

De 'Beleidsregel geschiktheid 2012' is op 3 juli 2012 uitgevaardigd door DNB en AFM. De voornaamste wijziging ten opzichte van de eerdere 'Beleidsregel Deskundigheid 2011' is dat een bestuurslid *geschikt* (in plaats van *deskundig en competent*) moet zijn, hetgeen in ieder geval blijkt uit opleiding, werkervaring en competenties en de doorlopende toepassing hiervan.

Het geschiktheidsplan is in 2014 aangepast aan de nieuwe governance en de nieuwe aanbevelingen van de Pensioenfederatie over bestuurlijke geschiktheid (Handreiking Geschikt Pensioenfondsbestuur). Dit document wordt sindsdien periodiek geactualiseerd. Tijdens de zelfevaluatie van het bestuur heeft het bestuur de opleidingsbehoeften in kaart gebracht. Het bestuur heeft hierbij vastgesteld dat een aantal bestuursleden de kennis in algemene zin verder wil verbreden en verdiepen. Een van de bestuursleden heeft tevens besloten de voorzittersvaardigheden te verbeteren middels het volgen van een cursus. Omdat risicomanagement en uitbesteding steeds meer de aandacht vragen van het Bestuur, is besloten dat twee bestuurders de focus leggen op het risicomanagement, waarbij een bestuurder zich met name richt op de IT-risicobeheersing. Tevens is besloten dat de bestuurder die als aspirant lid zitting is gaan nemen in de beleggingsadviescommissie, zich verder zal verdiepen in vermogensbeheer.

3.8 Statutenwijziging

De statuten van het Fonds zijn in 2017 niet gewijzigd.

4 Financiële positie en beleid in 2017

4.1 Financiële opzet en positie

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de marktrente.

De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als het gemiddelde van de twaalf maanddekkingsgraden waarbij rekening wordt gehouden met de meeste actuele inschatting. De beleidsdekkingsgraad is ultimo 2017 111,7%.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende het jaar wordt hieronder weergegeven.

	2017	2016
Dekkingsgraad 1 januari	107,6%	103,8%
Effect premies	-1,0%	-0,7%
Effect uitkeringen	0,1%	0,1%
Effect toeslagverlening	-0,1%	0,0%
Effect wijziging rente	1,5%	-9,5%
Effect beleggingsresultaat	5,0%	14,7%
Effect aanpassing actuariële grondslagen	-0,1%	0,2%
Effect overige oorzaken	0,1%	-1,0%
Dekkingsgraad 31 december	113,1%	107,6%

Effect premies

De feitelijke premie ligt lager dan de zuiver kostendeckende premie waardoor deze negatief bijdraagt aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

Effect toeslagverlening

Het Bestuur heeft op basis van de financiële positie besloten om per 1 januari 2018 een toeslag toe te kennen van 0,08%.

Effect wijziging rente

De RTS ultimo 2017 ligt over de hele linie boven de RTS ultimo 2016. Dit leidt tot een afname van de voorziening en tot een positief effect van 1,5%-punt op de dekkingsgraad. Het effect van de wijziging van de rente is het verschil tussen de forward RTS van 31 december 2016 en de RTS van 31 december 2017. De gemiddelde rente in 2017 was 1,56% (2016: 1,38%).

Effect beleggingsresultaat

Het rendement op beleggingen draagt in 2017 positief bij aan de ontwikkeling van de dekkingsgraad.

Effect aanpassing actuariële grondslagen

Wijziging pensioenregeling:

Per 1 januari 2018 is de pensioenregeling gewijzigd. De reglementaire pensioenleeftijd is verhoogd van 67 naar 68 jaar. Het opbouwpercentage is ongewijzigd gebleven.

Als gevolg van deze wijziging worden per 1 januari 2018 de bij het pensioenfonds opgebouwde aanspraken ouderdomspensioen geconverteerd naar aanspraken met een pensioenleeftijd 68. Deze conversie vindt resultaatneutraal plaats. De partnerpensioenen worden niet geconverteerd. Omdat actuariel gezien nu 1 jaar meer (tot 68 in plaats van 67) met een onbepaald partnerarief wordt gerekend, neemt de voorziening voor verzekerde partnerpensioenen af met € 0,4 mln. Daarnaast neemt de voorziening voor toekomstige opbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers toe met € 0,7 mln. In totaal neemt de voorziening met € 0,3 mln. toe. In 2017 betreft het effect van deze schattingswijzigingen op de dekkingsgraad 0,0%-punt.

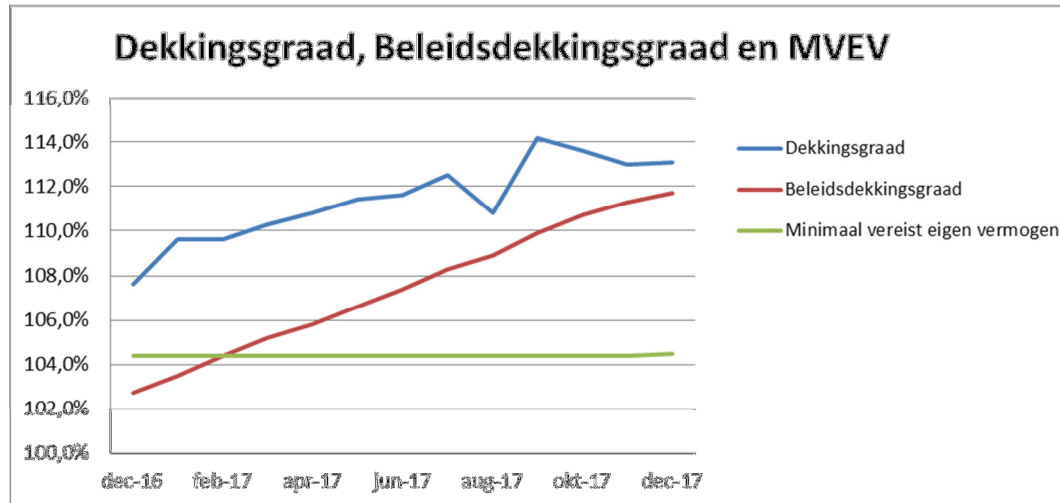
Het Fonds heeft eind 2017 de partnerfrequenties gewijzigd. Dit zorgt voor een vrijval van € 4.323. Daarnaast is eind 2017 het leeftijdsverschil man-vrouw voor vrouwelijke deelnemers gewijzigd van 3 jaar jonger naar 2 jaar jonger dan de mannelijke partner. Dit zorgt voor een resultaat van € -2.018.

Als laatste is de opslag voor excassokosten verhoogd van 2,5% naar 2,7% dit had een resultaat van € -4.309. De voorgaande grondslagwijzigingen hebben gezamenlijk een effect van -0,1%-punt op de dekkingsgraad.

Effect overige oorzaken

Daarnaast is er sprake van kruiseffecten en overige actuariële resultaten die ontstaan doordat de feitelijke uitkomsten afwijken van datgeen actuariel verondersteld is. Deze resultaten zijn niet toe te wijzen aan één van de eerder genoemde categorieën.

Beleidsdekkingsgraad

Toelichting tabel: De beleidsdekkingsgraad wordt bepaald als de gemiddelde dekkingsgraad over de afgelopen 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2017 bedraagt 111,7%, de actuele dekkingsgraad is 113,1% en het MVEV is 104,4%.

Herstelplan

In het herstelplan werkt het Fonds de maatregelen uit die er toe kunnen leiden dat de beleidsdekkingsgraad van het Fonds weer boven het vereist eigen vermogen komt. Op 28 maart 2017 heeft het pensioenfonds een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Op basis van de ingediende stukken heeft DNB ingestemd met het herstelplan. Op grond van het ingediende herstelplan zou de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds ultimo 2017 111,4% zijn. Met een beleidsdekkingsgraad van 111,7% ultimo 2017 loopt het Fonds daarmee voor op het herstel. De belangrijkste reden waarom het Fonds voor loopt op het herstelplan is gelegen in het feit dat de rente die gehanteerd wordt bij de bepaling van de verplichtingen gestegen is ten opzichte van het uitgangspunt bij het opstellen van het herstelplan.

Onderdeel van het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK) is een gewijzigde systematiek ten aanzien van het herstelplan. Ieder jaar wordt opnieuw getoetst of binnen een periode van 10 jaar herstel tot het vereist eigen vermogen mogelijk is. Dit herstel vindt op basis van het plan binnen enkele jaren plaats door het verwachte toekomstige rendement en door het niet of gedeeltelijk verhogen van de pensioenaanspraken en -rechten.

In maart 2018 is een nieuw herstelplan ingediend bij de toezichthouder. In dit geactualiseerde herstelplan stijgt de dekkingsgraad naar verwachting in 2020 boven het vereiste niveau..

4.2 Financieel beleid en beleidskeuzes

Om te voldoen aan de door het Fonds gestelde ambitie – verhogen van de pensioenen voor zover mogelijke met de prijsinflatie - is het belangrijk dat het Fonds zo spoedig mogelijk weer voldoende vermogen bezit. Dit is van belang om de pensioenen waardevast te houden door middel van toeslagverlening. Ons toeslagen- en kortingsbeleid wordt hierna nader omschreven.

4.2.1 Toeslagen- en kortingsbeleid

Toeslagenbeleid

Het Fonds heeft in 2015 met sociale partners de ambitie gedefinieerd om de pensioenen zoveel mogelijk met prijsinflatie te verhogen. Het toeslagenbeleid volgt de maximaal toegestane ruimte binnen het nieuwe Financieel Toetsingskader:

- Er wordt pas toeslag verleend, de pensioenen verhoogd, bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 110%.
- De hoogte van de toeslag is zodanig dat steeds tijdig aan de eisen van het herstelplan wordt voldaan. Dat wil zeggen dat herstel van de beleidsdekkingsgraad naar het vereist eigen vermogen binnen 10 jaar mogelijk is.
- De hoogte van de toeslag is zodanig dat steeds aan de eis van toekomstbestendig indexeren wordt voldaan. Dat wil zeggen dat de toeslag niet hoger is dan de toeslag die levenslang kan worden gegeven, rekening houdend met het niveau van de beleidsdekkingsgraad.
- Voor het besluit inzake de toeslagverlening is de beleidsdekkingsgraad per eind oktober van het voorgaande boekjaar bepalend zonder rekening te houden met de toeslagverlening per 1 januari van het volgend boekjaar.
- Een eventuele toeslag wordt bepaald door het verschil tussen het vereist eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad per eind oktober naar rato toe passen op de CPI oktober – oktober.
- Gemiste toeslagen uit het verleden kunnen worden ingehaald mits de beleidsdekkingsgraad boven de inhaalindexatiegrens ligt. De inhaalindexatiegrens is het maximum van het vereist eigen vermogen en de grens waarbij volgens de toekomstbestendig indexeren eis volledig kan worden geïndexeerd. Een vijfde van het surplus boven de inhaalindexatiegrens kan worden ingezet voor inhaalindexatie. Bij de inhaalindexatie wordt alleen rekening gehouden met de indexatieachterstanden, die zijn opgelopen na 1 januari 2016.
- Het compenseren van eventuele kortingen op de opgebouwde rechten vindt volgens dezelfde richtlijnen plaats, waarbij eerst kortingen gecompenseerd worden voordat gemiste toeslagen worden ingehaald.
- Achterstanden in toeslagen worden vanaf 1 januari 2016 individueel bijgehouden en wanneer mogelijk gerepareerd. Hierbij wordt het fifo-systeem gehanteerd. Vanaf 1 januari 2016 ontstaat de eerste achterstand. Het betreft de toeslag die per 1 januari 2016 gegeven had kunnen worden op basis van de inflatie in 2015.

In onderstaand overzicht zijn de toeslaggrootheden na 2015 opgenomen. In de ABTN is bepaald dat alleen achterstanden in de indexatie die vanaf 1 januari 2016 zijn ontstaan kunnen worden ingelopen.

Actieve deelnemers, premievrije deelnemers en gepensioneerden	Gemiste toeslag	Cumulatief
Per 1 januari van het jaar 2016	0,41%	0,41%
Per 1 januari van het jaar 2017	0,36%	0,77%
Per 1 januari van het jaar 2018	1,26%	2,04%

Kortingsbeleid

Het Fonds heeft besloten om de richtlijnen van het nieuwe Financieel Toetsingskader te hanteren voor het kortingsbeleid (het verlagen van pensioenaanspraken en -rechten):

- Als de beleidsdekkingsgraad in het herstelplan niet binnen 10 jaar stijgt naar het niveau van het vereist eigen vermogen, wordt een korting doorgevoerd. Deze verlaging van de pensioenaanspraken en -rechten wordt tijdsevenredig uitgesmeerd over 10 jaar en is voorwaardelijk. Als de beleidsdekkingsgraad vervolgens sneller herstelt dan verwacht, dan zal niet de gehele korting hoeven worden doorgevoerd.
- Als de beleidsdekkingsgraad 5 jaar onafgebroken onder het minimaal vereist eigen vermogen ligt en de dekkingsgraad in het laatste jaar ook onder het minimaal vereist eigen vermogen ligt, wordt een onvoorwaardelijke korting doorgevoerd. Deze verlaging van de pensioenaanspraken en -rechten wordt zodanig uitgesmeerd over de tijd dat in principe 1% per jaar wordt gekort, met een maximale uitsmeerperiode van 10 jaar. Ook als het tekort groter is dan 10%, wordt de korting tijdsevenredig uitgesmeerd over 10 jaar.
- Kortingen worden vanaf 1 januari 2016 individueel bijgehouden en wanneer mogelijk gerepareerd.

4.2.2 Beleidsuitgangspunten en risicohouding

De risicohouding geeft weer welke ambitie het Fonds nastreeft en welke risico's het hierbij accepteert voor de verschillende belanghebbenden. Sociale partners en het Bestuur van het Fonds hebben beleidsuitgangspunten en een risicohouding vastgesteld. Deze dienen als basis voor het financiële beleid van het Fonds.

De beleidsuitgangspunten van het Fonds kunnen worden samengevat tot:

- Stabiele premie
- Koopkrachtbehoud
- Kleine kans op en omvang van kortingen op opgebouwde rechten
- Beleggingsrisico is noodzakelijk voor een goed pensioen tegen een acceptabele prijs

Stabiele premie

- Stabiliteit in de premie is belangrijk voor zowel werkgevers als werknemers. Daarom wil het Fonds fluctuaties in de premie beperken.
- De premie is bedoeld om de nieuwe aanspraken te financieren. Het Fonds streeft ernaar dat er gemiddeld evenwicht is tussen premie en aanspraak, zodat nieuwe rechten niet te goedkoop of te duur worden ingekocht.
- Er is een grens aan wat werkgevers en werknemers bereid zijn om aan pensioen te betalen. Als de prijs voor pensioen te hoog wordt, dan kunnen sociale partners ervoor kiezen om de nieuwe opbouw te verlagen. Het Fonds wil betrouwbaar zijn en waarmaken wat het belooft. De kans op het korten op de nieuwe opbouw moet daarom klein zijn.

Koopkrachtbehoud

- Een goed pensioen is meer dan een nominaal pensioen. Het Fonds heeft de ambitie om toeslagen te verstrekken, waardoor prijsinflatie op lange termijn grotendeels wordt gecompenseerd.
- Het Fonds wil alleen toeslag verlenen als zij hiervoor voldoende middelen heeft. Dit voorkomt dat het Fonds te snel uitdeelt, waardoor de kans op korting van de nominale aanspraken wordt vergroot. Het Fonds vindt dat het nFTK al voldoende prudentie oplegt in het toeslagenbeleid en ziet geen reden om hier nog extra restricties aan toe te voegen.

Kleine kans op en omvang van kortingen op opgebouwde rechten

- Korting op de opgebouwde rechten is een laatste redmiddel. Het Fonds accepteert wel een beleggingsbeleid dat resulteert in een kleine kans op korten in een slechtweersscenario, als hiermee in het basisscenario een hoger verwacht pensioenresultaat bereikt kan worden.
- Het is voor de deelnemers belangrijk de omvang van de korting te beperken. Eventuele kortingen worden daarom gespreid door de tijd.

Beleggingsrisico is noodzakelijk voor een goed pensioen tegen een acceptabele prijs

- Het beleggingsbeleid is erop gericht om toeslagverlening mogelijk te maken binnen het risicokader. Er wordt niet meer risico genomen dan nodig is om de ambitie waar te maken.
- De deelnemers kiezen voor een relatief hoog verwacht pensioen en zijn bereid wat meer onzekerheid te accepteren. Tegelijkertijd is een vaste bodem waarover nauwelijks risico bestaat ook gewenst.
- De beleggingsmix wordt aangepast aan de economische omstandigheden en de financiële positie van het Fonds. Bij een goede financiële positie wordt risico teruggenomen om de buffer te beschermen. Bij een slechte financiële positie kan risico worden teruggenomen, maar niet zodanig dat de ambitie uit zicht raakt.

Risicohouding niet-financiële risico's

Bpf Zoetwaren heeft een lage risicobereidheid ten aanzien van de niet-financiële risico's. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt in de volgende niveaus:

- 1) Zero tolerance: Dit risico wordt tegen elke prijs vermeden
- 2) Critical tolerance: Er wordt gekozen voor zeer veilige opties om dit risico te voorkomen
- 3) Balanced: Er wordt gekozen voor veilige opties, waarbij wel enige mate van risico wordt toegestaan
- 4) Opportune: Er bestaat enige bereidheid om dit risico te nemen, waarbij het rendement en de kosten van beheersing zwaar wegen versus de beheersing van het risico.
- 5) Maximized: Er bestaat veel bereidheid om dit risico te nemen, vanuit de verwachting dat hier een hoge beloning tegenover staat en dat beheersing van het risico duur is.

Voor de niet-financiële risico's wordt in principe gekozen voor critical tolerance. Voor enkele risico's wordt hiervan afgeweken:

- Binnen het reputatierisico is gekozen voor zero tolerance m.b.t. reputatierisico's die voortvloeien uit bestuurders en governance. Dit vanwege de grote impact.
- Binnen het omgevingsrisico is gekozen voor balanced tolerance m.b.t. omgevingsrisico's die voortvloeien uit wijzigingen van het pensioenstelsel en geopolitieke risico's. Het betreft risico's die door het pensioenfonds nauwelijks te beïnvloeden zijn.
- Binnen het operationele risico is gekozen voor zero tolerance voor operationele risico's die voortvloeien uit de deskundigheid van het bestuur als collectief en het jaarwerk. Dit vanwege de grote impact.

- Binnen het integriteitsrisico is van de 25 geïnventariseerde risico's voor 15 daarvan gekozen voor zero tolerance. Dit vanwege de grote impact.

Risicomaatstaven

De risicohouding voor financiële risico's is vervolgens gekwantificeerd via de haalbaarheidstoets, grenzen voor het vereist eigen vermogen en de interne risicolimieten.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft een indicatie of de verhoging van de pensioenuitkeringen naar verwachting de prijsindex (prijsinflatie) zal bijhouden. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets geven, op basis van het huidige beleggings- en risicobeleid van het Fonds, aan wat het pensioenresultaat* zal zijn ten opzichte van een jaarlijks volledig geïndexeerd pensioen.

$$* \text{ Pensioenresultaat} = \frac{\text{Som verwachte pensioenuitkeringen conform fondsbeleid}}{\text{Som verwachte pensioenuitkeringen zonder opbouwkorting en volledig prijs geïndexeerd.}}$$

Bij de haalbaarheidstoets berekent het Fonds vanuit de beleidsdekkingsgraad en de door DNB opgelegde vereiste buffers het verwachte pensioenresultaat. Vanuit de beleidsdekkingsgraad wordt ook het pensioenresultaat in een slechtweerscenario berekend. In overleg met sociale partners zijn ondergrenzen vastgesteld voor het verwachte pensioenresultaat en een maximaal toegestane afwijking in het slechtweerscenario. De haalbaarheidstoets wordt jaarlijks herhaald conform de wettelijke eisen. Als in de toekomst de uitkomst van de jaarlijkse haalbaarheidstoets de vastgelegde grenzen overschrijdt, zal het Bestuur dit binnen twee weken aan de sociale partners in de sector melden. Het Bestuur verzoekt sociale partners om na de melding binnen twee maanden onderling de situatie te bespreken en vervolgens in overleg te treden met het Bestuur. Sociale partners en Bestuur zullen in dit verband moeten uitspreken of zij nog tevreden zijn met de ambitie, de financiële opzet en de risicohouding. Over de uitkomst van deze bespreking wordt verantwoording afgelegd aan het Verantwoordingsorgaan voordat tot invoering van eventuele beleidswijzigingen wordt overgegaan. Mocht het Fonds de risicohouding wijzigen dan vindt dit plaats in overleg met de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan.

Op basis van bovenstaande beleidsuitgangspunten, zijn de volgende grenzen vastgesteld voor de wettelijk vereiste lange termijn risicomaatstaven uit de haalbaarheidstoets:

- Het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke dekkingsgraad van het pensioenfonds is op het aanvangsmoment 93%. Het bestuur hanteert hiervoor een ondergrens van 90%.
- Het verwachte pensioenresultaat vanuit de situatie dat het pensioenfonds precies beschikt over het Vereist Eigen Vermogen is op het aanvangsmoment 98%. Het bestuur hanteert hiervoor eveneens een ondergrens van 90%.
- Overwegingen bij deze grenzen zijn:
  - o De ondergrens van 90% correspondeert met een minimale toeslagrealisatie van 70% prijsinflatie voor actieve en inactieve deelnemers. Het streven is 100% prijsinflatie, maar dat wordt als ambitie niet altijd gehaald. De normstelling bij 70% prijsinflatie is een signaal; als dat niet meer gehaald wordt op lange termijn, dan is er een goede reden om met partijen te spreken over oorzaken en eventuele oplossingen
  - o Het bestuur heeft gekozen om een eenduidige normstelling te hanteren vanuit het Vereist Eigen Vermogen en de feitelijke positie, mede omdat de normstelling vanuit Vereist Eigen Vermogen niet jaarlijks bij de haalbaarheidstoets wordt getoetst
- Bij de jaarlijkse haalbaarheidstoets berekent het Fonds vanuit de feitelijke dekkingsgraad zowel het verwachte pensioenresultaat als het pensioenresultaat in een slechtweerscenario. De maximale relatieve afwijking tussen het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in het slechtweerscenario die het Fonds dan acceptabel vindt is 35%. Dit betekent dat het pensioenresultaat in slechts 5% van de scenario's meer dan 35% lager mag zijn dan het verwachte pensioenresultaat vanuit de feitelijke dekkingsgraad. Op het aanvangsmoment bedraagt deze afwijking 33%.

In de volgende tabel staan de uitkomsten uit de haalbaarheidstoets 2017:

Uitgangspositie	Te kiezen ondergrens	Lange termijn risicohouding beleid	Resultaten per 1 januari 2017
Waarbij aan VEV wordt voldaan	Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	90%	N.v.t.
Feitelijke financiële positie	Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	90%	94%
	Maximale afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweersscenario	35%	34%

Het pensioenresultaat (op fondsniveau) van 94% valt binnen de vastgestelde ondergrens van 90%. De maximale afwijking in het slechtweersscenario van 34% valt binnen de vastgestelde grens van 35%. Het Fonds voldoet hiermee aan de normering van pensioenresultaten die in 2015 is vastgesteld op basis van de aanvangshaalbaarheidstoets.

Vereist Eigen Vermogen

Op basis van de beleidsuitgangspunten en de ALM-studie, zijn de volgende grenzen vastgelegd voor de wettelijk vereiste kortetermijn risicomaatstaf:

- Vereist Eigen Vermogen: 18% - 22%
Indien het Vereist Eigen Vermogen daalt of stijgt door een wijziging van de DNB RTS, zullen de bandbreedtes navenant meedalen of -stijgen.

Interne risicolimieten

Op basis van de beleidsuitgangspunten en de ALM-studie, zijn de volgende interne risicomaatstaven vastgelegd, die in de risicokwartalaarportage worden gemonitord:

- Gemiddelde koopkracht na 15 jaar: 90% - 100% (doel 95%)
- Kans op korten over de gehele 15-jaars horizon: < 10%
- Gemiddelde omvang van de korting na uitsmeren: < 2%
- Kans feitelijke premie niet kostendekkend: < 10%.

4.2.3 Beleggingsbeleid

Algemeen

De ingelegde pensioenpremies worden belegd met als doel om voldoende rendement te behalen voor het nakomen van de nominale verplichtingen en het realiseren van de ambitie. Daarbij houdt het Bestuur rekening met verantwoorde risico's, kostenefficiëntie, transparantie en maatschappelijk verantwoord beheer. Uitgangspunten bij het vaststellen van de beleggingsportefeuille zijn de aard en omvang van de verplichtingen, het risicobudget en de eisen die voortvloeien uit de pensioenwetgeving.

Beleggingsbeleid

Ter beoordeling en bewaking van de uitvoering van het totale beleggingsbeleid stelt het Bestuur jaarlijks, uitgaande van het strategisch beleid, een normportefeuille vast. Hierbij kijkt het Bestuur naar de samenstelling van de portefeuille aan het einde van het jaar, het risico van de beleggingen ten opzichte van de verplichtingen gegeven de huidige financiële positie en de verwachtingen voor de financiële markten. De Beleggingsadviescommissie heeft hierin een adviserende rol richting het voltallige Bestuur. Het Bestuur bespreekt vervolgens het beleggingsbeleid jaarlijks met het Verantwoordingsorgaan. Periodiek ontvangt het Verantwoordingsorgaan de risico- en vermogensbeheerrapportages.

Asset Liability Management

Minimaal eens per drie jaar wordt door het Fonds een ALM-studie uitgevoerd, ter onderbouwing van het uit te voeren beleid en om de gevolgen van mogelijk gewijzigde omstandigheden in kaart te brengen. De uitvoering van het beleid

van het Fonds kan op grond hiervan aangepast worden. Elk kwartaal wordt in de risicorapportage een update getoond van de ALM-berekeningen, waardoor het Bestuur kan toetsen of de doelstellingen nog steeds haalbaar zijn en of de risico's acceptabel zijn.

Het Fonds heeft in 2015 een ALM-studie laten uitvoeren door Ortec Finance. Hoofddoelstellingen hiervan was het herijken van het strategisch beleidskader naar aanleiding van het nFTK. Gedurende de ALM-studie zijn de volgende conclusies getrokken:

- Gegeven de economische uitgangspunten en een aan het nFTK aangepast premie-, indexatie en beleggingsbeleid, is een gemiddelde koopkracht van 95% na 15 jaar haalbaar.
- De ALM-resultaten worden sterk beïnvloed door het economisch wereldbeeld. Bij een laagblijvende rente en lagere aandelenrendementen neemt de gemiddelde koopkracht af en de kans op korten toe. Aanpassing van het beleggingsbeleid kan hier weinig bescherming tegen bieden.
- Bij een premiedefinitie op basis van verwacht rendement blijft de premie gedurende 5 jaar vrij stabiel en is de kans op het korten op het opbouwpercentage klein.
- Het maximaal gebruik maken van de toegestane indexatiemogelijkheden onder het nFTK resulteert in hogere toeslagen dan bij voortzetting van de niet-expliciete indexatieambitie.
- Een verhoging van het risicoprofiel van de beleggingen verhoogt de kans op het gemiddelde koopkrachtbehoud, terwijl de kans op korten en gemiddelde omvang van eventuele kortingen acceptabel blijven.

Het Fonds heeft een strategisch beleid vastgesteld op basis van de ALM studie uit 2015. In 2016 en een deel van 2017 is dit beleid niet volledig geïmplementeerd. Gezien de lage dekkingsgraad op dat moment achtte het bestuur een volledige implementatie van het nieuwe (hogere) risicoprofiel niet passend. In de loop van 2017 is de dekkingsgraad verder verbeterd, en is de vooraf door het bestuur vastgestelde grens waarop het hogere risicoprofiel kan worden doorgevoerd doorbroken. Met ingang van juni 2017 is daarom de portefeuille met het risicoprofiel conform ALM-beleid geïmplementeerd. De belangrijkste verschuivingen betreffen een verhoging van de allocatie aan de returnportefeuille en een verlaging van de rente-afdekking.

Categorie	Portefeuille jan t/m mei 2017	Portefeuille juni t/m dec 2017
Staatsobl. Euro & Renteswaps	27,0%	27,5%
Inflatie-obligaties AAA/AA Euro	4,0%	0,0%
Bedrijfsobligaties	11,5%	10,0%
Hypotheke	2,5%	2,5%
Totaal Matchingportefeuille	45,0%	40,0%
Hoogrentende Obligaties	17,0%	20,0%
Hoogrentende Bedrijfsobligaties	8,5%	8,5%
Obligaties Opkomende Markten HC	3,4%	4,6%
Obligaties Opkomende Markten LC	5,1%	6,9%
Aandelen	31,0%	31,0%
Europa	4,4%	4,4%
Wereldwijd & Multifactor	19,1%	19,1%
Opkomende Markten	4,5%	4,5%
Small Caps VS	3,0%	3,0%
Onroerend Goed	7,0%	9,0%
Totaal Returnportefeuille	55,0%	60,0%
Afdekking renterisico	50,0%	40,0%

4.3 Matchingportefeuille

De Matchingportefeuille richt zich op de afdekking van het renterisico en het zekerstellen van het nominale pensioen. De gehanteerde norm voor renteaafdekking op basis van markrente is begin 2017 vastgesteld op 50% met een bandbreedte van plus en min 10% en in juni verlaagd naar 40% met eenzelfde bandbreedte. De renteaafdekking vindt plaats met swaps en staatsobligaties met hoge kredietwaardigheid.

Daarnaast belegt het Fonds in bedrijfsobligaties met een solide kredietwaardigheid en in Nederlandse woninghypotheken. De keuze voor renteaafdekking zorgt ervoor dat het Fonds gedeeltelijk beschermd is tegen rentedaling maar minder profiteert van een rentestijging. In 2017 is de rente op de kapitaalmarkten op langere looptijden met ca 0,25% gestegen. Dit levert op de rente-afdekking een negatief resultaat op, maar op balansniveau een verbetering van de financiële positie van het Fonds.

De beleggingen in bedrijfsobligaties en hypotheeklen lieten een positief resultaat zien. Hierdoor bleef het negatief rendement op de matchingportefeuille beperkt tot -2,4%. Dit resultaat was minder negatief dan de benchmark liet zien, wat aangeeft dat de beleggingen van het Fonds het beter hebben gedaan dan hetgeen in de markt behaald is.

4.4 Returnportefeuille

De returnportefeuille richt zich op het realiseren van voldoende rendement om de ambitie te kunnen realiseren. De portefeuille is in de loop van 2017 uitgebreid met 5%-punt, door extra te beleggen in hoogrentende waarden (3%) en vastgoed (2%). Het rendement in 2017 was positief, waar alle beleggingscategorieën een bijdrage aan leverden. Hierbij speelde het door het Fonds gehanteerde beleid om de belangrijkste vreemde valuta grotendeels af te dekken eveneens een positieve rol. De rendementsportefeuille liet uiteindelijk een rendement zien van 10,2%. Overal was het fondsrendement van 4,4% conform de benchmark. Dat stemt het Bestuur tevreden.

4.5 Vermogensopbouw

De verleende mandaten aan de diverse beheerders omvatten de volgende beleggingscategorieën:

- vastrentende waarden, waaronder obligaties uitgegeven door overheden en bedrijven (eventueel met behulp van collectieve beleggingsvehikels) en renteswaps;
- aandelen, (eventueel met behulp van collectieve beleggingsvehikels);
- onroerend goed;
- liquiditeiten (inclusief valutatermijncontracten).

	2017	2016	2015	2014	2013
Marktwaaarde in mln. euro's	2.494,3	2.396,2	2.062,3	2.081,6	1.629,8
In %					
Vastrentende waarden, inclusief derivaten	59,3%	60,6%	69,5%	78,3%	78,0%
Aandelen	32,7%	33,2%	25,5%	19,1%	22,0%
Onroerend goed	7,6%	6,5%	5,1%	2,8%	0,0%
Liquiditeiten	0,4%	-0,3%	- 0,1%	- 0,2%	0,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 3 - Bron: NN Investment Partners

4.6 Rendementen 2017

Het totaal rendement van het Fonds in 2017 bedroeg 4,4% (na kosten) ten opzichte van een benchmarkrendement van 4,4%.

Portefeuille in %	2017		2016	
	Rendement	Benchmark	Rendement	Benchmark
Matching	-2,4	-2,8	14,0	14,0
Rendement vastrentend	-2,7	-3,0	17,5	17,5
Rendement aandelen	9,8	9,1	11,9	11,9
Rendement onroerend goed	12,2	12,2	15,0	15,0
Totaal rendement Fonds	4,4	4,4	14,6	14,7

Tabel 4 - Bron: NN Investment Partners

4.7 Economische ontwikkelingen

4.7.1 Terugblik

Economische groei en inflatie

De wereldeconomie ontwikkelde zich in 2017 positief. Zowel de bedrijfsinvesteringen als de winstontwikkeling trokken verder aan en opkomende markten profiteerden van een significant vertrouwensherstel. Zo ontstond een breed gedragen verbetering van de mondiale economische activiteit. De wereldeconomie is in 2017 met circa 3,5% gegroeid (ten opzichte van 3,0% in 2016).

De inflatie bleef in 2017 (ruim) onder de doelstelling van de centrale banken. Vooral in de VS is de inflatie lager dan op basis van de werkloosheid en de productiviteitsgroei zou mogen worden verwacht. In de eurozone daalde de kerninflatie naar 0,9% op jaarbasis.

De gematigde inflatie stelt de Fed en de ECB in staat om, in weerwil van sterke economische groei, het beleid van monetaire versoepeling geleidelijk (in plaats van drastisch) te normaliseren. De Fed liep daarin voorop met renteverhogingen in maart, juni en december en kondigde in september 2017 de afbouw van haar balans aan. De ECB bereidde de markt in 2017 voor op een verlaging van haar maandelijks obligatie-opkopen. Het ECB-opkoopprogramma blijft vooralsnog echter een open einde houden.

Opkomende markten

Opkomende markten hebben zich aangesloten bij het mondiale economische herstel. Interne en externe omstandigheden zijn aldaar sterk verbeterd. De handelsstromen tussen ontwikkelde en opkomende markten zijn versneld; een soortgelijk beeld geldt voor de handel tussen opkomende markten onderling. Ingegeven door relatief soepele financiële condities, een gestage instroom van kapitaal en toenemende binnenlandse investeringen herstelde de binnenlandse vraag in 2017 in de opkomende markten.

De Chinese overheid richt zich steeds meer op het terugdringen van de schuldenlast en de overcapaciteit, waarbij de negatieve impact op de groei beperkt kan worden gehouden. Gerichte maatregelen hebben in China geleid tot een stabilisatie van de schuldquote en het land voert hervormingen door om zijn staatsbedrijven veerkrachtiger te maken. Inkomensongelijkheid in China neemt af en het aandeel van de consumptie in het Chinese bruto binnenlands product neemt duidelijk toe.

Aandelenmarkten

De mondiale aandelenmarkten deden het, dankzij positieve groeiverassingen en een degelijke winstgroei, goed in 2017. De volatiliteit was relatief laag en de aandelenkoersen realiseerden (uitgedrukt in euro's) wereldwijd een rendement van 8,1%. Opkomende markten blonken, dankzij de verbetering van het economische momentum en groeiende winsten uit met een rendement van 21% in euro's.

Obligaties, rente en spreads

De obligatiemarkten hielden veel beter stand dan velen aan het begin van het jaar vreesden. De renteniveaus liggen weliswaar hoger dan de dieptepunten uit 2016, maar de stijging was relatief beperkt. Met name wanneer beleggers zich zorgen maakten over een al te drastische normalisatie van het monetair beleid nam de volatiliteit in de rente op Duitse staatsobligaties toe. In de VS liep in 2017 de korte rente gestaag op door de renteverhogingen van de Fed en de stijgende renteverwachtingen.

Voor de markten in risicovollere obligaties was 2017 opnieuw een sterk jaar. De betere macro-economische omstandigheden en het geleidelijke (in plaats van drastische) normalisatiebeleid van de centrale banken zorgden voor solide fundamentals voor de uitgevende bedrijven.

Obligaties van opkomende markten rendeerden in euro's 1,2% (voor obligaties uitgegeven in lokale valuta) respectievelijk 8,2% (obligaties uitgegeven in dollars). Hoogrentende bedrijfsobligaties rendeerden in euro's 5,2%.

4.7.2 Vooruitblik

Economie en inflatie

In 2017 groeide de wereldeconomie met circa 3,7%. Het groeimomentum van 2017 zou in 2018 kunnen aanhouden. De krappere arbeidsmarkt in de VS kan zich gaan vertalen in een sterkere loongroei en een hogere inflatie. In de eurozone wordt een iets gematigder beeld verwacht; daar zal de inflatie naar verwachting minder sterk aantrekken dan in de VS. Hetzelfde beeld geldt voor de opkomende markten; ook hier zal de inflatie naar verwachting slechts gematigd toenemen.

Verwacht wordt dat de Fed de rente in 2018 verder zal verhogen. De ECB zal haar opkoopprogramma naar verwachting tussen september en december 2018 geleidelijk afbouwen naar nul. Mits de inflatie binnen de perken blijft, bestaat de kans dat de ECB tot in 2019 obligaties in beperkte mate zal blijven opkopen. In Japan wordt verwacht dat gaandeweg in 2018 de rente zal worden verhoogd.

Aandelen

Het fundamentele beeld voor de aandelenmarkten is zeer gunstig. De macrocijfers zijn sterk en de winstgroei zal in 2018 naar verwachting in de dubbele cijfers uitkomen. Tegelijkertijd zorgt de lage inflatie ervoor dat het monetaire beleid niet snel zal worden verkrapt. De koers/winstverhoudingen zijn weliswaar gestegen, maar de waarderingen zijn over de breedte genomen (zeker in Japan en in de eurozone) in lijn met historische waarderingsgemiddelden. Beleggers zijn over het algemeen optimistisch en hebben hoge groeiverwachtingen voor 2018. Dat maakt markten sterk, maar ook kwetsbaar: veel beleggers nemen namelijk soortgelijke "posities" in, waardoor de volatiliteit in de markten kan gaan toenemen.

Obligaties

Macro-economische- en inflatiecijfers laten verwachten dat de monetaire steun vanuit de centrale banken gaat afnemen. De koersen op (staatsobligatie-) markten kunnen daardoor volatieler worden, c.q. gaan dalen. Bedrijfsobligaties zullen zich daar dan bij aansluiten. Gematigd oplopende spreads zijn niet uitgesloten; grote correcties liggen echter minder voor de hand, omdat zich deze historisch gezien alleen voordoen tijdens recessies.

Vastgoed

Hoewel de economische vooruitzichten gunstig zijn voor vastgoed, kampt de sector met structurele tegenwind. Met name het segment commercieel vastgoed heeft steeds meer problemen door de opkomst van e-commerce. Die invloed is voor een deel weliswaar ingeprijsd, maar houdt de sector kwetsbaar. Daarnaast kunnen stijgende rentes negatief uitwerken op vastgoedprijzen, waarbij moet worden aangetekend dat het relatief gunstige (dividend) rendement van vastgoed voor enige bescherming kan zorgen. De Nederlandse vastgoedmarkt doet het op het gebied van woningen daarentegen erg goed. In het rendement over 2017 is dat zichtbaar geworden. De verwachting is dat deze positieve ontwikkeling voorlopig doorzet.

4.8 Z-score 2017 en performancetoets

Bedrijfstakpensioenfonds met een door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid afgegeven verplichtstelling, zijn wettelijk verplicht de beleggingsperformance van het pensioenfonds vast te stellen.

Voor deze toetsing is een gestandaardiseerde norm, de z-score ontwikkeld. De z-score wordt ieder jaar vastgesteld en geeft de afwijking van het feitelijke rendement ten opzichte van het door het bedrijfspensioenfonds vastgestelde rendement (het rendement dat op grond van de normportefeuille behaald kan worden ofwel het normrendement). Als de performancetoets – die is gebaseerd op vijf opeenvolgende Z-scores – onder de nul uitkomt, staat het bedrijven vrij om een alternatief te zoeken voor de uitvoering van de verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfonds regeling. De formule voor de z-score is als volgt:

$$z\text{-score} = \frac{(R_f - k_j) - (R_n - 0,15\%)}{E_j}$$

Om de z-score te berekenen wordt het feitelijk rendement (R_f) gecorrigeerd voor de beleggingskosten (k_j). Het beoogde of normrendement (R_n) wordt (nadat het is gecorrigeerd voor de genormeerde beleggingskosten van 0,15%), in mindering gebracht op het feitelijke rendement. Het verschil wordt gedeeld door de rendementsspreiding (E_j). De

rendementsspreiding is gebaseerd op de beleggingsmix ofwel op de percentages vastrentende waarden (70%) en zakelijke waarden (30%) in de beleggingsportefeuille.

De uitkomst van de statistische 5-jaars toets wordt verhoogd met 1,28 zodat een score <0 betekent dat het pensioenfonds gezakt is voor de performancetoets en een score >0 betekent dat het pensioenfonds geslaagd is voor de performancetoets. Indien de uitkomst van onderstaande toets (1,34) lager zou zijn dan nul, dan staat het verplichtgestelde werkgevers dus vrij om de regeling elders onder te brengen.

Jaar	2013	2014	2015	2016	2017	Performancetoets
Z-score	0,51	0,06	-0,31	-0,25	0,13	1,34

4.9 Strategische portefeuille 2018

Het beleggingsbeleid met ingang van 1 januari 2018 is de uitkomst van eerdere analyses en discussies van het bestuur en adviseurs inzake de strategische asset allocatie. Ten opzichte van het beleggingsplan 2017 kent de strategische portefeuille 2018 geen majeure aanpassingen en gaat uit van continuering van het beleid zoals dat met ingang van juni 2017 is gehanteerd. Een kleine aanpassing is de keuze om de allocatie naar Nederlandse woninghypotheken in de loop van 2018 geleidelijk verder uit te breiden ten laste van bedrijfsobligaties. Tevens is in 2017 een strategisch vastgoedplan opgesteld dat in de loop van 2018 en 2019 zal worden geïmplementeerd. Vanuit dit strategische vastgoedplan zal er een extra allocatie komen in Amerikaans vastgoed, en een verschuiving van Nederlands vastgoed naar Europees en Amerikaans vastgoed. Een nieuwe ALM-studie als basis voor het beleid 2019-2021 wordt in 2018 uitgevoerd.

4.10 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het Fonds heeft in 2017 op meerdere momenten stilgestaan bij het verantwoord beleggingsbeleid. Het bestuur heeft verschillende instrumenten om het duurzaam beleggingsbeleid vorm te geven. Deze instrumenten zijn:

Uitsluitingenbeleid

Het Fonds sluit bedrijven uit op zes vooraf gedefinieerde criteria:

- Niet naleven van de UN Global Compact richtlijnen. Bedrijven worden gescreend op hun gedrag ten aanzien van tien door de VN gedefinieerde principes voor verantwoord ondernemerschap. Deze Global Compact principes betreffen mensenrechten, werknemersrechten, milieu en anticorruptie
- Betrokkenheid bij kinderarbeid. Dit betreft zowel de directe betrokkenheid als het werken met leveranciers in de toevoerketen die gebruik maken van kinderarbeid.
- Betrokken bij de productie van controversiële wapens. Onderdeel hiervan is de wettelijke verplichting tot de uitsluiting van bedrijven die betrokken zijn bij de productie, verkoop of distributie van cluster munitie. Het Bestuur heeft daarnaast besloten om bedrijven uit te sluiten die betrokken zijn bij de productie van biologische wapens, chemische wapens, witte fosfor, verarmd uranium en kernbommen.
- Betrokkenheid bij genetisch gemodificeerde planten en zaden.
- Een hoge score op ESG-controverses
- De 10% slechts scorende ondernemingen per sector, per regio

Het onderzoek naar bedrijven in relatie tot deze uitsluitingscriteria wordt uitgevoerd door een gespecialiseerde externe partij, die hiervoor circa 5500 ondernemingen beoordeelt. Elk kwartaal wordt de uitsluitingslijst geëvalueerd en waar nodig aangepast.

Stembeleid

In 2017 is het eerder vastgestelde stembeleid van kracht geworden. Hiermee brengt het Fonds stemmen uit op de aandeelhoudersvergaderingen van de ondernemingen waar het Fonds direct aandelen in houdt. Omdat in een groot deel van 2017 nog relatief veel via beleggingsfondsen in aandelen werd belegd is er nog niet op alle aandelenposities waar het Fonds een belang in heeft gestemd. Met ingang van 2018 zullen de meeste beleggingsfondsen omgezet zijn naar aandelenbeleggingen op naam van het Fonds, waardoor er ook daar een stem kan worden uitgebracht.

In 2017 is op 116 vergaderingen gestemd waarbij in totaal 1450 stemmen zijn uitgebracht. In 10% van deze stemmen is afgeweken van het voorstel van het management van de onderneming. Procentueel kwam dit laatste het vaakst voor bij de stemmingen over het beloningsbeleid en over beschermingsconstructies.

Engagement

In 2017 is besloten om een start te maken met een zogenoemd engagementprogramma. Hierbij gaat het Fonds, tezamen met andere aandeelhouders, het gesprek aan met ondernemingen om gedragsverandering te bewerkstelligen op specifieke thema's. Het eerste engagement programma richt zich op kinderarbeid. Hiervoor zijn ondernemingen geselecteerd die overall een positieve beoordeling krijgen op duurzaamheid, maar in hun toevoerketen te maken hebben met kinderarbeid. Omdat de algemene duurzaamheidsbeoordeling van deze ondernemingen positief is, worden ze niet uitgesloten maar verwacht het Fonds via een open dialoog een beter resultaat te kunnen bereiken.

Carbon footprint

Het Fonds heeft in 2017 een analyse laten doen op de "carbon footprint" van de portefeuille. Hoewel hier nog werk te doen is om voldoende bruikbare gegevens te verzamelen is de eerste indicatie dat hier verbeteringen mogelijk zijn. Met name de investeringen in de nutsbedrijven dragen sterk bij. Voor 2018 is dat een thema dat verder uitgewerkt zal worden.

Selectie vermogensbeheerders

Naast het uitsluiten, stemmen en engagement hanteert het Bestuur ook duurzaamheidcriteria bij het selecteren van vermogensbeheerders. Deze criteria betreffen enerzijds de vermogensbeheerder zelf, zoals de governance structuur en het gehanteerde beloningsbeleid. Anderzijds betreft dit de wijze waarop de vermogensbeheerder in staat is om individuele bedrijven te beoordelen op duurzaamheid en dat op een adequate manier te betrekken in het eigen beleggingsproces.

Duurzaamheid in de keten

Het bestuur heeft in 2017 aandacht besteed aan duurzaamheid in de keten. Dit houdt in dat wij van onze belangrijkste uitbestedingspartners en adviseurs willen weten op welke wijze zij maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en efficiënt met energie omgaan. De Raad van Toezicht had in 2016 dit ook als thema genoemd. Wij hebben in het verslagjaar onze belangrijkste uitbestedingspartijen en adviseurs verzocht om aan te geven op welke wijze en in welke mate zij met duurzaam ondernemen bezig zijn. Hierbij hebben wij expliciet aandacht gevraagd voor energieverbruik en MVO. Wij hebben gevraagd of zij bewust bezig zijn om waar mogelijk een toegevoegde waarde te creëren op zowel sociaal, milieu als ook op het gebied van goed bestuur. Ons is duidelijk geworden dat alle partijen in meer of mindere mate duurzaam ondernemen, maar dat de variatie hierin groot is. Zo liggen bij de ene partij de accenten op energieverbruik en bij de andere partij de accenten op het stimuleren van maatschappelijke activiteiten. Ook is de mate waarin onze partners duurzaam ondernemen erg verschillend. Het bestuur heeft de dienstverleners gescoord, waarbij het toekennen van een absoluut cijfer lastig is als gevolg van het ontbreken van een duidelijke norm. Alles overziend is het bestuur van mening dat de externe dienstverleners een ruime voldoende scoren op het gebied van duurzaamheid en er voldoende aandacht is voor duurzaamheid bij onze partners en ziet geen aanleiding om indringende gesprekken te voeren of de uitbesteding te heroverwegen als gevolg van de mate van duurzaamheid. Het bestuur verwacht dat de maatschappelijke norm in de loop der tijd zal toenemen en het bestuur verwacht dat hierdoor ook de normen die het bestuur aan de uitbestedingspartijen zal opleggen zullen toenemen. De variatie in omvang, soort organisatie en de markt waarin deze organisatie actief is maakt wel dat niet iedere uitbestedingspartij altijd op dezelfde wijze beoordeeld kan worden. Zodra er in de markt een geschikt normenkader beschikbaar is zal het bestuur hier naar verwachting ook gebruik van gaan maken. Tot die tijd zal tijdens het jaarlijkse evaluatiegesprek met de uitbestedingsrelaties de duurzaamheid in de keten een terugkerend gespreksonderwerp zijn.

4.11 Financieringsbeleid

Financieringssysteem en ABTN

In de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgevers geldt dat de werkgevers zich jegens het pensioenfonds hebben verbonden tot het betalen van de op grond van de abtn verschuldigde pensioenpremie.

De wijze waarop de gedempte kostendekkende premie en de verschuldigde premie bij het Fonds wordt vastgesteld wordt hieronder nader toegelicht.

Het Fonds hanteert een doorsneepremie voor de basisregeling; deelnemers van alle leeftijden betalen een gelijk percentage pensioenpremie. Zij betalen premie over dat deel van het salaris waarover zij pensioen opbouwen (de pensioengrondslag). Voor de excedentregeling wordt een actuariële premie gerekend; deelnemers betalen premie die afhankelijk is van leeftijd en geslacht.

Met de premie wil het Fonds het volgende dekken:

- de toename van de toekomstige aanspraken op pensioen;
- de opslag voor solvabiliteit (genoeg vermogen hebben) voor de onvoorwaardelijke delen van de

- pensioenovereenkomst;
- gedeeltelijke financiering van de toeslagambitie
- de uitvoeringskosten van het Fonds.

In de Pensioenwet staan regels over de gedempte kostendekkende premie. De feitelijke premie van het Fonds over 2017 is niet lager dan deze gedempte kostendekkende premie. Vanaf 2016 wordt de gedempte kostendekkende premie bepaald op basis van een verwacht rendement met de maximale parameters van het FTK. Binnen het bestuur is besloten dat dit uitgangspunt verdedigbaar is, mede doordat het Bestuur de ontwikkeling van de premiedekkingsgraad nauwlettend volgt, zoals weergegeven in hoofdstuk 3.3. Naast het nauwlettend volgen van de premiedekkingsgraad speelt in de besluitvorming ook mee dat het premiestuur beperkt is. Doordat uitgegaan wordt van de maximale parameters, neemt het Bestuur geen risico's, op het gebied van premiestelling, die een onverantwoord effect op de dekkingsgraad hebben en/of onevenwichtig zijn onder de verschillende deelnemersgroepen.

Het Fonds heeft de solvabiliteitsopslag vastgesteld volgens de vereisten uit de Pensioenwet.

Premiefinanciering (bedragen x € 1.000)	
Kostendekkende premie voor 2017	91.624
Gedempte kostendekkende premie	56.762
Feitelijke premie	57.961
<i>De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:</i>	
Actuarieel benodigde premie voor opbouw van aanspraken, onvoorwaardelijke indexatie en risicopremies	74.196
Opslag voor uitvoeringskosten	3.034
Solvabiliteitsopslag	14.394
Kostendekkende premie	91.624
<i>De samenstelling van de gedempte kostendekkende premie is als volgt:</i>	
Actuarieel benodigde premie voor opbouw van aanspraken, onvoorwaardelijke toeslag en risicopremies	32.357
Opslag voor uitvoeringskosten	3.034
Solvabiliteitsopslag	6.277
Premie voorwaardelijke onderdelen	15.094
Gedempte kostendekkende premie	56.762

De afgelopen vijf jaar hebben de premiepercentages zich als volgt ontwikkeld:

	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Pensioenpremie totaal	27,6%	27,6%	27,6%	27,6%	27,6%	30,0%
- Pensioenpremie regulier	24,6%	24,6%	24,5%	25,2%	25,2%	27,6%
- Pensioenpremie VPL	3,0%	3,0%	3,1%	2,4%	2,4%	2,4%

De premie exclusief VPL-overgangsregeling bedroeg in 2017 24,6% van de pensioengrondslag. De premie die bestemd is voor VPL-overgangsregelingen bedroeg in 2017 3,0% van de pensioengrondslag. De totale premie bedraagt dus 27,6% van de pensioengrondslag.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

Vrijstellingen en vrijwillige aansluitingen

In bepaalde gevallen kan een werkgever vrijstelling van de verplichte deelname aan de pensioenregeling aanvragen. De voorwaarden hiervoor staan in het Vrijstellings- en Boetebesluit Wet Bpf 2000.

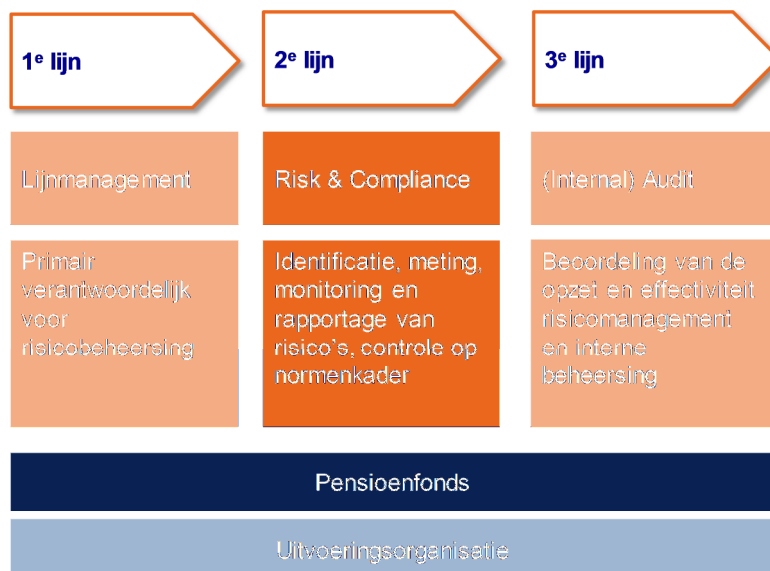
De pensioenregeling van de werkgever moet wel minimaal gelijkwaardig zijn, vergeleken met de pensioenregeling van het Fonds. Daarom moeten de vrijgestelde werkgevers minimaal eens in de vijf jaar aantonen dat er minimaal een gelijkwaardige pensioenregeling is geregeld voor de werknemers.

Als een bedrijf verwant is met de Zoetwarenindustrie, kan een bedrijf zich vrijwillig aansluiten bij het Fonds. De aanvraag hiervoor wordt in voorkomende gevallen door het bestuur behandeld.

5 Risicobeheer

5.1 Risk governance

Bpf Zoetwaren hecht belang aan een onafhankelijke inrichting van het risicomanagement. De inrichting van het onafhankelijk risicomanagement is gebaseerd op het model van drie verdedigingslijnen. Dit model gaat uit van adequate functiescheiding om te voorkomen dat risicolimieten overschreden worden en is in onderstaand schema weergegeven.

Figuur 1: Opzet model drie verdedigingslijnen

Voor Bpf Zoetwaren is het risicomanagement in grote lijnen als volgt vormgegeven:

- 1e lijn: Bestuur
- 2e lijn: Onafhankelijk Risicomanager, compliance officer.
- 3e lijn: Certificerend actuaris.

Eerste verdedigingslijn

Het bestuur is primair verantwoordelijk voor de risicobeheersing. Het bestuur wordt hierbij ondersteund door de beleggingsadviescommissie (financiële risico's) en uitbestedingscommissie (niet-financiële risico's).

Bestuur

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het risicomanagement. Dit houdt in dat het bestuur:

- Periodiek inventariseert welke risico's Bpf Zoetwaren loopt.
- Nagaat wat de kans is dat dit risico zich voordoet en wat in dat geval de impact van deze risico's is.
- Nagaat of, en zo ja welke beheersmaatregelen getroffen zijn, of nog moeten worden getroffen.
- Risicolimieten bepaalt (bijvoorbeeld in het jaarlijks beleggingsplan).
- Zich periodiek laat informeren over de actuele stand van risico's.
- Zich laat informeren over ontwikkelingen in de sector op het gebied van risicomanagement.

- Stress- en scenarioanalyses laat uitvoeren en bespreekt wat de impact van de uitkomsten op het gevoerde beleid is.
- Een crisisprocedure vaststelt op basis waarvan communicatie en acties plaatsvinden indien zich een (acute) crisissituatie voordoet.
- Vaststelt dat het risicomanagement bij de uitvoeringsorganisatie adequaat is ingericht.
- Periodiek het risicobeleid evalueert en vaststelt.

Binnen het bestuur heeft een bestuurslid de verantwoordelijkheid voor het risicomanagement. Dit bestuurslid heeft een proactieve en initiatiefrijke houding op bovengenoemde aspecten en volgt de ontwikkelingen op het gebied van risicomanagement. Daarnaast is deze bestuurder betrokken bij de voorbereiding van risico-onderwerpen voor het bestuur, zoals het vaststellen van de risicobereidheid.

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie ondersteunt het bestuur bij de beheersing van de financiële risico's van het vermogensbeheer. Dit betekent dat de beleggingsadviescommissie:

- Het bestuur gevraagd en ongevraagd advies geeft over de beleggingsrisico's.
- De beleggings- en risicorapportages m.b.t. de financiële risico's bespreekt, alvorens deze aan het bestuur beschikbaar worden gesteld.
- Het risicohandboek periodiek evalueert voor wat betreft de financiële risico's.

Uitbestedingscommissie

De uitbestedingscommissie ondersteunt het bestuur en de commissies bij het integraal risicomanagement en specifiek de beheersing van de niet-financiële risico's. Dit betekent dat de uitbestedingscommissie:

- Het bestuur gevraagd en ongevraagd advies geeft over de niet-financiële risico's.
- De uitbestedingsrapportages bespreekt, alvorens deze aan het bestuur beschikbaar worden gesteld.
- Het risicohandboek periodiek evalueert, m.u.v. de financiële risico's.

Tweede verdedigingslinie

De 2e lijn ondersteunt het bestuur in de onafhankelijke monitoring en beheersing van risico's. Deze lijn wordt ingevuld door de Onafhankelijk Risicomanager en de Compliance Officer.

Onafhankelijk risicomanager

De onafhankelijk risicomanager ondersteunt het bestuur in de beheersing van de financiële- en niet-financiële risico's op het gebied van het vermogensbeheer, de bewaarneming (custodian) en het Pensioenbeheer. Dit houdt in dat de Onafhankelijk Risicomanager:

- Hierover het bestuur en de betreffende commissies adviseert, zodat deze in staat zijn de risico's te inventariseren, de impact te bepalen en beheersmaatregelen te treffen.
- Periodiek rapportages opstelt waarin een overzicht van de financiële en niet-financiële de risico's wordt getoond.
- Het bestuur begeleidt bij het bepalen van de beheersmaatregelen voor de financiële- en niet-financiële risico's ten aanzien van alle uitbestede activiteiten, waaronder de uitbestede activiteiten aan de Fiduciair beheerder, de Custodian en Pensioenbeheerder.
- De voorstellen van de Coördinator Vermogensbeheer, en indien relevant de voorstellen van de adviserend actuaaris en de Pensioenbeheerder toetst.
- De compliance rapportage vanuit de Bewaarnemer beoordeelt en indien nodig, actie onderneemt.

Compliance Officer

De compliance officer ondersteunt het bestuur in de beheersing van de integriteitsrisico's. Daarnaast toetst de compliance officer de werking van het interne risicokader.

Compliance Monitoring door Custodian

De custodian voert Compliance monitoring uit op alle discretionaire beheerde mandaten (op dagbasis) op basis van de beleggingsrichtlijnen zoals opgenomen in de individuele vermogensbeheerovereenkomsten.

Derde verdedigingslinie

De 3e verdedigingslinie beoordeelt de opzet en effectiviteit van het risicomanagement. Deze 3e lijn wordt voor het pensioenfonds ingevuld door de certificerend actuaaris. Het Fonds heeft momenteel geen internal audit functie. Naar aanleiding van de aankomende IORP II wetgeving zal deze functie in 2019 worden ingericht. De certificerend actuaaris levert momenteel een bijdrage aan de 3^e lijn.

Certificerend actuaaris

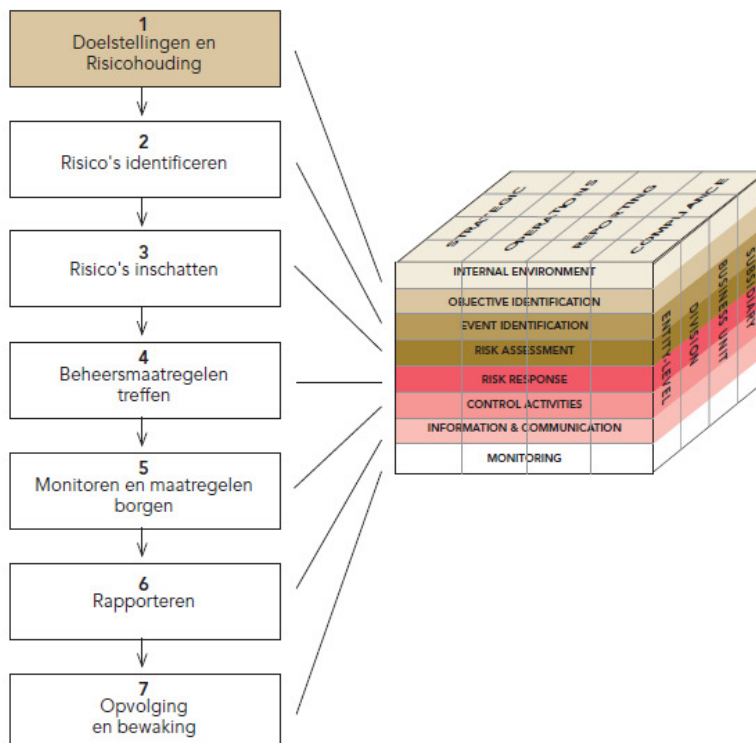
De certificerend actuaaris voert controles uit die een bijdrage leveren aan adequaat risicomanagement. Daarnaast geeft de certificerend actuaaris zijn bevindingen ten aanzien van artikel 126-140 van de Pensioenwet, waaronder Vereist Eigen Vermogen en Prudent Person

Onafhankelijk risicomanagement binnen uitvoeringsorganisaties

Het is gebruikelijk binnen financiële ondernemingen en andere uitvoeringsorganisaties om in de eigen organisatie tevens een functiescheiding conform het model van drie verdedigingslinies aan te houden. Dit is ook het geval binnen de organisatie van de Coördinator Vermogensbeheer en de Pensioenbeheerder. Daarnaast leveren de uitvoeringsorganisaties informatie aan ten behoeve van het risicomanagement, o.a. via periodieke rapportages.

Risicomanagement proces

Het Fonds hanteert COSO ERM (Enterprise Risk Management) raamwerk om invulling te geven aan het risicomanagement. Deze stappen zijn in onderstaande figuur opgenomen (ook wel bekend als de 'COSO kubus').

'Soft controls' en risicobewustzijn

Het bestuur bespreekt bij iedere bestuursvergadering de Risicorapportage. Dit bevordert het risicobewustzijn bij bestuursleden. Daarnaast is er bij nieuwe besluitvorming op bijvoorbeeld beleggingsonderwerpen altijd ruim aandacht voor de risico-aspecten, o.a. op basis van de notities vanuit de risicomanager. Een aspect van cultuur en gedrag is daarnaast het uitvoeren van een periodieke zelfevaluatie van het bestuur, waarbij wordt gekeken naar zowel gedrag en competenties van individuele bestuursleden als de samenwerking binnen het bestuur als team. Ook deze zelf-evaluatie heeft in 2017 weer plaatsgevonden.

5.2 Risico-identificatie en beoordeling

De risico's voor het Fonds, het beleid, de beheersing en de monitoring hiervan zijn beschreven in het risicohandboek. De belangrijkste risico's worden ook in de ABTN toegelicht. In de ABTN heeft het Fonds ook een crisisplan opgenomen. Hiermee geeft het Fonds uitvoering aan de wettelijke vereisten. Het Bestuur onderscheidt de volgende risicocategorieën:

Financiële risico's	Categorie	Toelichting
Balansrisico	Financieel, Strategie	Het balansrisico is het risico dat de beleggingen in onvoldoende mate zijn afgestemd op de verplichtingen, waardoor de mogelijkheid bestaat dat er korting op de reeds opgebouwde rechten moet worden doorgevoerd.
Renterisico	Financieel	Het renterisico is een van de belangrijkste risico's van het pensioenfonds. Dit is het risico dat de marktwaarde van de voorziening (verplichtingen) harder stijgt dan de marktwaarde van de beleggingen als gevolg van een renteverandering. Bij het inschatten van de omvang van dit risico zijn de gevolgen voor de UFR dekkingsgraad leidend.
Inflatierisico	Financieel	Het inflatierisico is het risico dat de verwachte koopkracht wijzigt als gevolg van een verandering in de toekomstige inflatie. Inflatie heeft met name invloed op de verplichtingen omdat de verplichtingen via indexatie met de inflatie kunnen worden verhoogd. Daarnaast kan inflatierisico bestaan in inflation linked bonds.
Marktrisico	Financieel	Marktrisico is het risico op een daling in de marktwaarde van de beleggingen als gevolg van koerswijzigingen binnen aandelen en vastgoed. Dit risico wordt gelopen binnen de returnportefeuille. Het marktrisico kan worden gemitigeerd door het beperken van de allocatie naar aandelen en vastgoed en spreiding over beleggingscategorieën, landen en sectoren.
Valutarisico	Financieel	Het valutarisico is het risico op een daling van de marktwaarde van de beleggingen als gevolg van een daling van de waarde van de vreemde valuta.
Kredietrisico	Financieel	Het kredietrisico is het risico dat de waarde van beleggingen daalt als gevolg van een verslechtering in de kredietwaardigheid van de beleggingen. Waardedalingen als gevolg van stijgende credit spreads, downgrades en faillissementen zijn hier onderdeel van. Ook het kredietrisico op obligaties uitgegeven door overheden is hier onderdeel van.
Tegenpartijrisico	Financieel, Operationeel	Het risico op financieel verlies als gevolg van een verslechtering (in het slechtste geval default) van een tegenpartij waar het Fonds een risicoblootstelling ('exposure') op heeft. Het Fonds loopt tegenpartijrisico op tegenpartijen in de rente- en valutaderivaten, op uitgezette deposito's en rekening courant tegoeden en bij securities lending.
Liquiditeitsrisico	Financieel	Het liquiditeitsrisico is het risico dat het pensioenfonds niet in staat is om te voldoen aan haar betalingsverplichting. Het pensioenfonds kan op korte termijn liquiditeit nodig hebben voor het uitbetalen van pensioenuitkeringen en financieringsverplichtingen vanuit beleggingen. Omdat de pensioenpremies groter zijn dan de uitkeringen, komt het liquiditeitsrisico met name voort uit de beleggingen.
Actief risico	Financieel, Operationeel	Het risico van actief beleid is het risico op een waardedaling van de beleggingen als gevolg van actief beleid van de vermogensbeheerders. Met actief beleid wordt bedoeld het afwijken van de samenstelling van de benchmark.
Concentratierisico	Financieel, Operationeel	Het concentratierisico is het risico op een financieel verlies als gevolg van een grote concentratie naar één regio, land, sector of issuer.
Verzekeringstechnisch risico	Financieel	Het verzekeringstechnisch risico is het risico op een daling van de dekkingsgraad als gevolg van onjuiste actuariële aannames en grondslagen. De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven) en arbeidsongeschiktheid.

Niet-financiële risico's	Categorie	Toelichting
Omgevingsrisico	Strategie	Het omgevingsrisico is het risico op schade als gevolg van veranderende externe omstandigheden zoals veranderingen in het toezicht, concurrentie, schaalvergroting en -verkleining, ontwikkelingen in de bedrijfstak en politieke ontwikkelingen. Hieronder vallen ook ontwikkelingen die een impact hebben op de toekomstbestendigheid van Bpf Zoetwaren.
Reputatierisico	Strategie	Het reputatierisico is het risico dat de reputatie van Bpf Zoetwaren negatief wordt beïnvloed door interne of externe ontwikkelingen.
Operationeel risico	Operationeel	Het operationeel risico is het risico op schade als gevolg van falen van mensen en processen.
Uitbestedingsrisico	Strategie	Het uitbestedingsrisico is het risico dat er schade ontstaat door beperkingen in de continuïteit en kwaliteit van dienstverlening door derden.
Integriteitsrisico	Wet- en regelgeving	Het integriteitsrisico is het risico op schade als gevolg van niet integer of onoorbaar handelen door bestuurders en/of uitvoerders zoals handelen met voorkennis, witwassen, terrorismefinanciering en fraude.
Juridisch risico	Wet- en regelgeving	Het juridisch risico is het risico dat samenhangt met (de naleving van) wet- en regelgeving, het bedreigd worden van de rechtspositie met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele verplichtingen onvoldoende zijn vastgelegd en/of onvoldoende kunnen worden afgedwongen. Onder juridisch risico valt tevens het risico dat het pensioenfonds zelf in de uitvoering van de pensioenregeling niet voldoet aan wet- en regelgeving.
IT-risico	Wet- en regelgeving, Operationeel	Het IT-risico is het risico op schade als gevolg van systeemuitval, een gebrekkige beveiliging en/of continuïteit van systemen. Voor Bpf Zoetwaren valt het IT-risico voor een substantieel deel onder het uitbestedingsrisico omdat de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer (waarbij in processen gebruik wordt gemaakt van IT) is uitbesteed.

In een aantal gevallen draagt het Fonds de risico's verbonden aan de pensioenregeling. In andere gevallen dragen de deelnemers of de werkgevers het risico.

Risico's voor de deelnemers

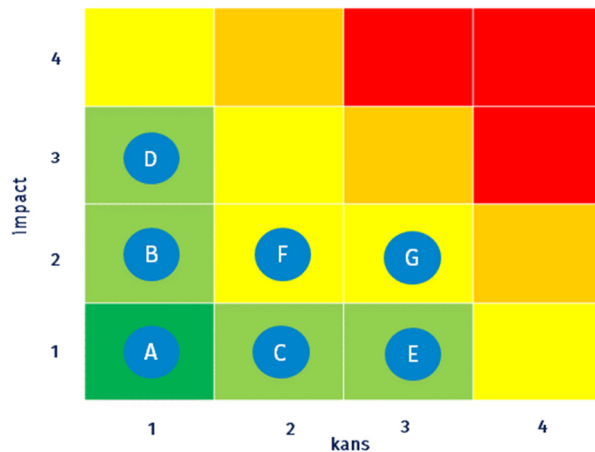
Actuariële en beleggingsrisico's worden collectief gedeeld. Naast de premies zijn de beleggingsopbrengsten een belangrijke financieringsbron voor de opbouw van pensioenaanspraken. Geen of gedeeltelijke verhoging en als laatste redmiddel het verlagen van pensioen bieden soelaas als de financiële positie van het Fonds daartoe aanleiding geeft. Het effect daarvan is vele malen groter dan wat het Fonds met premieverhogingen kan bereiken.

Risico's voor de aangesloten werkgevers

De aangesloten werkgevers betalen een jaarlijkse doorsneepremie (waarvan maximaal een derde kan worden doorbelast naar de werknemers). Deze premie kan stijgen of dalen, al streeft het Fonds naar premiestabiliteit. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen dat premieverhogingen alleen effect hebben voor de toekomst en een beperkt effect hebben op de financiële positie van het Fonds.

Risico inschatting

Onderstaande figuur en tabel geven een overzicht van de risico-inschatting per risicotype. Het betreft het netto risico, dus na beheersingsmaatregelen. Zoals blijkt uit het figuur bevinden de meeste risico's zich binnen de groene velden. Hiervoor is het netto risico maximaal 3, wat valt binnen de risk appetite van het bestuur (zie paragraaf 4.2.2). Het omgevingsrisico wordt hoger ingeschat (4). Hiervoor heeft het bestuur een hogere risk appetite vastgesteld, omdat deze risico's nauwelijks te beïnvloeden zijn. Enkele financiële risico's bevinden zich ook in de gele velden. Voor deze risico's wordt ofwel naar verwachting een beloning ontvangen, ofwel de kosten van het afdekken van deze risico's zijn als te hoog beoordeeld. Daarmee acht het Bestuur de netto risico's acceptabel. Periodiek worden deze netto risico's opnieuw beoordeeld.

Categorie	Netto risico	Financiële risico's	Niet-financiële risico's
A	1	Tegenpartijrisico, Liquiditeitsrisico	
B	2	Balansrisico, Renterisico, Inflatieisico, Concentratierisico	Reputatierisico, Operationeel risico, Uitbestedingsrisico, Integriteitsrisico, IT risico
C	2	Actief risico	
D	3		
E	3	Kredietrisico	
F	4	Verzekeringstechnisch risico	Omgevingsrisico
G	6	Marktrisico, Valutarisico	

Onderstaande figuur geeft voor bewegingen in twee belangrijke risicofactoren (rente en aandelenrendementen) de impact op de (UFR) dekkingsgraad. Hieruit blijkt dat bij een combinatie van een rentedaling van 0,5% en een aandalendaling van 10%, de dekkingsgraad daalt tot 105%.

		Gevoeligheid op basis van UFR																	
		-40%	-30%	-20%	-10%	0%	10%	20%	30%	40%	-2.0%	-1.5%	-1.0%	-0.5%	0.0%	0.5%	1.0%	1.5%	2.0%
Aandelenrendement	-40%	87%	90%	93%	96%	100%	104%	108%	113%	118%									
	-30%	89%	92%	96%	99%	103%	108%	112%	117%	122%									
	-20%	92%	95%	98%	102%	107%	111%	116%	121%	126%									
	-10%	94%	97%	101%	105%	110%	115%	120%	125%	131%									
	0%	96%	100%	104%	108%	113%	118%	124%	129%	135%									
	10%	99%	103%	107%	111%	116%	122%	127%	133%	139%									
	20%	101%	105%	110%	114%	120%	125%	131%	137%	144%									
	30%	103%	108%	112%	117%	123%	129%	135%	141%	148%									
	40%	106%	110%	115%	120%	126%	132%	139%	145%	153%									

5.3 Beleggingsrisico's

De in de balans opgenomen financiële instrumenten zijn beleggingen, vorderingen en schulden. Financiële instrumenten zijn opgenomen tegen actuele waarde, voor zover niet anders is aangegeven. Operationele risico's worden bewaakt door het selecteren van professionele dienstverleners en het monitoren hiervan. Bovendien is in de structuur een aantal checks-and-balances ingebouwd, waardoor eventuele afwijkingen van normen of richtlijnen of andere bijzondere gebeurtenissen op tijd worden gesignaleerd. In de risicokwartaalrapportage wordt over de beleggingsrisico's gerapporteerd.

Balansrisico

Het balansrisico omvat alle beleggings- en renterisico's in de beleggingen en de verplichtingen. Het balansrisico wordt berekend door de Onafhankelijk Risicomanager als de standaarddeviatie van het dekkingsgraadrendement van de normportefeuille. Het dekkingsgraadrendement is de procentuele verandering van de dekkingsgraad veroorzaakt door rente en beleggingsrendementen en dus uitgezonderd premie en indexatie effecten. Per 1 juni 2017 is het risicoprofiel van de portefeuille verhoogd tot het risicoprofiel van de ALM-mix, nadat aan de gestelde randvoorwaarden hiervoor was voldaan. Het Bestuur heeft in de volgende normen voor het balansrisico in 2018 vastgelegd:

- Balansrisico UFR dekkingsgraad 10.5%-12.5%
- Balansrisico Marktwaaarde dekkingsgraad 11.5%-14.0%

Marktrisico aandelen en vastgoed

Het Fonds belegde conform normportefeuille in 2017 voor 31% in aandelen en voor 7% in vastgoed. Bij de verhoging van het risicoprofiel halverwege het jaar, is de normallocatie naar vastgoed verhoogd tot 9%. Het risico binnen deze categorieën wordt zoveel mogelijk gespreid over sectoren, regio's en individuele aandelen. In 2017 is de portefeuille verder gespreid over factoren die de aandelenrendementen drijven. Het Fonds kiest bewust voor marktrisico omdat hier op lange termijn een vergoeding tegenover staat. In 2017 werd het nemen van marktrisico sterk beloond. Vooral aandelen en vastgoed behaalden een hoog rendement. In de financiële media wordt het risico op markt bubbels als gevolg van het monetaire beleid van centrale banken waardoor geld goedkoop beschikbaar is vanwege de lage rentes i.c.m. de 'search for yield' tot grote vraag naar goed renderende beleggingen echter als een steeds groter risico geduid.

Renterisico

Het renterisico heeft betrekking op activa en passiva. Het renterisico is het risico dat de waarde van de beleggingen en de waarde van de pensioenverplichtingen niet op dezelfde wijze veranderen en als gevolg van veranderingen in de rente. Een deel van het renterisico is afgedekt met rentederivaten. De benodigde buffer voor het renterisico wordt vastgesteld als het verschil in contante waarde van de beleggingen met een voorspelbare kasstroom enerzijds en de verwachte kasstroom van de verplichtingen anderzijds. Hierbij wordt de contante waarde berekend op basis van de rentetermijnstructuur vergeleken met de contante waarde op basis van de rentetermijnstructuur in geval van een rentedaling en in het geval van een rentestijging. De kasstromen van de beleggingen hebben betrekking op de rentegevoelige kasstromen. Dit zijn de kasstromen van de vastrentende waarden exclusief die van Emerging Markets Debt en High Yield. Emerging Markets Debt en High Yield worden uitgesloten, omdat deze obligaties gevoelig zijn voor niet-euro rentes en de kasstromen een hoge mate van onzekerheid kennen als gevolg van faillissementsrisico.

De marktduratie van de nominale pensioenverplichtingen bedraagt per eind 2017 21 jaar. De vastrentende waarden hebben per eind 2017 een duratie van 14,5 jaar. Het afdekkingbeleid ging in 2017 uit van een norm marktrenteaafdekking van 50% met een bandbreedte van 5%. Bij de verhoging van het risicoprofiel halverwege het jaar, is de normafdekking van het renterisico verlaagd tot 40%. Als gevolg van deze renteaafdekking worden de gevolgen van renteschommelingen op de ontwikkeling van de financiële positie van het Fonds voor de helft geneutraliseerd. Het Fonds kiest er bewust voor om slechts een gedeelte van het risico af te dekken. Gegeven het lage niveau van de rente acht het bestuur het risico op een forse rentedaling op lange termijn acceptabel, terwijl er kan worden geprofiteerd van een rentestijging. In 2017 is de rente licht gestegen. De effectiviteit van de rente-afdekking was goed.

Valutarisico

In 2017 werd conform normportefeuille 44% in buitenlandse valuta belegd. De grootste valuta (USD, GBP, JPY en HKD) worden afgedekt. Deze valuta worden binnen de vastrentende waardenportefeuilles voor 100% afgedekt en binnen de zakelijke waardenportefeuilles voor 50%. Hierdoor blijft nog een blootstelling naar vreemde valuta over van 22%. Het Fonds kiest er bewust voor om een groot deel van het valutarisico af te dekken, aangezien hier op lange termijn geen rendement tegenover staat. De afdekking is niet 100% vanwege het diversificatie-effect van valuta in extreme omstandigheden. Daarnaast worden de valuta met kleinere allocaties niet afgedekt vanwege de kosten. In 2017 zijn de meeste vreemde valuta gedaald ten opzichte van de euro. De effectiviteit van de valuta-afdekking was goed.

Inflatierisico

Het Fonds heeft de allocatie naar inflatiegerelateerde staatsobligaties in 2017 verkocht. Aanleiding hiervoor was de geringe impact van deze belegging, het beperkte inflatierisico en het versturende effect op de rentehedge.

Kredietrisico

Het Fonds loopt kredietrisico's in de vastrentende beleggingen, inclusief de kasmiddelen. Binnen de matchingportefeuille wordt alleen belegd in staatsobligaties en bedrijfsobligaties met een investmentgrade rating, waardoor er in beperkte mate sprake is van kredietrisico binnen de matchingportefeuille. Daarnaast werd in 2017 strategisch 17% van de portefeuille belegd in obligaties met een relatief hoog kredietrisico (High Yield en Emerging Markets Debt). Bij de verhoging van het risicoprofiel halverwege het jaar, is deze allocatie verhoogd tot 20%. Het Fonds kiest bewust voor kredietrisico omdat hier op lange termijn een vergoeding tegenover staat. Via de beleggingsrichtlijnen wordt de mate van kredietrisico gerestricteerd en de spreiding bevorderd. In 2017 werd het nemen van kredietrisico goed beloond. Spreads op bedrijfsleningen zijn sterk gedaald o.a. als gevolg van het inkoopbeleid van de ECB. Doordat de spreads op historisch lage niveaus staan, is het risico op een stijging in deze spreads wel toegenomen.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen, waaronder derivaten, niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risico-componenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Het Fonds heeft tegenover haar verplichtingen uit hoofde van derivaten (renteswaps en valutatermijncontracten) voldoende liquide middelen en liquide onderpand beschikbaar om kortetermijn liquiditeitsbehoeften te kunnen opvangen. Het Fonds kiest ervoor om zoveel liquide middelen en liquide onderpand aan te houden dat een rentestijging van 1,2% en een valutastijging van 22% kunnen worden opgevangen. Het Fonds heeft geconstateerd dat als gevolg van aangekondigde wet- en regelgeving vanuit European Market Infrastructure Regulation (EMIR) de liquiditeitsrisico's die voortvloeien uit de derivatenposities toenemen. Naar aanleiding hiervan is een deel van de matchingportefeuille belegd in geldmarktfondsen. In 2017 hebben zich geen liquiditeitsproblemen voorgedaan.

Actief risico

Het Bestuur heeft 35,5% van de portefeuille passief belegd. Door de verhoging van het risicoprofiel halverwege het jaar, is het passieve deel van de portefeuille teruggebracht tot 32%. Het Bestuur checkt met behulp van risicorapportages of het risicoprofiel van de gehele beleggingsportefeuilles zich binnen acceptabele niveaus bevindt. In 2017 heeft actief risico een extra rendement opgeleverd.

Concentratierisico

Er is sprake van concentratierisico als een adequate spreiding van beleggingen ontbreekt. Dit risico wordt teruggebracht via diversificatie van de beleggingen over categorieën, sectoren en regio's en via maximale allocaties naar individuele uitgevende partijen binnen de mandaten. Voor de portefeuilles van aandelen, bedrijfsobligaties en high yield obligaties mag de allocatie naar een individuele partij niet meer bedragen dan 5% van de totale allocatie naar deze categorie. In 2017 zijn er geen concentraties in de portefeuille geweest die tot een negatief rendement hebben geleid.

Tegenpartijrisico

Binnen de derivatenportefeuilles wordt het tegenpartijrisico gemitigeerd door tegenpartijen met een hoge kredietwaardigheid te selecteren en op frequente basis onderpand uit te wisselen. Het tegenpartijrisicobeleid is in het risicohandboek vastgelegd. De European Market Infrastructure Regulation wetgeving introduceert nieuwe rapportage- en collateral-eisen om de transparantie op de internationale derivatenmarkten te verbeteren en de risico's verbonden aan de handel in derivaten te verminderen. Belangrijke aspecten zijn de clearing van gestandaardiseerde OTC-derivaten via centrale tegenpartijen en de rapportage-eisen aan de nieuw opgerichte transactieregisters. De verplichte rapportages worden voor het Fonds verzorgd door de externe vermogensbeheerders. Central Clearing is nog niet van toepassing voor pensioenfondsen, maar het Bestuur heeft al wel met de LDI manager de benodigde acties uitgevoerd, zoals het selecteren van clearing members en het afsluiten van clearing agreements. Daarnaast is in 2017 alvast een deel van de swapportefeuille omgezet naar centraal geclearde swaps om het tegenpartijrisico te verminderen. In 2017 hebben alle tegenpartijen aan hun betalingsverplichtingen voldaan.

5.4 Actuariële risico's

Beleidsinstrumenten

Er is een aantal beleidsinstrumenten waarmee het Bestuur de financiële positie kan bijsturen. Deze beleidsinstrumenten zijn het toeslagenbeleid, het premiebeleid en het beleggingsbeleid en tot slot de pensioenregeling. Met ALM (asset-liability-management) wordt samenhang aangebracht tussen deze beleidsinstrumenten.

Strategisch risico/solvabiliteitsrisico

Het risico dat de ontwikkeling van het vermogen (in de vorm van beleggingen en premies) niet optimaal aansluit op de ontwikkeling van de verplichtingen, waardoor de beoogde pensioenkwaliteit en de beoogde financieringsdoelstelling niet kunnen worden gehaald. Het Bestuur besluit jaarlijks of het premie- en toeslagenbeleid aangepast moet worden. De basis van dit besluit zijn de berekeningen van de adviserend actuaris.

Verzekeringstechnisch risico

Naast de financiële risico's staat het Fonds bloot aan verzekeringstechnische risico's, waarvan het langlevensrisico het belangrijkste is. Het langlevensrisico houdt in dat een Fonds na pensioendatum de gepensioneerde langer pensioen moet betalen. Bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen worden veronderstellingen gehanteerd waaronder de toekomstige verbetering van de levensverwachting. Deze veronderstellingen worden periodiek bijgesteld op basis van nieuwe inzichten. Sinds 31 december 2016 hanteert het Fonds de Prognosetafel AG 2016 met inkomens- en leeftijdsafhankelijke correctiefactoren, die gebaseerd zijn op het gemiddelde van de Mercer tabel voor inkomensklasse "Midden en Hoog-Midden" (model 2016). Het Fonds monitort de toegepaste ervaringssterfte door middel van analyse van het resultaat op langlevensrisico over meerdere jaren. Een ander verzekeringstechnisch risico is het kortlevensrisico. Het kortlevensrisico houdt in dat een deelnemer voortijdig overlijdt waardoor er eerder een partnerpensioen moet worden uitgekeerd. Zowel het kort- als het langlevensrisico wordt gedragen door het Fonds.

5.5 Niet-financiële risico's

Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico is het risico op schade als gevolg van veranderende externe omstandigheden zoals veranderingen in het toezicht, concurrentie, schaalvergroting en -verkleining, ontwikkelingen in de bedrijfstak en politieke ontwikkelingen. Hieronder vallen ook ontwikkelingen die een impact hebben op de toekomstbestendigheid van Bpf Zoetwaren. Het Bestuur heeft in 2017 een uitgebreide risicoanalyse naar de omgevingsrisico's uitgevoerd. Op basis hiervan krijgen de volgende omgevingsrisico's extra aandacht in het komende jaar:

- Het risico dat de verplichtstelling wordt afgeschaft
- Het risico dat het pensioenstelsel dusdanig wijzigt, dat dit een compleet andere manier van werken vereist
- Het risico op geopolitieke instabiliteit, waardoor financiële markten fors dalen.

In 2018 zal het Bestuur bepalen welke maatregelen getroffen moeten worden om de genoemde omgevingsrisico's verder te mitigeren. Hieraan zullen themadagen gewijd worden. Omdat het bestuur weinig invloed kan uitoefenen op deze risico's en de impact onzeker is, wordt een hogere tolerantie toegestaan voor deze risico's dan voor de overige niet-financiële risico's.

Daarnaast heeft de Stuurgroep Toekomst de mogelijkheden voor een fusie met Bpf Bakkers nader onderzocht. Een fusie tussen beide fondsen kan bijdragen aan de toekomstbestendigheid.

Reputatierisico

Het reputatierisico is het risico dat de reputatie van Bpf Zoetwaren negatief wordt beïnvloed door interne of externe ontwikkelingen. Het Bestuur heeft in 2017 een uitgebreide risicoanalyse naar de reputatierisico's uitgevoerd. Op basis hiervan is geconcludeerd dat het reputatierisico binnen de vastgestelde risicohouding valt. Het reputatierisico wordt onder andere beheerst via transparante communicatie naar deelnemers en een integere bedrijfsvoering. Specifiek beschikt het Bestuur over een crisiscommunicatie plan welk in geval van mogelijke reputatierisico's handvaten reikt om de risico's zoveel mogelijk te mitigeren. Binnen het reputatierisico is gekozen voor zero tolerance m.b.t. reputatierisico's die voortvloeien uit bestuurders en governance. Dit vanwege de grote impact. In 2017 heeft het fonds geen reputatieschade geleden.

Uitbestedingsrisico

Het Fonds heeft de pensioenadministratie en het vermogensbeheer uitbesteed en loopt hierdoor een uitbestedingsrisico. Het Bestuur heeft beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding.

Uitbestedingsrisico pensioenadministratie

Met TKP Pensioen heeft het Fonds gedetailleerde afspraken gemaakt over het niveau van de dienstverlening, Service Level Agreement (SLA). TKP Pensioen beschikt over een ISAE 3402-verklaring type II. Deze verklaring waarborgt dat de bedrijfsprocessen en de daarin opgenomen interne controles in opzet en bestaan adequaat zijn (type I) en de werking van de processen zijn getoetst gedurende een periode van minimaal zes maanden (type II). Deze rapportage is in het Bestuur behandeld en kent geen bevindingen die van belang zijn voor het Fonds.

Uitbestedingsrisico vermogensbeheer

De Coördinator Vermogensbeheer, NN Investment Partners, is verantwoordelijk voor het dagelijkse operationele beheer van de portefeuille. Dit beheer is in de praktijk uitbesteed aan gespecialiseerde vermogensbeheerders. De Coördinator Vermogensbeheer ziet namens het Fonds toe op deze vermogensbeheerders en adviseert het Bestuur over aanstelling en ontslag van deze partijen. De Coördinator Vermogensbeheer rapporteert maandelijks over de performance en de positie van de portefeuille ten opzichte van de afgesproken benchmark en op kwartaalbasis in meer detail over de samenstelling van de beleggingsportefeuille. De afspraken met de Coördinator Vermogensbeheer zijn vastgelegd in een mandaat en een SLA.

Het Bestuur maakt, met ondersteuning van de Coördinator Vermogensbeheer, beheersafspraken met de gespecialiseerde vermogensbeheerders. Deze worden per vermogensbeheerder in een mandaat vastgelegd. De afspraken betreffen onder andere de samenstelling van de portefeuille, de tactische marges, de meting van de resultaten, de benchmarks en het valuta- en derivatenbeleid, de risicometing en -beheersing. Het Bestuur heeft criteria vastgesteld voor de selectie van externe managers. Deze zijn vastgelegd in de ABTN. De Coördinator Vermogensbeheer rapporteert gedurende het selectietraject van vermogensbeheerders naar het Bestuur over de bevindingen. Hierbij wordt ook aangegeven hoe de verschillende vermogensbeheerders scoren op de door het Fonds vastgestelde criteria. De risicomanager toetst dit traject, inclusief de naleving van de vastgestelde criteria. De kwaliteit van de operationele processen van de Coördinator Vermogensbeheer en de externe vermogensbeheerders worden jaarlijks getoetst door de risicomanager op basis van de ISAE 3402-verklaringen.

Met de vermogensbeheerders die een mandaat beheren sluit het Fonds een Investment Management Agreement (IMA) af. Deze IMA's voldoen aan de eisen van het Fonds. Zo moeten de contracten onder andere onder Nederlands recht vallen en moeten de uitbestedingspartijen de Nederlandse uitbestedingsregels toepassen.

Uitbestedingsrisico beleggingsadministratie

De administratie van de effecten van het Fonds is uitbesteed aan de bewaarnemer, Bank of New York Mellon. Ook de bewaarnemer verstrekt jaarlijks een ISAE 3402-verklaring aan het Fonds.

De kwaliteit van de operationele processen van de Coördinator Vermogensbeheer, de externe vermogensbeheerders en de bewaarnemer worden jaarlijks getoetst door de risicomanager op basis van de ISAE 3402-verklaringen. Deze toetsing wordt vervolgens door het Bestuur behandeld. Tijdens de bestuursvergadering van 26 april 2018 is de beoordeling van de risicomanager op de ISAE-verklaringen besproken. Hieruit komen geen aandachtspunten.

Operationele risico's

Operationele risico's zijn risico's die horen bij het niet goed functioneren van mensen en processen. Het Bestuur heeft in 2017 een uitgebreide risicoanalyse naar de operationele risico's uitgevoerd. Op basis hiervan is geconcludeerd dat het operationele risico binnen de vastgestelde risicohouding valt. Het operationele risico wordt onder andere beheerst via heldere processen en mandatering, het vermijden van complexe structuren en controles van derden. Het Bestuur controleert dit door de uitvoeringsorganisatie te laten rapporteren over de uitgevoerde processen. Hierbij vindt het Bestuur het belangrijk dat er een heldere toelichting wordt gegeven bij afwijkingen ten opzichte van de begroting of de gemaakte afspraken. Binnen het operationele risico is gekozen voor zero tolerance voor operationele risico's die voortvloeien uit de deskundigheid van het bestuur als collectief en het jaarwerk. Dit vanwege de grote impact.

Operationeel liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico dat hier is bedoeld heeft betrekking op de uitkeringen en niet op de beleggingen, zie hiervoor de jaarrekening. Dit risico is voor het Fonds heel klein omdat er meer geld binnenkomt dan eruit gaat. De som van premies, directe beleggingsopbrengsten en aflossingen van beleggingen in vastrentende waarden is groter dan de som van uitkeringen en kosten. Als achtervang is er altijd de mogelijkheid beleggingen te verkopen.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico is het risico op schade als gevolg van niet integer of onoorbaar handelen door bestuurders en/of uitvoerders zoals handelen met voorkennis, witwassen, terrorismefinanciering en fraude. Het Bestuur heeft in 2017 een Systematische Integriteits Risico Analyse (SIRA) uitgevoerd. Op basis hiervan is geconcludeerd dat het integriteitsrisico binnen de vastgestelde risicohouding valt. Het integriteitsrisico wordt onder andere beheerst via de gedragscode, de cultuur binnen het Fonds en controles bij uitbestedingspartijen. Vanwege de grote impact op het Fonds, is de risk appetite voor reputatierisico kleiner dan voor andere niet-financiële risico's.

Juridisch- en Compliancerisico

Het juridisch- en compliancerisico kan gesplitst worden in

- het risico van het niet voldoen aan wet- en regelgeving, waaronder het niet tijdig onderkennen van veranderingen in de wet- en regelgeving.
- Het risico van het niet voldoen aan de interne regels van het Fonds met betrekking tot niet-financiële risico's, waarbij de focus ligt op cultuur, gedrag en integriteit.

Het juridisch- en compliancerisico is beperkt door het toezicht van de Compliance Officer.

IT risico

Het IT-risico is het risico op schade als gevolg van systeemuitval, een gebrekkige beveiliging en/of continuïteit van systemen. Voor Bpf Zoetwaren valt het IT risico voor een substantieel deel onder het uitbestedingsrisico omdat de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer (waarbij in processen gebruik wordt gemaakt van IT) is uitbesteed. Het Bestuur heeft in 2017 een uitgebreide risicoanalyse naar de IT risico's uitgevoerd. Hierbij is ook de IT beheersing bij de uitbestedingspartijen beoordeeld. Hierbij is het Bestuur bijgestaan door een externe partij. Op basis hiervan krijgen de volgende IT risico's extra aandacht in het komende jaar:

- Het risico dat informatie toegankelijk is voor onbevoegden
- Transparantie vanuit uitbestedingspartijen over IT risico
- Voldoen van uitbestedingspartijen aan de gewenste CobiT-normen. Deze CobiT⁷ normen bevatten in beginsel door DNB toereikend geachte maatregelen.

5.6 Risicobeeld in 2017

In 2017 werd het nemen van marktrisico sterk beloond. Vooral aandelen en vastgoed behielden een hoog rendement. Ook kredietrisico werd goed beloond. Spreads op bedrijfsleningen zijn sterk gedaald o.a. als gevolg van het inkoopbeleid van de ECB. Doordat de spreads op historisch lage niveaus staan, is het risico op een stijging in deze spreads toegenomen. In de financiële media wordt het risico op markt bubbels als steeds groter risico geduid. Vooral als gevolg van het monetaire beleid van centrale banken waardoor geld goedkoop beschikbaar is vanwege de lage rentes. Daarnaast is de combinatie met de 'search for yield' aanwezig, wat leidt tot een grote vraag naar goed renderende beleggingen. Het Bestuur is zich terdege bewust van dit risico en heeft hier aandacht voor. Het vroegtijdig identificeren van een bubbel blijft echter een lastige aangelegenheid, omdat het Bestuur dan meer informatie zou moeten hebben dan de markt. Wel kunnen er indicatoren aanwezig zijn die het aanwezig zijn van een markt bubbel waarschijnlijker achten.

Wijzigingen in het beleggingsrisico 2017

Per 1 juni 2017 is het risicoprofiel van de portefeuille verhoogd door de allocatie naar de returnportefeuille te verhogen van 55% naar 60% en de renteaftdekking te verlagen van 50% naar 40%. Hiermee voldoet de portefeuille aan het strategische ALM risicoprofiel. Het vereist eigen vermogen nam hierdoor toe van 19% naar 20%.

Het Bestuur had twee voorwaarden gedefinieerd voor een verdere verhoging van het risicoprofiel naar de beleggingsmix uit de ALM-studie:

1. Een fundamentele vermindering van de waarschijnlijkheid van het Neergang-scenario (ten opzichte van de verwachtingen in 2015);
2. Een stijging van de UFR dekkingsgraad tot boven het aanvangsniveau van de ALM-studie (107,4%).

Gedurende de eerste helft van 2017 werd aan beide voorwaarden voldaan.

Interne risicolimieten

Gedurende 2017 is de solvabiliteitspositie van het pensioenfonds verbeterd vanwege de gestegen rente en positieve rendementen op de return portefeuille. De (UFR) dekkingsgraad steeg van 107,7% naar 113,2%. Hierdoor is de kans op een korting op de opgebouwde rechten afgenomen en zijn de indexatiemogelijkheden verbeterd.

---

⁷ Cobit (Control Objectives for Information and related Technology) is een open internationale IT governance standaard van ISACA – www.isaca.org.

6 Pensioenuitvoering en ontwikkelingen

6.1 Communicatie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op activiteiten op het gebied van communicatie die in 2017 hebben plaatsgevonden.

In ons communicatiebeleid 2017 – 2019 staan onze ambities op het gebied van communicatie beschreven. 2017 was het eerste jaar dat we daar concreet invulling aan hebben gegeven:

Mailing 'Digitaal tenzij' - Een uitgangspunt van Pensioenfonds Zoetwaren is dat communicatie zoveel mogelijk digitaal plaatsvindt. Een van de redenen hiervoor is, is dat dit geld bespaart. Daarom hebben we alle deelnemers in maart een brief gestuurd met de vraag een keuze te maken voor papieren post of digitale post. En wanneer men kiest voor digitale post het e-mailadres te registreren. Het registreren van de communicatievoorkeur en het e-mailadres kan via de persoonlijke omgeving op de website.

Communicatierecept 'Familie'

De strategie van Pensioenfonds Zoetwaren is in 2017 vertaald in de vorm van een communicatierecept. Het communicatierecept zorgt voor een herkenbare stijl dat past bij het pensioenfonds en waarmee deelnemers en werkgevers zich kunnen identificeren. Dit communicatierecept bestaat uit een tekstdeel en een beeldverhaal en vormt de kapstok van de uitingen van Pensioenfonds Zoetwaren. We hebben gekozen voor het thema familie. Familie verwijst naar de cultuur van de aangesloten bedrijven en hun medewerkers, omdat ze loyaal aan elkaar zijn. Ook past het bij de positie van het pensioenfonds om goed voor elkaar te zorgen.

Het thema familie hebben we vertaald in vier mailingen die we in juni naar vier verschillende doelgroepen hebben gestuurd:

Mailing 'Waardevolle momenten' – Deze mailing is verstuurd naar de gepensioneerden. Het onderwerp van de mailing was: 'Waardevolle momenten, en hoe zit het met de waarde van uw pensioen?' In deze mailing werd antwoord gegeven op vragen die bij gepensioneerden spelen: 'Waarom is mijn pensioen niet verhoogd?', 'Waarom staat de beleidsdekkingsgraad zo laag?', 'Gaat de beleidsdekkingsgraad weer stijgen?' en 'Hoe ziet de toekomst eruit?'.

Mailing 'Deeltijd werken' - Deelnemers in de leeftijd tot 40 jaar hebben een mailing ontvangen over deeltijd werken en de gevolgen hiervan voor het pensioen. De rode draad in deze mailing was: 'Kom niet voor verrassingen te staan' met als doel deelnemers bewust te laten staan over hun inkomen voor later. Deelnemers van wie geen e-mailadres bekend is, kregen een papieren versie van de mailing toegestuurd. Deelnemers die wel een e-mailadres hebben achtergelaten, kregen een digitale mailing. Op de website is een themapagina ingericht met meer informatie over de gevolgen van deeltijdwerken of verlof op je pensioen.

Mailing 'Pensioentekort' - Deelnemers in de leeftijd van 40 tot 58 jaar hebben een mailing ontvangen in de vorm van een 'reguliere' brief plus flyer. De rode draad in deze mailing was: 'Hoe kunt u zelf uw situatie voor later beïnvloeden om een pensioentekort te voorkomen?'.

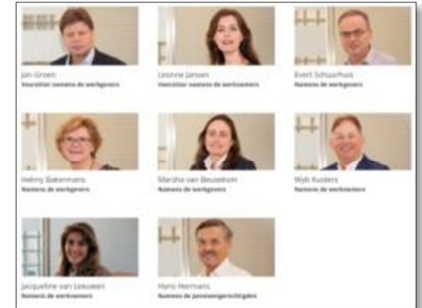
Mailing 'Keuzemogelijkheden' - Deelnemers in de leeftijd van 58 tot 66 jaar kregen de mailing 'Pensioen en zelf keuzes maken'. Het doel van deze mailing is deelnemers zo veel mogelijk bewust te maken van de verschillende mogelijkheden in pensioen, zoals: eerder of later met pensioen, gedeeltelijk met pensioen, een hoger of lager pensioen en het omruilen van pensioen. Naast de mailing is er een themapagina op de website ingericht. Hier staat alle informatie over de keuzes plus rekenvoorbeelden.

Het Bestuur van Pensioenfonds Zoetwaren heeft een gezicht gekregen

In 2017 zijn op de website van Pensioenfonds Zoetwaren foto's geplaatst van de bestuursleden. Wanneer je op de foto's klikt kom je op het profiel van het betreffende bestuurslid. Zo heeft het Bestuur letterlijk een gezicht gekregen. Deelnemers en werkgevers krijgen nu een beter beeld van wie er voor het pensioen zorgt.

Vorming Lezerspanel

In 2017 is het lezerspanel van Pensioenfonds Zoetwaren gevormd. Het doel van dit lezerspanel is om meer inzicht te krijgen in hoe de deelnemers onze communicatie ontvangen, of ze die ook lezen en of onze communicatie duidelijk en begrijpelijk is. Het lezerspanel bestaat uit tien actieve deelnemers en tien gepensioneerden.

Verkort jaarverslag

Naast het uitgebreide jaarverslag heeft het pensioenfonds in juli een verkort en vereenvoudigd jaarverslag gepubliceerd op de website.

Website

De website is tussentijds geactualiseerd met bijvoorbeeld de laatste informatie over de beleidsdekkingsgraad en aanpassingen in de pensioenregeling.

Uniform Pensioenoverzicht

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) is in juni verstuurd. Op de website is een lijst met antwoorden op de meest gestelde vragen geplaatst.

Nieuw in 2017 is de verzending van het Uniform Pensioenoverzicht voor uitkeringsgerechtigden. Deze is in oktober verstuurd.

Pensioenflits

De Pensioenflits kwam in 2017 twee keer uit. De Pensioenflits is al jaren hét pensioenmagazine voor alle deelnemers en pensioengerechtigden. De uitstraling van de Pensioenflits is aangepast in lijn met de mailingen die in juni zijn verstuurd.

Digitale nieuwsbrieven

In 2017 zijn er ook weer digitale nieuwsbrieven verstuurd naar werkgevers en deelnemers. Om de inhoud van de digitale nieuwsbrief beter te laten aansluiten op de verschillende deelnemers, is de nieuwsbrief voor deelnemers in het najaar gesegmenteerd naar drie leeftijdsgroepen: tot 35 jaar, van 35 tot 67 jaar en gepensioneerden.

Uitkeringsspecificatie

Gepensioneerden hebben in januari een specificatie van hun pensioenuitkering ontvangen. Bij de jaaropgave zat een toelichting met relevante informatie.

6.2 Uitvoeringskosten

Het Fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het fondsbestuur vindt het belangrijk open te zijn over deze kosten.

De kosten worden gepresenteerd met inachtneming met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken met elkaar worden vergeleken.

Het Bestuur heeft ook meegedaan aan het IBI benchmarkonderzoek. IBI Benchmarking maakt onafhankelijke benchmarks voor Nederlandse pensioenfondsen. Uit dit onderzoek is gebleken dat wij ten opzichte van vergelijkbare fondsen lagere pensioenbeheer en vermogensbeheer kosten hebben in absolute zin. Dit bevestigt het beeld van het Bestuur ten aanzien van kostenbewustzijn. Ondanks dit benchmarkonderzoek blijven wij kostenbewust opereren. Als gevolg van de berekeningsmethodiek die de pensioenfederatie voorschrijft, zijn de kosten per deelnemer hoger. Samen met Bpf Bakkers hebben wij aandacht voor een verdere reductie van de kosten per deelnemer. Mede door de samenwerking die wij geruime tijd hebben met Bpf Bakkers, is ons kostenniveau circa € 1,5 miljoen afgenomen, waarvan circa € 700.000 op het gebied van pensioenbeheer en € 800.000 op het gebied van vermogensbeheer.

	2017	2016
Uitvoeringskosten pensioenbeheer (in euro per deelnemer)	€ 146	€ 198
Directe Vermogensbeheerkosten (als percentage van het gemiddeld belegd vermogen)	0,28%	0,34%
Indirecte Vermogensbeheerkosten (als percentage van het gemiddeld belegd vermogen) (beleggingsfondsen /schatting)	0,13%	0,08%
Transactiekosten (als percentage van het gemiddeld belegd vermogen) (schatting)	0,18%	0,08%
Totaal kosten vermogensbeheer	0,59%	0,50%

Kosten pensioenbeheer	2017	2016
<i>Bedragen * €1.000</i>		
Administratie	2.208	2.524
Accountantskosten	270	231
Controle en advieskosten actuaris	312	443
Kosten adviseurs	463	390
Contributies en bijdragen	179	156
Bestuurskosten	483	452
Overig	158	887
Totaal kosten pensioenbeheer	4.073	5.083
Toegerekende algemene kosten aan vermogensbeheerkosten	-1.206	-1.115
Totaal kosten pensioenbeheer na toerekening algemene kosten	2.867	3.968
Actieve deelnemers	9.243	9.305
Gepensioneerden	10.394	10.770
Totaal	19.637	20.075

Kosten vermogensbeheer conform jaarrekening	5.689	6.824
Toegerekende algemene kosten aan vermogensbeheerkosten	1.206	1.115
Totaal kosten vermogensbeheer na toerekening algemene kosten	6.895	7.939
Gemiddeld belegd vermogen	2.422.070	2.321.376

Algemene kosten

De Pensioenfederatie heeft in haar aanbevelingen een aanwijzing opgenomen met betrekking tot de algemene kosten. De algemene kosten betreffen kosten die niet direct toegerekend kunnen worden aan de pensioenuitvoering of vermogensbeheer. Deze kosten betreffen kosten voor Bestuur en commissies, externe adviseurs en toezichthouders.

De algemene kosten bedragen in 2017 € 1.707 (2016: € 1.672). De algemene kosten worden verdeeld over pensioenuitvoeringskosten en vermogensbeheerkosten. De verhouding van deze verdeling is het percentage van pensioenuitvoeringskosten t.o.v. de vermogensbeheerkosten (uit de jaarrekening). De verhouding is 29,4% pensioenuitvoeringskosten en 70,6% vermogensbeheerkosten.

Uitvoeringskosten pensioenbeheer

Deze kosten betreffen de integrale kosten voor pensioenbeheerdienstverlening van TKP. Verder bestaan de kosten van pensioenbeheer uit communicatiekosten en toegerekende algemene kosten. De pensioenuitvoeringskosten worden gerapporteerd in euro's per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers de som is van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden.

Aansluiting met de pensioenuitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer in de jaarrekening:

In de jaarrekening is een totaal van € 4.073 vermeld (2016: € 5.083), dit komt overeen met het totaal pensioenuitvoeringskosten volgens bovenstaande tabel. Het bedrag van € 5.689 (2016: € 6.824) aan directe kosten vermogensbeheer komt overeen met de directe kosten vermogensbeheer uit de staat van baten en lasten.

Kosten vermogensbeheer			Transactiekosten		
2017	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten excl. aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	951	-	25	-	976
Vastrentende waarden	3.311	-	-	3.129	6.440
Aandelen	2.186	383	-	313	2.882
Derivaten	216	-	-	623	839
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	6.664	383	25	4.065	11.137
Overige kosten vermogensbeheer					
Kosten fiduciair beheer	959				959
Custodian (BNY)	403				403
Advieskosten vermogensbeheer	267				267
Totaal overige kosten vermogensbeheer	1.629				1.629
Totaal kosten vermogensbeheer					12.766

De bovenstaande opstelling is exclusief de doorbelaste algemene kosten van € 1,2 miljoen.

Kosten vermogensbeheer			Transactiekosten		
2016	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactiekosten excl. aan- en verkoopkosten	Aan- en verkoopkosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie					
Vastgoed	679	-	15	-	694
Vastrentende waarden	3.135	-	-	1.050	4.185
Aandelen	2.372	636	19	68	3.095
Derivaten	272	-	-	687	959
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	6.458	636	34	1.805	8.933
Overige kosten vermogensbeheer					
Kosten fiduciair beheer	957				957
Custodian (BNY)	354				354
Advieskosten vermogensbeheer	326				326
Totaal overige kosten vermogensbeheer	1.637				1.637
Totaal kosten vermogensbeheer					10.570

De bovenstaande opstelling is exclusief de btw-last inzake de jaren 2011 t/m 2016 van € 1,6 miljoen en exclusief de doorbelaste algemene kosten van € 1,1 miljoen.

Toelichtingen op de kosten vermogensbeheer:

Beheervergoedingen vermogensbeheerders

De beheervergoeding van vermogensbeheerders vallen uiteen in directe kosten voor het beheer en indirecte kosten voor beheer. De directe kosten worden gevormd door vermogensbeheerkosten waaraan een factuur ten grondslag ligt. Deze kosten sluiten aan met de kosten vermogensbeheer uit de jaarrekening. De indirecte kosten vermogensbeheer betreffen de direct toe te rekenen beleggingskosten (binnen de beleggingsfondsen). Mede doordat er steeds meer inzicht komt in de indirecte kosten, is het percentage indirecte kosten hoger dan vorig jaar. Het Bestuur beschikt over onvoldoende informatie om vast te stellen wat de vergelijkende cijfers hierin zouden moeten zijn.

Transactiekosten

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht. Daarnaast is het bij participaties in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt, hiervoor is er een schatting gemaakt van de turnover in de portefeuille. Op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt zijn de kosten bij benadering bepaald.

Onderstaand de belangrijkste gehanteerde veronderstellingen:

- Directe beleggingstitels: per aan- verkoop een spread vermenigvuldigd met de transactiewaarde.
- Spread percentage afkomstig uit de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.
- Transactiekosten voor beleggingsfondsen zijn de daadwerkelijk afgerekende aan- verkoopkosten, danwel de aangeleverde data door de betreffende fondsbeheerders of externe managers.

De transactiekosten bedragen over 2017 € 4.090 (2016: € 1.839). Ook hier geldt dat een hogere mate van transparantie deze stijging inzichtelijk maakt. Daarnaast is de mate van renteafdekking gewijzigd, waardoor een aanzienlijk deel van deze stijging verklaard wordt.

Aansluiting met de jaarrekening:

Vermogensbeheerkosten: De Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerkosten en transactiekosten. In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het pensioenfonds ad € 5.689 (2016: € 6.824) in rekening zijn gebracht opgenomen. De geschatte direct toe te rekenen beleggingskosten binnen de beleggingsfondsen maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen.

De directe kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd als % van het gemiddeld belegd vermogen op maandbasis. De indirecte kosten vermogensbeheer worden weergegeven als percentage van het gemiddeld belegd vermogen op maandbasis.

De (geschatte) transactiekosten worden gerapporteerd als % van het gemiddeld belegd vermogen op maandbasis.

6.3 Pensioenregeling

Pensioenregeling

De inhoud van de pensioenregeling is het resultaat van het overleg tussen cao-partijen.

Het Fonds voert een middelloonregeling uit. Deze regeling is voor alle deelnemers gelijk en bestaat uit een:

- levenslang ouderdompensioen, waarbij deelnemers met 68 jaar met pensioen gaan. Deelnemers kunnen wel eerder, later of gedeeltelijk met pensioen gaan;
- partnerpensioen van 70% van het bereikbare ouderdompensioen;
- wezenpensioen van 14% van het te bereiken ouderdompensioen.

Met ingang van 1 januari 2018 is de pensioeningangsdatum verhoogd naar 68 jaar. Nog steeds blijft de mogelijkheid bestaan om eerder met pensioen te gaan. De deelnemers zijn hierover in februari 2018 geïnformeerd.

Op de website www.pensioenzoetwaren.nl wordt de regeling in begrijpelijke taal uitgelegd. Op deze website zijn ook informatieve brochures te downloaden.

De belangrijkste kenmerken van deze pensioenregeling zijn opgenomen in bijlage 3.

Overgangsregeling voor Pensioenfonds Koek en Pensioenfonds Snoep

Onder voorwaarden kan een deelnemer in aanmerking komen voor extra aanspraak op ouderdompensioen (VPL-regeling).

Voorwaarden voor oud-Koekdeelnemers

Voor deelnemers geboren na 31-12-1949 maar vóór 1-1-1972 die onafgebroken deelnemer aan de prepensioenregeling zijn geweest geldt dat het ouderdomspensioen, inclusief het extra ouderdomspensioen, niet kan ingaan vóór de 55-jarige leeftijd. Het recht op extra ouderdomspensioen ontstaat in de periode tussen 1 januari 2006 en de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 61-jarige leeftijd bereikt, maar uiterlijk 1 januari 2021. Het recht op extra ouderdomspensioen ontstaat op de pensioeningangsdatum. De toekenning en financiering van de extra aanspraken vinden plaats op de pensioeningangsdatum of uiterlijk 31 december 2020 als de pensionering op of na 1 januari 2021 plaatsvindt.

Voorwaarden voor oud-Snoepdeelnemers

Voor deelnemers geboren na 31-12-1949 maar vóór 1-1-1971 die onafgebroken deelnemer aan de prepensioenregeling zijn geweest geldt dat het ouderdomspensioen, inclusief het extra ouderdomspensioen niet kan ingaan vóór de 55-jarige leeftijd. Het recht op extra ouderdomspensioen ontstaat in de periode tussen 1 januari 2006 en de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 61-jarige leeftijd bereikt, maar uiterlijk 1 januari 2021. De toekenning van de extra aanspraken vindt evenredig over de hiervoor bedoelde periode plaats als en voor zover er sprake is van deelneming aan de pensioenregeling. Er wordt dus elk jaar een deel gefinancierd.

6.4 Nieuwe wetgeving

Diverse ontwikkelingen op het gebied van pensioen in het verslagjaar vormden de aanleiding voor nieuwe (voorstellen van) wetgeving.

Nieuw pensioenstelsel

Na een lange periode van stilte in Den Haag over het nieuwe pensioenstelsel is er met het Regeerakkoord iets meer duidelijkheid over de koers die het nieuwe kabinet heeft ingezet.

In het Regeerakkoord staat dat de doorsneesystematiek voor de pensioenopbouw wordt afgeschaft. Daarmee krijgen deelnemers een pensioenopbouw die actuariael bepaald wordt, op basis van een voor iedereen gelijkblijvende premie, dus een opbouw die leeftijdsafhankelijk is. Jongere deelnemers gaan daardoor (veel) meer pensioen opbouwen dan ouderen, die naar mate zij ouder worden steeds minder pensioen opbouwen.

Een degressieve pensioenopbouw sluit volgens het kabinet beter aan op de veranderende arbeidsmarkt waarin steeds minder mensen hun leven lang werkzaam zijn op basis van een vast contract. Tegen die achtergrond tast de herverdeling die binnen het huidige systeem van pensioenopbouw plaatsvindt van onder meer jong naar oud, het draagvlak voor het huidige stelsel aan. Met degressieve opbouw wordt deze steeds meer als ongewenst te beschouwen herverdeling voorkomen, aldus het kabinet.

Deelnemers delen in een nieuw pensioenstelsel nog steeds diverse risico's. Het langlevensrisico blijft gedekt, zodat pensioengerechtigden niet zonder inkomen zitten als zij langer leven dan statistisch verwacht. Nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen blijven (collectief) verzekerd.

Het is nog niet duidelijk of iedere deelnemer in de opbouwfase een persoonlijk pensioenvermogen zal hebben met individuele beleggingen of dat beleggen toch vooral een collectieve aangelegenheid blijft. De uitkeringsfase blijft wel collectief.

Het kabinet meent dat sociale partners nu als eerste aan zet zijn om een nieuw pensioencontract te ontwikkelen. Thans is het nog wachten op overeenstemming tussen sociale partners. Het Bestuur volgt deze ontwikkelingen op de voet, zodat wij tijdig kunnen anticiperen op de wijzigingen in het pensioenlandschap.

Consolidatie van verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen

Het oude kabinet heeft op de valreep nog een wetsvoorstel voor de 'Wet fuserende bedrijfstakpensioenfondsen' naar de Tweede Kamer gestuurd. Hierin staan de voorwaarden waaronder verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen kunnen fuseren, zónder dat hun vermogens direct één financieel geheel moeten gaan vormen. Daarvoor zou een termijn gelden van vijf jaar.

Aan deze uitzondering op het algemeen geldende vereiste van een financieel geheel, worden voorwaarden gesteld. De Pensioenfederatie liet in eerste instantie weten dat er zo veel voorwaarden worden gesteld aan de voorgestelde fusiefaciliteit dat deze geen enkele praktische betekenis zal hebben. Ook de Raad van State is kritisch in zijn advies bij het wetsvoorstel. De Pensioenfederatie zegt in haar Beleidsagenda 2018 het voorstel vergaand te willen bijbuigen in de richting van een werkbaar alternatief, dan wel van tafel te willen krijgen. In het kader van de mogelijke fusie met Bpf Bakkers houden wij de ontwikkelingen op dit punt nauwlettend in de gaten.

Waardeoverdracht van kleine pensioenen

Bevoegdheid tot waardeoverdracht

Vanaf 2018 wordt de 'Wet waardeoverdracht klein pensioen' gefaseerd ingevoerd.

Deze wet biedt pensioenuitvoerders de mogelijkheid kleine pensioenaanspraken (onder de afkoopgrens van € 474,11 (niveau 2018)) over te dragen naar de nieuwe pensioenuitvoerder van de gewezen deelnemer. De gewezen deelnemer kan dit niet tegenhouden. Deze bevoegdheid geldt óók bij een beleidsdekkingsgraad van minder dan 100%.

Het Pensioenregister zorgt voor gegevensuitwisseling tussen pensioenuitvoerders. De nieuwe pensioenuitvoerder is verplicht de ontvangen overdrachtswaarde te gebruiken voor nieuwe pensioenaanspraken voor de deelnemer. Dit onderdeel van de wet zal, vanwege de tijd die nodig is voor diverse technische aanpassingen, ingaan op 1 januari 2019. Vanaf 2019 zal afkoop bij einde deelneming van kleine pensioenaanspraken die zijn ontstaan vanaf 2018, alleen nog mogelijk zijn nadat de pensioenuitvoerder ten minste vijfmaal tevergeefs heeft geprobeerd de afkoopwaarde over te dragen naar een nieuwe uitvoerder. Afkoop bij ingang van het pensioen blijft nog wel mogelijk.

Zeer klein pensioen

Vanaf 1 januari 2019 kan een pensioenuitvoerder pensioenaanspraken van een gewezen deelnemer, die uitzicht geven op een uitkering vanaf pensioendatum van niet meer dan € 2,- per jaar, laten vervallen.

Omzetting van bestaande aanspraken naar nieuwe pensioenleeftijd

Bestaande aanspraken op ouderdomspensioen zullen zonder dat een aanspraakgerechtigde daartegen bezwaar kan maken, kunnen worden omgezet in aanspraken met een hogere pensioenleeftijd. Voorwaarde is dat die pensioenleeftijd gelijk is aan de huidige of een vorige fiscale pensioenrichtleeftijd in de zin van Wet op de loonbelasting. Ook moet de pensioenregeling het mogelijk maken dat een deelnemer alsnog kiest voor vervroeging naar een pensioeningang op de vorige ingangsdatum.

Generieke digitale infrastructuur

Naar verwachting zal het nieuwe kabinet binnen afzienbare tijd een wetsvoorstel voor een Generieke digitale infrastructuur (GDI) naar de Tweede Kamer sturen. In dit wetsvoorstel wordt verplicht dat overheidsdiensten erkende digitale authenticatiemiddelen gebruiken. Ook voor pensioenfondsen, hoewel geen overheidsinstelling, zou deze verplichting gelden.

De Pensioenfederatie is geen voorstander van deze verplichting voor pensioenfondsen en heeft tijdens een consultatieronde in april 2017, gewezen op de nadelen zoals een gebrek aan keuzevrijheid en inspraak en een stijging van administratiekosten. Het gebruik van DigiD zou de pensioenfondsen op een totale kostenpost van € 2 miljoen komen te staan. De Pensioenfederatie schrijft in haar Beleidsagenda 2018 dat zij vindt dat gebruikers van GDI-voorzieningen meer invloed moeten hebben op ontwikkeling en beheer van deze voorzieningen. Ook zou volgens de federatie de financiering van de kosten van de GDI-voorzieningen voor rekening van de overheid moeten komen. Een conceptwetsvoorstel is in augustus 2017 voor advies naar de Autoriteit Persoonsgegevens gestuurd. Begin 2018 is nog geen advies van deze Autoriteit bekend.

Europese pensioenfondsrictlijn

De Europese richtlijn IORP II zorgt er onder andere voor dat informatie over het verwachte pensioen bij verschillende scenario's, de dekkingsgraad en de mate waarin het pensioen wordt gegarandeerd, in het Uniform Pensioenoverzicht wordt opgenomen. Verder moeten ook gewezen deelnemers jaarlijks in plaats van vijfjaarlijks worden geïnformeerd over diverse zaken omtrent hun pensioen. Dit laatste zou ook digitaal kunnen gebeuren. Op 13 januari 2019 moet deze richtlijn in de nationale wetgeving zijn opgenomen.

eIDAS

Europese burgers en bedrijven moeten vanaf september 2018 bij alle Nederlandse organisaties in de publieke sector kunnen inloggen met hun eigen nationale inlogmiddel. Dat hebben de EU-lidstaten met elkaar afgesproken. De Europese Unie wil hiermee regelen dat het makkelijker en veiliger wordt om binnen Europa online zaken te regelen. Het is de bedoeling dat alle Nederlandse publieke organisaties vóór september 2018 eIDAS-proof zijn op het gebied van online toegang. De eIDAS-verordening verplicht dus tot acceptatie van elektronische identificatiemiddelen uit andere EU-lidstaten. De verordening is van toepassing als er een nationale wettelijke verplichting is om bij onlinediensten een elektronisch identificatiemiddel te gebruiken. Deze verplichting wordt hoogstwaarschijnlijk ingevoerd met het wetsvoorstel GDI. Beoogde inwerkingtredingsdatum van het wetsvoorstel GDI is 1 januari 2019. Bij ongewijzigde inwerkingtreding van het wetsvoorstel GDI betekent dat vanaf 1 januari 2019 alle pensioenfondsen verplicht zijn de door de overheid toegelaten en erkende identificatiemiddelen te accepteren en de aangemelde identificatiemiddelen in andere lidstaten als bedoeld in de eIDAS-verordening te accepteren.

7 Actuariële analyse

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie is naar de mening van de waarmede actuaris niet voldoende. Daarbij is bepalend de mate van waarschijnlijkheid dat het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

Analyse van het resultaat

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten opgenomen:

Bedragen x € 1.000	2017	2016
Resultaat wijziging rentetermijnstructuur	30.994	-203.354
Resultaat beleggingsopbrengsten	110.295	294.585
Resultaat premie	-16.852	-12.286
Resultaat waardeoverdrachten	-189	-49
Resultaat kosten	148	-1.155
Resultaat uitkeringen	-1.250	106
Resultaat kanssystemen inzake o.a. sterfte en arbeidsongeschiktheid	1.346	9.099
Resultaat toeslagverlening	-1.748	0
Resultaat wijziging actuariële grondslagen	-2.293	3.787
Resultaat overige (incidentele) mutatie technische voorziening	0	0
Resultaat andere oorzaken	795	508
Totaal resultaat	121.245	91.241

Het vereist eigen vermogen eind 2017 is 120,0% en is gebaseerd op de strategische portefeuille per 31 december 2017.

Kostendekkende premie

Pensioenfonds zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die het pensioenfonds in rekening brengt:

Bedragen x € 1.000	Zuiver	Gedempt
Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw	74.196	32.357
Actuarieel benodigde koopsom voor risicodekking	-	-
Opslag voor vereist eigen vermogen	14.394	6.277
Opslag voor uitvoeringskosten	3.034	3.034
Opslag voor voorwaardelijk onderdelen	-	15.094
Totaal resultaat	91.624	56.762

De feitelijke premie voor het jaar 2017 bedraagt € 58,0 miljoen. Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie.

8 Verwachte ontwikkelingen en doelstellingen voor 2018

Zoals in het voorwoord al vermeld, zal het jaar 2018 in het teken staan van de voorbereiding op een eventuele fusie met Bpf Bakkers. De redenen om verder samen te werken met Bpf Bakkers zijn de toegenomen complexiteit van wet- en regelgeving, het toegenomen tijdsbeslag van bestuurders en de continuïteit van bestuursorganen. Daarnaast zal een fusie leiden tot lagere uitvoeringskosten per deelnemer. Dat alles is in het belang van de deelnemers. We streven ernaar om voor eind 2018 een intentieverklaring te kunnen tekenen.

Omdat wij met de huidige beleidsdekkingsgraad nog steeds in een situatie van herstel zitten, zullen wij in 2018 de haalbaarheid van ons herstelplan opnieuw vaststellen.

In 2017 hebben wij de missie, visie en strategie van het Fonds herijkt. In 2018 zullen wij verder gaan met het bewust implementeren en realiseren hiervan.

Op beleggingsgebied gaat de aandacht in 2018 uit naar de implementatie van de vastgoedportefeuille en staat een ALM-studie gepland waarbij het gevoerde strategisch beleid geëvalueerd zal worden. In het kader hiervan worden de Investment Beliefs herijkt en zullen we het actief beleid en de beleggingscategoriën evalueren. En als output stellen we het strategisch beleggingsbeleid voor de jaren 2019-2021 vast. Aandachtspunt hierbij is de formulering van beleggingskaders met richtlijnen en restricties per beleggingscategorie. In 2017 is het ESG beleid bepaald, dat verder in 2018 geïmplementeerd zal worden, waarbij met name aandacht voor het engagementbeleid en de carbon footprint zal zijn. We trekken hierin zoveel mogelijk samen met Bpf Bakkers op en zoeken naar schaalvoordelen.

Ook het IT-beleid, de bijbehorende risicobeheersing en de invulling daarvan zal in 2018 zijn gevolg moeten krijgen. Bij de invulling van het IT-beleid zullen wij veel aandacht hebben voor het verandervermogen van ons Fonds. Met de ontwikkelingen binnen de pensioensector waarbij te denken is aan de wetgeving rondom waardeoverdracht van kleine pensioenen, IORP II, eIdas en een mogelijk nieuw pensioencontract, zal dit verandervermogen steeds belangrijker worden. Gezien de toenemende belangrijkheid van IT op ons Fonds, zullen wij het risicobeheer rondom IT nog meer aandacht gaan geven.

Op het gebied van communicatie zetten we ook in 2018 verder in op het vergroten van de betrokkenheid van deelnemers en werkgevers. Ook heeft social media de aandacht van het Bestuur. Op dit punt oriënteren wij ons op welke wijze wij hiermee onze deelnemers nog beter kunnen bereiken.

Met de ingezette weg, zien wij de toekomst met veel vertrouwen tegemoet en gaan wij ervan uit dat wij ook op lange termijn een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de hoogte van het pensioen van onze deelnemers en de maatschappij in algemene zin.

Amsterdam, 1 juni 2018

Mevr. M. van Beusekom
Mevr. W.E.M. Bakermans
Dhr. J. Groen
Dhr. H.E. Hermans
Mevr. L.F.A.M. Jansen
Dhr. W. Kusters
Mevr. J.G.E. van Leeuwen
Dhr. E. Schuurhuis

Intern toezicht

9 Raad van Toezicht

9.1 Verslag van de Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht (de Raad) ziet terug op een jaar waarin het Fonds soepel heeft gefunctioneerd. De mutaties in de bestuurssamenstelling zijn goed opgevangen en het Bestuur realiseerde een goede balans tussen operationele en beleidsmatige onderwerpen. Daarnaast is het strategische samenwerkingstraject met het Bakkerspensioenfonds op beheerste wijze voortgezet. De dialoog tussen Bestuur, Raad en Verantwoordingsorgaan is constructief en efficiënt, mede dankzij de goede bestuursondersteuning.

Samenstelling

Gedurende het hele jaar bestond de Raad uit Bert van de Belt, Gerard van de Kuilen en Fieke van der Lecq (voorzitter). Van de Kuilen is medio verslagjaar voor drie jaar herbenoemd. Van de Belt zal medio 2018 volgens rooster aftreden. In najaar 2017 is een opvolger geworven, die in voorjaar 2018 aan DNB ter toetsing wordt voorgelegd. Alle leden van de Raad zijn lid van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (VITP). Zij hanteren bij hun werk de VITP-code (zie hierna).

Taken

Conform artikel 3 van het Reglement Raad van Toezicht, heeft de Raad tot taak:

1. toezicht te houden op het beleid van het Bestuur en op de algemene gang van zaken in het Fonds;
2. toe te zien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het Bestuur;
3. het Bestuur met raad terzijde te staan;
4. zich op te stellen als gesprekspartner van het Bestuur;
5. goedkeuring te hechten, dan wel te onthouden, terzake van de besluiten van het Bestuur tot vaststelling van:
  - a. het jaarverslag en de jaarrekening;
  - b. de profielschets voor pensioenfondsbestuurders;
  - c. het beleid inzake beloningen, met uitzondering van de beloning van de Raad;
  - d. gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het Fonds of de overname van verplichtingen door het Fonds;
  - e. liquidatie, fusie of splitsing van het Fonds;
  - f. het omzetten van het Fonds in een andere rechtsvorm.

Toezichtthema's

Voor 2017 had de Raad 5 toezichtthema's:

1. Duurzaamheid in vermogensbeheer en uitvoering
Voor vermogensbeheer is dit thema goed opgepakt. Voor de uitvoeringsketen is dit thema nog niet volledig gerealiseerd. De Raad hoopt de dialoog in 2018 op constructieve wijze te kunnen afronden.
2. Uitvoeringskosten
Voor vermogensbeheer en uitvoeringskosten is dit thema in 2016 opgepakt via deelname aan externe benchmarkonderzoeken (IBI en IBI XL). De resultaten zijn begin 2017 besproken. Hiermee is dit thema afgerond.
3. Verandervermogen (conform beschrijving DNB)
Het verandervermogen t.a.v. de fondsorganisatie is goed, maar de Raad heeft nog niet waargenomen dat het fonds en de uitvoeringsorganisatie klaar zijn voor een eventuele fundamenteel nieuwe pensioenregeling. De uitvoeringsorganisatie heeft haar strategische plannen voor de komende jaren toegelicht aan het bestuur. De Raad houdt de vinger aan de pols.
4. Strategische risico's ('beheerst fuseren')
De Raad constateert dat het bestuur hier inmiddels de nodige aandacht aan besteedt, waardoor het thema onderwerp kan zijn van regulier toezicht.
5. Robuuste pensioenadministratie (conform beschrijving DNB) en tijdige compliance met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (deadline mei 2018). Zekerheidshalve blijft dit een punt van extra aandacht van de Raad.

Voor 2018 zijn de volgende toezichtthema's bepaald:

1. Duurzaamheid in de uitvoeringsketen – zie hierboven.
Het bestuur lijkt voornemens om dit onderwerp in 2018 af te ronden.
2. Robuuste pensioenadministratie (conform beschrijving DNB) en tijdige compliance met de AVG – zie hierboven
3. Verandervermogen (conform beschrijving DNB) – zie hierboven
4. Vertegenwoordiging van pensioengerechtigden. Een vacature in het bestuur staat te lang open, waardoor de balans in het bestuur onder druk staat en er een sleutelpersoonrisico bij de andere vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden ontstaat.

De Raad zal de toezichtthema's in elke kwartaalvergadering met het bestuur agenderen.

Deskundigheid/geschiktheid

De leden van de Raad dragen zelf zorg voor het verwerven en onderhouden van hun deskundigheid. In december heeft de Raad het eigen functioneren geëvalueerd, onder begeleiding van bureau Mens & Kennis. Het verslag van deze zelfevaluatie is aangeboden aan het Bestuur en aan het Verantwoordingsorgaan.

Vergaderingen

De Raad komt ieder kwartaal bijeen met het Bestuur, om de gang van zaken in het Fonds door te nemen. Deze vergaderingen zijn halfjaarlijks met het gehele Bestuur en halfjaarlijks met het Dagelijks Bestuur. Verder wordt halfjaarlijks gesproken met het Verantwoordingsorgaan en jaarlijks met de accountant en actuaris(sen), alsmede de belangrijkste overige dienstverleners. De Raad woont de bestuursvergadering bij waarin het jaarverslag wordt vastgesteld en is zo mogelijk aanwezig bij de themadagen van het Bestuur. Daarnaast zijn er kennismakingsgesprekken met kandidaat-bestuurders, in het kader van benoemingstrajecten. Deze gesprekken vinden plaats voordat de kandidaat ter toetsing aan de externe toezichthouder wordt voorgedragen. Een delegatie van de Raad woont jaarlijks een vergadering van de beleggingsadviescommissie bij.

Via e-mail en telefonisch is er regelmatig contact met de voorzitters van het Fonds, alsmede met de bestuursondersteuner(s) van de uitvoeringsorganisatie. Hierdoor kan snel worden geschakeld, bijvoorbeeld bij voorgenomen benoemingen. Bovendien komt de Raad tussen de kwartaalbesprekingen afzonderlijk bijeen, om indrukken uit te wisselen en aandachtspunten te formuleren. Deze informele besprekingen dragen bij aan de effectiviteit tijdens de kwartaalvergaderingen met het (dagelijks) bestuur.

Hieronder worden thematisch de activiteiten en bevindingen samengevat.

Beleggingsbeleid

In 2016 is de werkwijze van het bestuur bij de besluitvorming rondom de uitvoering van het beleggingsbeleid gewijzigd door de instelling van een beleggingsadviescommissie (BAC). De behandeling in de BAC (en dus niet meer in het voltallige bestuur) is efficiënt. Dit vraagt wel een andere manier van werken van het bestuur om de volle verantwoordelijkheid voor het beleggingsbeleid te kunnen nemen, ook door de bestuursleden die geen lid zijn van de BAC.

Het bestuur heeft in de loop van het eerste kwartaal van 2017 vastgesteld dat de in 2016 vastgestelde triggers zijn geraakt om het financiële totaalrisico te kunnen verhogen. Het advies van de BAC aan de hand van de voorstellen van de fiduciair manager is samen met de analyse en opvatting van de risicomanager zorgvuldig getoetst en kritisch beoordeeld. In het bestuur is vervolgens een inhoudelijke discussie gevoerd waarbij ook een alternatieve beoordeling van een trigger aan de orde is geweest. In de uiteindelijke besluitvorming is sprake geweest van een uitdrukkelijke risico-afweging door het hele bestuur.

Ook op het gebied van vermogensbeheer heeft de samenwerking met Bpf Bakkers verder gestalte gekregen via de gezamenlijke BAC-vergaderingen en themadagen. Hierbij is op de themadag met name het onderwerp "Duurzaam beleggen" besproken. Een concrete uitkomst van de gezamenlijke BAC-vergaderingen is de bespreking en afstemming tussen de beide fondsen om te komen tot een strategisch vastgoedplan. Naast de gezamenlijke BAC-vergadering kent het Fonds een eigen BAC. Besluitvorming vindt altijd plaats in het bestuur van het Fonds, op voordracht van de BAC van het Fonds. Hiermee is geborgd dat het bestuur voorstellen eigenstandig op de verschillende aspecten kan beoordelen.

De Raad is van mening dat de wijzigingen in de structuur met betrekking tot het beleggingsbeleid gedurende het verslagjaar goed hebben gewerkt. Tegelijkertijd kan worden geconstateerd dat het hebben van een onafhankelijke risicomanager niet alleen van belang is bij het financieel risicobeheer maar zeker ook een uitdrukkelijke meerwaarde heeft in het bestuurlijk proces.

Voor het overige heeft het bestuur op een zorgvuldige manier de verschillende elementen bij het uitbestedingsproces van het vermogensbeheer beheerd. Een voorbeeld hiervan is de analyse van de verschillende ISAE-verklaringen van de dienstverleners op het gebied van vermogensbeheer. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in verhoogde aandacht voor enkele dienstverleners.

Pensioenadministratie

De administratie verloopt bij TKP overwegend naar tevredenheid. De transitie vanuit Syntrus Achmea is afgerond en er zijn weinig incidenten.

Communicatie

Ook in verslagjaar heeft de communicatiecommissie weer hoge doelen gesteld en gerealiseerd. Nu de voormalige voorzitter van de commissie een ander aandachtsgebied krijgt, hoopt de Raad dat de kwaliteit op dit niveau blijft.

Specifieke risico's

In een eerder verslag wees de Raad op het risico van een overhaaste intensivering van de samenwerking met het Bakkers Pensioenfonds. In verslagjaar bleek dat het bestuur zich hiervan goed bewust is en de samenwerking beheerst intensiveert. Een fusie is geen doel op zich en er wordt alleen samengewerkt als dit het eigen fonds ten goede komt. Het gezamenlijke fiduciaire mandaat is hiervan een voorbeeld.

Een sinds de visitatie in 2013 terugkerend onderwerp van gesprek tussen de Raad en het Bestuur is het beleggen van de niet-financiële risico's. Inmiddels verzorgt de externe financiële risicomanager ook rapportages over niet-financiële risico's, zodat het bestuur hier gericht aandacht aan kan besteden. In verslagjaar zijn alle bekende risico's geïnventariseerd en is de risicobereidheid terzake vastgesteld.

Externe toezichthouders

De relatie met de externe toezichthouders werd ook in dit verslagjaar vooral bepaald door enkele issues in de administratie, die tot een briefwisseling met de AFM leidden. Eén en ander is inmiddels afgerond.

Verantwoordingsorgaan

In het verslagjaar zijn de Raad en het Verantwoordingsorgaan tweemaal bijeen geweest, om de stand van zaken op diverse terreinen te bespreken. Het Verantwoordingsorgaan is inmiddels goed toegerust om hun rol te kunnen vervullen, onder andere in de beoordeling van het samenwerkingstraject met Pensioenfonds Bakkers.

De werving van een nieuw Raadslid is gebeurd door een gemengde commissie, met twee VO-leden en de blijvende Raadsleden. Dit viertal heeft in prettige samenwerking het selectietraject uitgevoerd.

Bestuur

De Raad waardeert de toewijding waarmee diverse bestuursleden hun taken vervullen. Daarbij valt op dat diverse bestuursleden zich actief en onafhankelijk inzetten en daarmee gezamenlijk de bestuursverantwoordelijkheid dragen. De beide voorzitters werken in harmonie samen en ook in de rest van het bestuur is de teamgeest waarneembaar.

VITP-code

De Raadsleden zijn lid van de VITP en richten zich naar de VITP-code ('pas toe of leg uit'). Onderdelen van de code die niet integraal zijn opgevolgd, zijn:

- 3.3.3 verwachtingen bestuur-Raad: dit overleg heeft niet als zodanig plaatsgehad, maar in voorkomende gevallen heeft afstemming plaatsgehad.
- 6.2 output: de Raad levert over zijn werkzaamheden - buiten zijn bijdrage aan het jaarverslag - niet een jaarlijks document op en heeft hiertoe ook geen verzoek ontvangen. Wel biedt de Raad het verslag van de zelfevaluatie aan het bestuur en VO aan en bewaakt de Raad dat er notulen worden gemaakt van het kwartaaloverleg tussen bestuursleden en de Raad. Hiermee zijn gespreksonderwerpen, bevindingen en aanbevelingen van de Raad vastgelegd. De bijdrage aan het jaarverslag dient tevens als verslag van werkzaamheden, conform art. 6.2 ad toelichting e. van de VITP-code.

Enkele overige opmerkingen:

- 2.1 bemensing/ diversiteit: bij het werven van een opvolger voor het Raadslid met aandachtsgebied uitbesteding is een vrouwelijke veertiger gevonden, met evidente expertise.
- 3.1.5 gesprekspartners: de Raad heeft in 2017 niet gesproken met de externe toezichthouders. Die zijn voor deze Raad geen reguliere gesprekspartners en worden derhalve niet in de jaarplanning ingeroosterd.
- 3.1.6 borgen vertrouwelijkheid gesprekspartners: de Raad heeft hierin naar beste weten gehandeld en verneemt het graag indien dit door betrokkenen anders is ervaren.

Ten slotte

De Raad ziet een stijgende lijn op diverse terreinen en waardeert de constructieve dialoog met het bestuur en het Verantwoordingsorgaan.

*Bert van de Belt, Gerard van de Kuilen en Fieke van der Lecq
Maart 2018*

9.2 Reactie Bestuur op het verslag van de Raad van Toezicht

Het Bestuur ervaarde de samenwerking met de Raad van toezicht als goed en effectief. Het Bestuur waardeert hun enthousiasme, gedrevenheid en deskundigheid op velerlei terrein. Dit was een belangrijke stimulans voor de verdere ontwikkeling van het Fonds.

Het Bestuur heeft gemerkt dat de Raad ook dit jaar weer proactief en consciëntieus haar taken opgepakt heeft. In voorkomende gevallen wordt er snel geschakeld, wat de dynamiek en voortvarendheid van het Fonds ten goede komt.

Het Bestuur is verheugd dat de toezichtthema's ook naar het oordeel van de Raad voldoende aandacht hebben gekregen. Met de Raad vindt het Bestuur dat de mogelijke komst van een nieuw pensioenstelsel en de impact daarvan op het fonds het komende jaar de nodige aandacht moet blijven krijgen. De duurzaamheid in de keten heeft continue onze aandacht en de vacature voor pensioengerechtigden in het bestuur is bijna vervuld. Gedurende 2017 en tot en met nu heeft het fonds veel geïnvesteerd in het AVG-proof maken van onze systemen. Zoetwaren is per ingangsdatum van de nieuwe verordening AVG compliant. De andere toezichtthema's, te weten ' robuuste pensioenadministratie' en 'verandervermogen' hebben volop onze aandacht. Bij onze uitvoerder TKP is een programma gestart dat de reeds aanwezige robuuste pensioenadministratie nog verder zal versterken naar de toekomst. Het verandervermogen zoeken wij bij onze uitvoerders, en ook bij onszelf. De verdere samenwerking met Bpf Bakkers stelt ons ook in staat om door middel van schaalvoordelen dit te kunnen verwezenlijken op middellange termijn. Het Bestuur is blij met de constructieve samenwerking met de RvT en wil langs deze weg ook zijn dank uitspreken.

10 Verantwoordingsorgaan

10.1 Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Inleiding

Het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie legt via het jaarverslag van het boekjaar 2017 verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan (verder te noemen VO) over het handelen van het bestuur, het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan, alsmede de beleidsvoornemens voor de toekomst. Daarnaast neemt het VO kennis van het verslag m.b.t het bestuur van de Raad van Toezicht (verder te noemen RvT).

Het VO legt jaarlijks haar eigen activiteiten, haar oordeel, de bevindingen en eventuele aanbevelingen aan het bestuur en de RvT vast in het "Verslag van het verantwoordingsorgaan". Dit verslag wordt samen met een reactie van het bestuur opgenomen in het jaarverslag.

Gedurende 2017 hebben acht leden zitting gehad in het VO. De wettelijke taak en werkwijze van het VO is vastgelegd in een reglement en geeft hiermee het VO de bevoegdheid om het bestuur gevraagd en ongevraagd te adviseren over wettelijk vastgelegde onderwerpen. Het VO is in 2017 negen keer bijeen geweest. Deels met een delegatie uit het bestuur en eenmaal met het voltallige bestuur. Daarnaast heeft het VO twee maal overleg gehad met de voltallige RvT. Het VO is aangesloten en door een VO-Lid vertegenwoordigd bij het Platform Medezeggenschap Pensioenfonds. Ter invulling van de in 2016 ontstane vacature in het VO, is de heer B. Koopman in januari toegetreden als nieuw VO-lid.

Bevindingen

Het VO heeft toegang tot het digitale archief van het pensioenfonds en heeft als zodanig alle informatie, alsmede de vergaderverslagen van het bestuur ontvangen om zich een goed oordeel te kunnen vormen over het jaarverslag 2017. Daarnaast heeft het VO kennis genomen van het Jaarverslag 2017 van de RvT en dit verslag besproken met de RvT. Het VO heeft gebruik gemaakt van de kennis en de periodieke risicorapportages van de risicomanager en de rapportages van de vermogensbeheermanager.

Het VO heeft geen gebruik gemaakt van het recht op overleg met de actuaris en de accountant.

Het VO vindt dat het bestuur voldoende en tijdig informatie heeft verstrekt voor het vormen van een oordeel over 2017.

Resultaten:

Uit het jaarverslag blijkt dat in 2017 de financiële positie van het fonds ten opzichte van 2016 is verbeterd.

Met name door een hoger resultaat, bereikt door risicovoller te beleggen is het eigen vermogen in 2017 toegenomen.

Ook al bleef de marktrente laag in 2017, toch is de belangrijkste graadmeter "de beleidsdekkingsgraad" toegenomen.

Eind 2017 was de beleidsdekkingsgraad: 111,7%. (eind 2016: 102,7%).

De premiedekkingsgraad is t.o.v. 2016 licht gestegen, maar nog niet op het gewenste niveau en blijft een aandachtspunt.

Ondanks de invloed van de lage rente op de dekkingsgraden, heeft het fonds zich toch goed kunnen handhaven.

Governance model/ Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds:

Het voltallige VO heeft ter verhoging van de deskundigheid en veranderingen in pensioenwetgeving twee dagen deelgenomen aan cursussen "Beoordelen Jaarverslag", "Communicatie" en "Governance m.b.t. Vermogens beheer". In december heeft het VO een zelfevaluatie gedaan. Hierbij werd gekeken naar het functioneren van het VO, naar haar taken en verantwoordelijkheden, alsmede naar de competenties en verrichte werkzaamheden. Door zelf kritisch te zijn, heeft het VO geconcludeerd dat het, al lerend, steeds meer diepgang in haar besluitvorming weet te realiseren. Voor 2018 is een plan opgesteld voor opleidingen en ondersteuning door zowel interne als externe partijen. Na elke vergadering houdt het VO een korte evaluatie m.b.t. de omgang van de leden onderling en over hetgeen besproken en besloten is.

Het bestuur heeft voor deskundigheidsbevordering diverse opleidingen gevolgd en ook een zelfevaluatie uitgevoerd. De leden van de RvT hebben zelf individueel hun deskundigheid op niveau gehouden en onder leiding van een externe partij in december de zelfevaluatie uitgevoerd. Het VO heeft kennis genomen van de zelfevaluaties van het bestuur en de RvT.

De afhankelijkheden die tussen het bestuur, de RvT en het VO bestaan zijn goed besproken en onderkend. Ieders inbreng vraagt om tijdige, volledige informatie naar elkaar en een duidelijke onderbouwde motivatie van besluiten.

Het VO constateert dat het bestuur de RvT en het VO tijdig bij relevante zaken betreft en doet de aanbeveling aan het bestuur om dit ingezette beleid in 2018 voort te zetten.

Diversiteit:

Ondanks acties blijft het problematisch om voor het VO vrouwelijke leden en/of leden te krijgen die jonger zijn dan 40 Jaar.

Het is voor het VO een belangrijk aandachtspunt en het blijft zich inzetten om aan de diversiteitscodes te voldoen.

In het bestuur is een vacature nog niet ingevuld. Invulling hiervan, alsmede drie onderdelen van de Code Pensioenfonds, zoals vernoemd bij punt 3.5.1 in het jaarverslag 2017, verdienen voor zowel het bestuur als voor het VO aandacht in 2018.

Ambitie/Toeslagverlening (indexatie):

De ambitie van het bestuur is: het voeren van een transparant en concreet beleid, zowel voor het toekennen van toeslagen als voor het korten van pensioenen. Daarom is het VO verheugd dat het bestuur, gezien de geringe hogere beleidsdekkingsgraad in oktober, toch gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om tot een kleine toeslagverlening van 0,08% in 2018 over te gaan. Hieruit blijkt dat het bestuur consistent beleid voert: "kunnen we toeslag verlenen, dan doen we dat ook".

Door de uitkering van de "kleine" toeslagverlening is de negatieve spiraal uit het verleden "van geen toeslag" doorbroken en is een positief signaal uitgegaan naar de deelnemers dat herstel en toeslagverlening door het pensioenfonds weer mogelijk is.

Pensioenuitvoeringskosten

Het VO constateert dat het bestuur actief bezig is met de beheersing van de kostenontwikkeling.

Bpf-Zoetwaren geeft inzicht in de uitvoeringskosten, zijnde de kosten van pensioen- en vermogensbeheer.

Het fonds heeft flinke stappen gezet met het transparant maken van deze uitvoeringskosten.

Pensioenbeheer:

De in 2016 ingezette transitie van Syntrus Achmea naar de nieuwe dienstverlener TKP is, op enige tekortkomingen na, goed verlopen en in 2017 afgerond. Het VO constateert dat, na afronding van de transitie naar TKP, zowel de pensioenuitvoeringskosten, alsmede de uitvoeringskosten per deelnemer t.o.v. 2016 significant zijn gedaald.

Pensioenfonds lopen risico voor het betalen van BTW. Het bestuur heeft opdracht gegeven om uit te zoeken welk risico Bpf-Zoetwaren loopt m.b.t. het BTW-risico, zowel voor de risico's met terugwerkende kracht, als ook van toekomstige risico's.

De Pensioenuitvoerder TKP heeft extra aandacht besteed aan het terugvinden van z.g. "onvindbare pensioengerechtigden" en deze aangeschreven. Het VO is verheugd dat er meerdere personen zijn gevonden met een niet opgevraagd pensioen.

Vermogensbeheer:

Het VO vindt het positief dat uit de beleggingen het stichtingskapitaal en de reserves met € 121.245.000,-- is toegenomen, hetgeen het herstelplan ten goede komt. Kosten voor het vermogensbeheer blijven wel een aandachtspunt.

Het VO heeft kennis genomen van het feit dat het bestuur aandacht heeft voor "maatschappelijk verantwoord beleggen", m.n. niet beleggen in bedrijven die dierproeven uitvoeren om hun producten op de markt te brengen, geen beleggingen in bedrijven die werken met kinderarbeid of het beleggen in de wapenindustrie. Ter verbetering van het klimaat belegt Bpf-Zoetwaren in fondsen die investeren in duurzame energievoorzieningen.

Om kosten voor vermogensbeheer te besparen is door het bestuur gekozen om per 1 januari 2017 met Pensioenfonds Bakkers te gaan samenwerken op gebied van fiduciair vermogensbeheer. Het totaal vermogen wordt dan belegd, waarbij de individuele vermogens gescheiden blijven. Hiervoor is voor advies en toetsing van het vermogensbeheer bij beide pensioenfonds een Beleggings Advies Commissie (BAC) ingesteld, waarin 3 bestuursleden zitting hebben.

De BAC's werken gemeenschappelijk samen, maar geven elk onafhankelijk van elkaar advies aan hun eigen bestuur. Het VO concludeert dat, zolang de governance en de belangen van het Bpf-Zoetwaren behartigd worden, dit een goede stap is. Het VO zal de ontwikkelingen en resultaten van het vermogensbeheer in 2018 nauwlettend blijven volgen.

Communicatie

Het VO hecht grote waarde aan juiste communicatie naar alle bij het pensioenfonds betrokken partijen. Het VO vindt het jammer dat de in het najaar geplande HR-Dag voor de werkgevers in 2017 door gebrek aan belangstelling niet is

doorgegaan.

Daarom heeft het bestuur besloten om zelf bedrijven te gaan bezoeken om zo informatie en toelichting m.b.t. het pensioenfonds te kunnen geven. De communicatiecommissie geeft hier invulling aan. Het VO vindt, zeker gezien de vele veranderingen in het pensioenlandschap dat duidelijke informatieverstrekking naar de werkgevers essentieel is.

Om goed voorbereid te zijn in geval van een crisissituatie is door het bestuur een "crisiscommunicatieplan" opgesteld. Van groot belang in geval van een crisis is: een juiste communicatie tussen bestuur, RvT, VO, werkgevers- en werknemersorganisaties, alsmede naar DNB, de AFM en de actieve en niet actieve deelnemers van het pensioenfonds. Tijdig communiceren wanneer er veranderingen plaatsvinden of wanneer er kans bestaat op korten van uitkeringen, etc.

Het VO vindt dit een juiste ontwikkeling en heeft positief advies uitgebracht over het communicatieplan voor 2018 en het communicatiebeleidsplan voor de komende jaren, beleidsplan gebaseerd op leeftijdsgebonden communicatie.

Toezicht

Conform de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds is het intern toezicht uitgevoerd door de RvT. De Raad heeft de bestuursverslagen beoordeeld en gekeken naar de belangen en risico's; zijn deze geborgd en expliciet omschreven in de verslagen? In december hebben het VO en de RvT overleg gehad over de bestuursuitvoering, de ontwikkelingen en afstemming van werkzaamheden. Het VO heeft geconstateerd dat het bestuur positief heeft gereageerd op de aanbevelingen van de RvT en dat deze aanbevelingen meegenomen zijn in de bestuursstructuur en pensioenfondsuitvoering.

Het VO heeft gezamenlijk met de RvT, een "profielchets" t.b.v. van een nieuw lid voor de raad vastgesteld. Medio mei 2018 treedt de heer Van de Belt als RvT-lid af. Een gemengde commissie van de twee zittende RvT- en twee VO-leden hebben een wervings- en selectietraject met vijf sollicitanten gevoerd en is er een kandidaat voorgedragen aan het VO. In december heeft het voltallig VO met de kandidaat gesproken en is een bindende voordracht gedaan aan het bestuur de kandidaat als opvolger van de heer Van der Belt in de RvT te benoemen.

De compliance-officer heeft toezicht gehouden op de gedragscodes en de integriteit van de bij het pensioenfonds betrokkenen en heeft hierover elk kwartaal gerapporteerd aan het bestuur. Voor beheersing en borging van de risico's is een risico-control matrix opgesteld. In 2018 gaat de nieuwe regelgeving "Algemene Verordening Gegevensbescherming" (AVG) in.

De compliance-officer volgt de voorbereidende acties van het bestuur en pensioenuitvoerder TKP om te voldoen aan de invoering van de AVG op 25 mei 2018.

Bij het opstellen van het jaarverslag 2016 is een lijst met aanbevelingen opgesteld naar aanleiding van de opmerkingen tijdens de jaarvergadering voor goedkeuring van het jaarverslag. Bij elke bestuursvergadering wordt deze lijst gehanteerd.

De RvT en het VO volgen nauwgezet of de aanbevelingen door het bestuur al dan niet opgevolgd worden.

Het VO constateert dat door invulling van de bovenvermelde zaken de aandachts-/verbeterpunten m.b.t. het risico op belangenverstremming en de niet financiële risico's goed in kaart zijn gebracht en bewaakt worden.

Ontwikkelingen

Bpf-Zoetwaren volgt de ontwikkelingen en veranderingen in de pensioenwetgeving, niet alleen in Nederland maar ook in Europa. Voor Nederland is dat het nieuwe pensioencontract. Mogelijk dat de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in 2018 een besluit neemt over het nieuwe pensioencontract. Na goedkeuring door het parlement is het uitgangspunt nog steeds dat het nieuwe pensioencontract in 2020 in werking moet treden.

Het bestuur onderzoekt mogelijkheden om schaalvergroting te verkrijgen door een samenwerkingsverband aan te gaan met het Bpf Bakkersbedrijf. Bij elke vergadering van het VO is dit met een delegatie van het bestuur aan de orde geweest.

Van belang is dat zowel de RvT als het VO, maar ook DNB op de hoogte blijven van de ontwikkelingen inzake de samenwerking en voorbereidende werkzaamheden m.b.t een (eventuele) fusie.

Het VO heeft het volle vertrouwen in het bestuur dat deze ontwikkelingen voortvarend onderzocht en gevolgd worden.

Uitgebrachte Adviezen

In 2017 heeft het VO het bestuur geadviseerd over de volgende instemmings- en adviesaanvragen:

- Ingestemd met het nieuwe rooster van aftreden voor het VO
- Positief advies m.b.t. de procedure en functieprofiel voor de benoeming nieuw RvT-Lid
- Positief advies m.b.t. de excedentregeling
- Positief advies m.b.t. de conversie van "Tijdelijk Ouderdoms Pensioen/Prepensioen" naar Levenslang Ouderdomspensioen van 68 jaar.
- Positief advies m.b.t. de samenstelling van de feitelijke premie en hoogte van de premiecomponenten voor 2018

- Positief advies m.b.t. de toeslagverlening 2018
- Positief advies m.b.t. het beleggingsplan voor 2018
- Positief advies m.b.t. het communicatieplan voor 2018 en beleidsplan voor de komende jaren

Oordeel

Op grond van het voorafgaande komt het VO tot het volgende oordeel:

- Het bestuur heeft voldoende informatie verstrekt aan het VO om zich een goed oordeel te kunnen vormen.
- Het handelen van het bestuur is in overeenstemming geweest met het vastgestelde beleid.
- Het bestuur heeft een helder, transparant en consistent beleid gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afgewogen en geborgd zijn.
- Het bestuur heeft aandacht voor borging van continuïteit en duurzaamheid van het pensioenfonds.

Gezien boven vermelde conclusies, stemt het VO in met het jaarverslag en de jaarrekening over 2017.

Aanbevelingen

Het VO beveelt het bestuur aan om in de komende periode bijzonder aandacht te besteden aan de volgende items:

- Ontwikkelingen m.b.t. de pensioenwetgeving en ontwikkelingen voor een nieuw pensioencontract.
- Het blijven optimaliseren en vergroten van de communicatie naar de deelnemers en gepensioneerden, zowel schriftelijk als digitaal, conform het communicatieplan 2018. Adequate informatie naar alle betrokken partijen is van groot belang.
- Het blijven zoeken naar mogelijkheden om de communicatie met en betrokkenheid van de aangesloten werkgevers bij de regeling te vergroten. Juiste informatie voor verbreding van draagvlak en kennis bij de werkgevers is van cruciaal belang.
- Continue aandacht voor beheersing van de risico's en kostenontwikkeling m.b.t. het vermogensbeheer en transparantie daarvan, m.n. voor de operationele processen van de coördinator vermogensbeheer, de externe vermogensbeheerders en de bewaarnemer.
- Zorgvuldig handelen en besluitvorming m.b.t. realisatie van de samenwerking c.q. fusie met Bpf-Bakkers, transparantie naar de stakeholders.
- De uitbestedingsrisico's m.b.t. de pensioenadministratie, ICT-systemen en nieuwe AVG-privacywet. Vooral bij mogelijke samenwerking c.q. fusies dienen deze zaken op orde te zijn.

Eindconclusie

Het VO is van oordeel dat het bestuur, ondanks de hectische omstandigheden in de globaliserende wereld, in het jaar 2017 haar taken naar behoren heeft vervuld. Door alle betrokkenen is met veel inzet veel werk verzet.

Alle bevindingen in overweging genomen, oordeelt het VO positief over het handelen van het bestuur inzake het gevoerde beleid, de gemaakte beleidskeuzes en de naleving van goed pensioenfondsbestuur.

Tot Slot

Het VO spreekt zijn waardering uit naar het bestuur, de RvT en de dienstverlener TKP voor de samenwerking en de bereikte resultaten en bedankt iedereen voor de inzet en toewijding.

Utrecht, 1 juni 2018

Getekend, namens het Verantwoordingsorgaan Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie,

Siem Waiboer, voorzitter

10.2 Reactie Bestuur op het verslag van het Verantwoordingsorgaan

Het Bestuur wil allereerst het VO bedanken voor haar inzet en uitgebreide verslaglegging daarvan. De manier waarop het Bestuur en het VO samenwerken ervaren wij als zeer prettig en diepgaand. Zeker in de hectische omstandigheden waarin pensioenfonds zich bevinden met een veranderend landschap, is een goede constructieve samenwerking van belang. Wij zijn ook blij met de aandacht die het VO heeft voor permanente educatie. Dit zal bijdragen aan een verdere versteviging van de onderlinge dialoog. De aanbevelingen die het VO doet zijn herkenbaar en ook zaken die op onze strategische agenda staan. Op het gebied van communicatie naar deelnemers willen wij ook nog meer inzetten op segmentatie naar deelnemersgroepen. De risicobeheersing, in de breedste zin van het woord zal binnen het bestuur verder verankerd worden. Mede met deze acties en de goede constructieve samenwerking met het VO ziet het Bestuur de toekomst met vertrouwen tegemoet.

Jaarrekening

11 Jaarrekening

11.1 Balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming)
bedragen x € 1.000

		<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)	2.494.268	2.460.169
Beleggingen vroegpensioen levensloop		20.792	-
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	(2)	884	955
Vorderingen en overlopende activa	(3)	15.938	12.876
Overige activa	(4)	3.494	1.871
TOTAAL ACTIVA		<u>2.535.376</u>	<u>2.475.871</u>
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves		289.770	168.525
Technische voorzieningen	(5)	2.214.937	2.217.543
Langlopende schulden	(6)	20.792	19.207
Derivaten	(7)	4.295	64.010
Overige schulden en overlopende passiva	(8)	5.582	6.586
TOTAAL PASSIVA		<u>2.535.376</u>	<u>2.475.871</u>

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 73.

11.2 Staat van baten en lasten

bedragen x € 1.000

	2017		2016	
	€	€	€	€
Baten				
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds (9)		64.273		55.860
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (10)		105.526		293.392
Beleggingsresultaten vroegpensioen en levensloop (11)		-		-
Overige baten (12)		15		6
Totaal baten		<u>169.814</u>		<u>349.258</u>
Lasten				
Pensioenuitkeringen (13)		46.771		43.528
Pensioenuitvoeringskosten (14)		4.073		5.083
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (15)				
- Pensioenopbouw	71.096		62.017	
- Toeslagverlening	1.748		-	
- Rentetoevoeging	-4.769		-1.193	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-46.640		-44.677	
- Wijziging marktrente	-30.994		203.354	
- Wijziging actuariële uitgangspunten	2.292		-3.787	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-100		-28	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	1.697		-9.099	
- Inkoop uit hoofde van VPL	3.042		2.825	
		-2.628		209.412
Mutatie aandeel herverzekering technische voorzieningen		71		-22
Mutatie overige technische voorzieningen		22		12
Saldo herverzekering		-66		-90
Saldo overdracht van rechten (16)		289		77
Overige lasten (17)		37		17
Totaal lasten		<u>48.569</u>		<u>258.017</u>
Saldo van baten en lasten		<u>121.245</u>		<u>91.241</u>
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>				
Algemene reserve		121.245		91.241

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 94.

11.3 Kasstroomoverzicht

bedragen x € 1.000

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2017		2016	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	62.638		46.086	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.643		1.529	
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars	66		90	
Overige ontvangsten	<u>-22</u>		<u>-12</u>	
		64.325		47.693
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-46.300		-44.456	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-1.932		-1.611	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	<u>-4.926</u>		<u>-4.158</u>	
		-53.158		-50.225
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		<u>11.167</u>		<u>-2.532</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	50.532		46.949	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	<u>3.422.753</u>		<u>3.663.811</u>	
		3.473.285		3.710.760
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-3.483.410		-3.676.183	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	<u>-6.120</u>		<u>-7.136</u>	
		-3.489.530		-3.683.319
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		<u>-16.245</u>		<u>27.441</u>
Netto kasstroom		<u>-5.078</u>		<u>24.909</u>
Mutatie liquide middelen		<u>-5.078</u>		<u>24.909</u>
Samenstelling geldmiddelen				
		<u>2017</u>		<u>2016</u>
		€		€
Liquide middelen primo boekjaar		28.683		3.774
Liquide middelen ultimo boekjaar		23.605		28.683
Waarvan:				
- Liquide middelen onder de Beleggingen voor risico fonds		20.111		26.812
- Liquide middelen opgenomen onder Overige activa		3.494		1.871

11.4 Toelichting op de jaarrekening

Algemeen

Activiteiten

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie (hierna 'het Fonds'), is statutair gevestigd te Amsterdam. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41198154.

Pensioenfonds Zoetwaren is het bedrijfstakpensioenfonds voor de zoetwarenindustrie. Pensioenfonds Zoetwaren voert de pensioenregeling uit namens alle verplicht en vrijwillig aangesloten werkgevers. Daarbij streeft het Fonds naar evenwichtige afweging van de belangen van alle deelnemers en werkgevers. Het Fonds is ervan overtuigd dat door collectiviteit en solidariteit pensioenen beter beschermd worden tegen risico's.

Het Fonds draagt er zorg voor dat de pensioenen van alle deelnemers (werknemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers), nu en in de toekomst, volgens afspraak worden opgebouwd.

Het Fonds belegt de ingelegde pensioenpremies met als doel voldoende rendement te behalen om aan de verplichtingen te voldoen en de ambities te realiseren. Daarbij neemt het bestuur verantwoorde risico's en houdt het rekening met kostenefficiëntie, transparantie en maatschappelijk verantwoord beheer.

Het Fonds streeft ernaar de pensioenen waardevast te houden. Daarbij houden wij oog voor de risico's en de verschillende belangen van alle deelnemers en werkgevers gezamenlijk.

Waar staan we voor? Onze kernwaarden

- o Betrouwbaar
- o Transparant
- o Maatschappelijk betrokken
- o Kostenefficiënt.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfondsen. Het bestuur heeft op 1 juni 2018 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

11.4.1 Grondslagen

Continuïteitsveronderstelling

De jaarrekening is opgesteld met inachtneming van de continuïteitsveronderstelling.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de

verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2017	Gemiddeld 2017	31 december 2016	Gemiddeld 2016
USD	1,2008	1,1278	1,0548	1,0705
GBP	0,8877	0,8706	0,8536	0,7968
CHF	1,1702	1,1211	1,0720	1,0810
NOK	9,8218	9,4504	9,0790	9,3495
DKK	7,4454	7,4405	7,4355	7,4478
SEK	9,8136	9,7068	9,5820	9,3710
JPY	135,2701	129,1454	123,0208	126,8504

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Wijziging pensioenregeling:

Per 1 januari 2018 is de pensioenregeling gewijzigd. De reglementaire pensioenleeftijd is verhoogd van 67 naar 68 jaar. Het opbouwpercentage is ongewijzigd gebleven.

Als gevolg van deze wijziging worden per 1 januari 2018 de bij het pensioenfonds opgebouwde aanspraken ouderdomspensioen geconverteerd naar aanspraken met een pensioenleeftijd 68. Deze conversie vindt resultaat neutraal plaats. De partnerpensioenen worden niet geconverteerd. Omdat actuariel gezien nu 1 jaar meer (tot 68 in plaats van 67) met een onbepaald partnertarief wordt gerekend, neemt de voorziening voor verzekerde partnerpensioenen af met € 404 duizend. Daarnaast neemt de voorziening voor toekomstige opbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers toe met € 693 duizend. In totaal stijgt de voorziening met € 289 duizend. In 2017 hebben deze schattingswijzigingen geen effect op de dekkingsgraad.

Aanpassing in de actuariële grondslagen:

Het Fonds heeft eind 2017 de partnerfrequenties gewijzigd. Dit zorgt voor een vrijval van € 4.323. Daarnaast is eind 2017

het leeftijdsverschil man-vrouw voor vrouwelijke deelnemers gewijzigd van 3 jaar jonger naar 2 jaar jonger dan de mannelijke partner. Dit zorgt voor een resultaat van € -2.018.

Als laatste is de opslag voor excassokosten verhoogd van 2,5% naar 2,7% dit had een resultaat van € -4.309. De voorgaande grondslagwijzigingen hebben gezamenlijk een effect van -0,1%%-punt op de dekkingsgraad.

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de overige schulden en overlopende passiva, de langlopende schuld inzake VPL en de negatieve derivaten te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Hierbij wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

11.4.1.1 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van de niet-beursgenoteerde vastgoedbelegging per balansdatum. Beleggingen in vastgoedfondsen worden onder vastgoedbeleggingen gerapporteerd.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde beleggingen in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het Fonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde beleggingsfonds per balansdatum.

De lopende interest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Indien een derivatenpositie negatief is, wordt het bedrag onder de passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de berekende nettovermogenswaarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Dit betreft de gekapitaliseerde waarde van de herverzekeringspolissen, berekend volgens de grondslagen van de voorziening pensioenverplichtingen die contant gemaakt wordt tegen de rente volgens de DNB rentetermijnstructuur. Vorderingen en schulden uit hoofde van herverzekering worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves vormt, blijkt op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- de gehanteerde marktrente die gebaseerd is op de rentetermijnstructuur (RTS) zoals gepubliceerd door DNB, rekening houdend met een looptijd van de verplichtingen van 20,7 jaar. DNB stelt de RTS vast met de Ultimate Forward Rate.
- overlevingstafels, te weten de prognosetafels AG2016 met ervaringssterfte op basis van fondsspecifieke correctiefactoren
- (on)bepaald partnersysteem.
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de vrouwelijke partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en de mannelijke partner 2 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.
- kostenopslag ter grootte van 2,7% van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.
- voorziening voor uitgesteld wezenpensioen: 1,0% van de voorziening van uitgesteld partnerpensioen bij

- uitgesteld ouderdomspensioen.
- voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikten: De contante waarde van de vrijgestelde (toekomstige) pensioenopbouw is voor 100% in de technische voorziening opgenomen. Ten behoeve van het inlooprisico (wachtijd voor WIA uitkering 2 jaar) wordt een opslag ter grootte van 0,6% van de pensioengrondslag opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen.
- voorziening in verband met niet opgevraagde pensioenen: De berekende voorziening, waarbij tevens rekening gehouden wordt met niet verrichte uitkeringen. Indien de uitbetalingstermijn van de eerste uitkering van een begunstigde meer dan 5 jaar is verstreken, valt de hele voorziening voor die begunstigde vrij.

Overige technische voorzieningen

Onder de overige technische voorzieningen worden voorzieningen opgenomen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's voor zover niet opgenomen in de berekening van de pensioenvoorziening. De overige technische voorziening betreft de voorziening voor gemoedsbezwaarden.

Bij de bepaling van de voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. De verplichting wordt geschat op basis van ervaringscijfers.

Langlopende schulden

De VPL middelen zijn verantwoord als een langlopende schuld. De ontvangen middelen zijn toegevoegd aan de langlopende schuld. Bij inkoop van rechten wordt de inkoopsom (en hiermee de vrijval uit de langlopende schuld) als separate post onder de premiebaten verantwoord. Eventuele beleggingsresultaten inzake VPL zijn via het beleggingsresultaat verwerkt in de langlopende schulden.

De VPL overgangsregelingen zijn door CAO partijen vastgesteld en opgenomen in het pensioenreglement onderdeel B (overgangsregeling ouderdomspensioen Snoep) en onderdeel C (overgangsregeling ouderdomspensioen Koek) van het pensioenreglement voor werknemers geboren op of na 1 januari 1950. De overgangsregelingen worden uitgevoerd door het pensioenfonds. De langlopende schuld betreft de gefactureerde premies voor de overgangsregelingen hieraan wordt het rendement toegevoegd, de inkoop van de extra pensioenaanspraken worden onttrokken aan deze schuld. De verwerking van de VPL regeling vindt op de hiervoor beschreven wijze plaats teneinde vermenging van pensioenvermogen met VPL-gelden tegen te gaan.

De aan de VPL-schuld toe te voegen premie (dotatie) bedraagt in 2017 3,0% (2016: 3,1%) van de pensioengrondslagsom. In 2016 was het toe te kennen rendement gelijk aan het gemiddelde beleggingsrendement van het pensioenfonds over het betreffende kalenderjaar (zowel positief als negatief). In 2017 is het vermogen inzake VPL separaat belegd waarmee het een eigen rendement genereert. De inkoop van aanspraken vindt plaats op basis van de grondslagen voor de kostendeekkende premie gebaseerd op de rentetermijnstructuur van 1 januari van het inkoopjaar, inclusief een solvabiliteitsopslag van 19,9% (2016: 19,9%) en een opslag voor toekomstige uitvoeringskosten van 2,7% (2016: 2,5%).

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan één jaar.

11.4.1.2 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe kosten verstaan. Deze kosten worden op factuurbasis bij het pensioenfonds in rekening gebracht en niet direct met het resultaat verrekend.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de CAO. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Het pensioenfonds streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. De toeslagverlening is maximaal gelijk aan het rendement, ook als de prijsstijging hoger is.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,217% (2016: -0,060%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-RTS aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

11.4.1.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

11.4.2 Toelichting op de balans per 31 december 2017

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2017	160.976	788.808	1.448.530	-41.574	39.419	2.396.159
Aankopen	31.756	421.473	2.617.302	117.843	263.998	3.452.372
Verkopen	-3.870	-475.435	-2.555.612	-92.076	-295.760	-3.422.753
Herwaardering	15.913	61.334	-40.568	26.155	-	62.834
Overige mutaties	-45	-33	17.279	-5.079	-10.761	1.361
Stand per 31 december 2017	204.730	796.147	1.486.931	5.269	-3.104	2.489.973
Schuldpositie derivaten (credit)						4.295
						2.494.268
	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2016	106.702	533.499	1.448.511	7.048	1.838	2.097.598
Aankopen	41.474	418.245	3.201.071	-	910	3.661.700
Verkopen	-621	-236.832	-3.265.753	-145.212	-6.890	-3.655.308
Herwaardering	13.197	80.322	76.649	86.304	324	256.796
Overige mutaties	224	-6.426	-11.948	10.286	43.237	35.373
Stand per 31 december 2016	160.976	788.808	1.448.530	-41.574	39.419	2.396.159
Schuldpositie derivaten (credit)						64.010
						2.460.169

Met ingang van 2017 zijn de VPL beleggingen in tegenstelling tot 2016 separaat belegd bij NNIP. In 2016 maakten de VPL-gelden van € 19.207 deel uit van de totale beleggingsportefeuille. De overgang naar een afzonderlijke belegging is in het verloopoverzicht als verkoop geïnclassificeerd.

De overige mutaties betreffen mutaties in vorderingen, schulden en liquide middelen uit hoofd van beleggingsactiviteiten. Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de passiva.

Conform R290.904 en RJ610.404 dienen posities die een relatief belang kennen toegelicht te worden.
Per beleggingscategorie is hier een weergave van.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Indirecte vastgoedbeleggingen, zijn de participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastgoed	204.163	160.365
Vorderingen	<u>567</u>	<u>611</u>
	<u>204.730</u>	<u>160.976</u>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	<u>2017</u>		<u>2016</u>	
	€	%	€	%
BDI Residential Fund	136.465	66,7	102.530	63,7
Aberdeen European Balanced	<u>53.823</u>	<u>26,3</u>	<u>53.075</u>	<u>33,0</u>
	<u>190.288</u>	<u>93,0</u>	<u>155.605</u>	<u>96,7</u>

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
Aandelen		
Beursgenoteerde aandelen	662.731	390.616
Niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen	132.232	396.975
Vorderingen	<u>1.184</u>	<u>1.217</u>
	<u>796.147</u>	<u>788.808</u>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	<u>2017</u>		<u>2016</u>	
	€	%	€	%
Global Developed Equity Allocation Fund-III	16.544	2,1	212.859	27,0
Vanguard Emerging Markets Index Fund	115.687	14,5	109.770	13,9
Robeco Inst Cons Eq Fund	-	-	74.345	9,4
Blackrock Inc Ishares Core MSCI World	<u>216.920</u>	<u>27,3</u>	<u>191.049</u>	<u>24,2</u>
	<u>349.151</u>	<u>43,9</u>	<u>588.023</u>	<u>74,5</u>

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Vastrentende waarden		
Obligaties	882.189	898.916
Hypothecaire leningen	52.917	51.168
Private Loans	106.658	99.246
Deposito's en dergelijke	1.942	4.026
Cashfondsen	409.873	374.899
Vorderingen	15.693	13.648
Overige	17.659	6.627
	<u>1.486.931</u>	<u>1.448.530</u>

Ultimo boekjaar bestaan de niet-beursgenoteerde vastrentende waarden uit hypothecaire leningen € 52,9 miljoen (2016: € 51,2 miljoen), Obligaties € 166,0 miljoen (2016: € 126,7 miljoen) en Cashfondsen € 409,9 miljoen (2016: € 374,9 miljoen).

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2017		2016	
	€	%	€	%
Duitsland	80.547	5,4	102.264	7,1
Koninkrijk der Nederlanden	81.480	5,5	73.146	5,1
Colchester Local Currency Fund	166.004	11,2	126.654	8,6
BNP Insticash	118.681	8,0	106.633	7,4
BlackRock Institutional Cash Series	291.892	19,6	268.266	18,5
	<u>738.604</u>	<u>49,7</u>	<u>676.963</u>	<u>46,7</u>

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Derivaten		
Valutaderivaten	7.314	-9.773
Futures	1	7
Rentederivaten	2.237	-36.886
Vorderingen/schulden	-	5.078
	<u>9.564</u>	<u>-41.574</u>

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen te bevinden.

Gebruik wordt gemaakt van met name de volgende instrumenten:

Rentederivaten: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van renteswaps kan het fonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Binnen de beleggingsfondsen wordt gebruik gemaakt van derivaten en is sprake van collateral management. Daarnaast heeft het pensioenfonds ultimo boekjaar onderpand uitgewisseld voor door het fonds afgesloten derivatencontracten. Ultimo 2017 bedraagt het ontvangen collateral € 4.949 (2016: € 22.069) en het betaalde collateral € 36.566 (2016: € 56.846). Het ontvangen en verstrekte collateral bestaat ultimo 2017 uit cash en obligaties met rating AAA/AA. Het onderpand staat niet ter vrije beschikking van het fonds.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2017:

2017	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Type contract	€	€	€	€
Valutaderivaten	-556.377	7.314	7.314	-
Futures	474	-5	13	18
Rentederivaten	571.800	-2.040	2.237	4.277
	15.897	5.269	9.564	4.295

De bovenstaande tabel bevat de waardes van de derivaten exclusief vorderingen inzake derivaten.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2016:

2016	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
Type contract	€	€	€	€
Valutaderivaten	1.216.297	-9.773	-	9.773
Futures	238	7	16	9
Rentederivaten	1.024.020	-36.886	17.342	54.228
	2.240.555	-46.652	17.358	64.010
			31-12-2017	31-12-2016
			€	€
Overige beleggingen				
Vorderingen/schulden			-5.620	32.792
Liquide middelen			2.516	6.627
			-3.104	39.419

Securities lending

Het fonds heeft ultimo 2017 evenals ultimo 2016, zelf geen beleggingen uitgeleend. Alleen binnen het Vanguard fonds waarin belegd wordt, worden stukken uitgeleend. Dit wordt gedaan omdat securities lending rendement oplevert.

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel

van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2017					
Vastgoedbeleggingen	13.875	-	-	190.855	204.730
Aandelen	663.915	-	-	132.232	796.147
Vastrentende waarden	860.563	-	-	626.368	1.486.931
Derivaten	-	-	-2.040	7.309	5.269
Overige beleggingen	-	-	-	-3.104	-3.104
	<u>1.538.353</u>	<u>-</u>	<u>-2.040</u>	<u>953.660</u>	<u>2.489.973</u>
	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
	€	€	€	€	€
Per 31 december 2016					
Vastgoedbeleggingen	4.759	-	-	156.217	160.976
Aandelen	390.616	-	-	398.192	788.808
Vastrentende waarden	895.809	-	-	552.721	1.448.530
Derivaten	-	-	-46.652	5.078	-41.574
Overige beleggingen	-	-	-	39.419	39.419
	<u>1.291.184</u>	<u>-</u>	<u>-46.652</u>	<u>1.151.627</u>	<u>2.396.159</u>

Bij de bepaling van de waardering van de beleggingen zijn de volgende uitgangspunten gebruikt:

Genoteerde marktprijzen

Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld op een actieve markt. Hieronder vallen aandelen en obligaties.

Netto contante waarde (NCW) berekeningen

De NCW-methode wordt gehanteerd voor derivaten. De netto contante waarde berekening van de rentederivaten vindt plaats aan de hand van de OIS-curve.

Andere methode

Voor fondsbeleggingen wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages. Dienaangaande wordt op indirecte wijze zekerheid verkregen omtrent de waardering door middel van ISAE 3402, SSAE 16 of soortgelijke rapportages, back-testing prijzen en periodieke bespreking performance met beheerders. De waardering kan hoger of lager zijn, maar het bestuur verwacht op basis van vorenstaande, waaronder vergelijking prijzen afgegeven in het verleden met later gecontroleerde jaarrekeningen, dat dit niet materieel zal zijn.

Onder de andere methode zijn tevens de liquide middelen met betrekking totbeleggingsactiviteiten, beleggingsdebiteuren en crediteuren verantwoord.

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2016	-	-	-	-	-	-
Stand per 31 december 2016	-	-	-	-	-	-
Aankopen	-	-	21.813	-	-	21.813
Verkopen	-	-	-	-	-	-
Herwaardering	-	-	-1.502	-	-	-1.502
Overige mutaties	-	-	481	-	-	481
Stand per 31 december 2017	-	-	20.792	-	-	20.792

De overige mutatie betreft het nog te beleggen bedrag inzake het vierde kwartaal van 2017.

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Samenstelling van de VPL beleggingen:		
Niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden	20.311	-
Vorderingen	481	-
	<u>20.792</u>	<u>-</u>

2. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

	2017	2016
	€	€
<i>Verloopoverzicht herverzekeringsdeel technische voorzieningen:</i>		
Stand begin boekjaar	955	933
Mutaties herverzekeringsdeel technische voorziening	-71	22
	<u>884</u>	<u>955</u>

Bij de waarde van de vordering op de herverzekeraar is overeenkomstig het FTK geen rekening gehouden met het kredietrisico op de verzekeraar. Het herverzekeringsdeel technische voorzieningen is hiermee gelijk aan de technische voorziening voor risico van de herverzekeraar. De herverzekering heeft betrekking op de overgenomen pensioenverplichtingen van Stichting Pensioenfonds Jan Schoemaker en Stichting Pensioenfonds Campbell Nederland, waarbij een deel van deze verplichtingen zijn herverzekerd bij Delta Lloyd en Aegon.

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
3. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op werkgevers	12.984	12.665
Vorderingen op deelnemers van het pensioenfonds	22	26
Overige vorderingen en overlopende activa	<u>2.932</u>	<u>185</u>
	<u>15.938</u>	<u>12.876</u>

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Vorderingen op werkgevers

Vorderingen op werkgever(s)	15.197	15.030
Voorzieningen dubieuze debiteuren	<u>-2.213</u>	<u>-2.365</u>
	<u>12.984</u>	<u>12.665</u>

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
Verloop van de voorziening dubieuze debiteuren		
Stand per 1 januari 2017	2.365	554
Afgeschreven vorderingen	-	-10
Dotatie ten laste van de rekening van baten en lasten.	<u>-152</u>	<u>1.821</u>
	<u>2.213</u>	<u>2.365</u>

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
4. Overige activa		
Liquide middelen	<u>3.494</u>	<u>1.871</u>

De tegoeden bij banken staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

PASSIVA

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
Algemene reserve		
Stand per begin boekjaar	168.525	77.284
Bestemming saldo van baten en lasten	<u>121.245</u>	<u>91.241</u>
	<u>289.770</u>	<u>168.525</u>

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	%	%
De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:		
Nominale dekkingsgraad	113,1	107,6
Reële dekkingsgraad	90,2	83,9
Beleidsdekkingsgraad	111,7	102,7
Het MVEV bedraagt 104,4% (2016: 104,5%).		

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaard model.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	289.770	168.525
Minimaal vereist eigen vermogen	97.446	99.597
Vereist eigen vermogen	443.679	429.290

De vermogenspositie van de stichting per 31 december 2017 kan worden gekarakteriseerd als een tekort (2016: tekort).

Herstelplan

Op grond de vermogenspositie is een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. zou de dekkingsgraad ultimo december 2017 111,4% bedragen. De feitelijke dekkingsgraad per 31 december 2017 bedraagt 113,1% en wijkt positief af van de dekkingsgraad uit het herstelplan van 111,7%

Op basis van het geactualiseerd herstelplan per 31 december 2017 zal het pensioenfonds naar verwachting ultimo 2020 geen reservetekort meer hebben.

Op grond van het financieel toetsingskader, moet een pensioenfonds jaarlijks een haalbaarheidstoets uitvoeren en moet het pensioenfonds laten zien dat het afgesproken premiebeleid reëel en haalbaar is, als ook dat het pensioenfonds voldoende herstelkracht heeft vanuit het niveau van het Minimaal Vereist Eigen Vermogen (MVEV).

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
5. Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	2.214.856	2.217.484
Overige technische voorzieningen	<u>81</u>	<u>59</u>
	<u>2.214.937</u>	<u>2.217.543</u>

Het herverzekeringsdeel is opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds.

	<u>2017</u>	<u>2016</u>
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	2.217.484	2.008.072
Pensioenopbouw	71.096	62.017
Toeslagverlening	1.748	-
Rentetoevoeging	-4.769	-1.193
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-46.640	-44.677
Wijziging marktrente	-30.994	203.354
Wijziging actuariële uitgangspunten	2.292	-3.787
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-100	-28
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	1.697	-9.099
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	<u>3.042</u>	<u>2.825</u>
	<u>2.214.856</u>	<u>2.217.484</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar zowel de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de premievrije pensioenrechten van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat er geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening vanaf 1 januari 2016 kan in principe worden ingehaald. Het fonds heeft per 1 januari 2018 een toeslag van 0,08% toegekend.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,217% (2016: -0,060%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-RTS aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

De RTS ultimo 2017 ligt over de hele linie boven de RTS ultimo 2016. Wanneer beide curves worden uitgedrukt in één gemiddeld rentepercentage is de rente in 2017 met circa 0,18%-punt gestegen wat leidt tot een toename van de voorziening en dus tot een negatief resultaat. De ontwikkeling van de marktrente is als volgt:

Rentepercentage per 31 december:

2016	1,38
2017	1,56

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

De wijziging van de actuariële uitgangspunten is opgenomen bij de schattingswijzigingen in de grondslagenparagraaf.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Toevoeging aan de technische voorzieningen	1.657	1.700
Ottrekking aan de technische voorzieningen	<u>-1.757</u>	<u>-1.728</u>
	<u>-100</u>	<u>-28</u>

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Resultaat op kanssystemen:

Sterfte	-5.636	-5.211
Arbeidsongeschiktheid	4.492	316
Mutaties	<u>2.841</u>	<u>-4.204</u>
	<u>1.697</u>	<u>-9.099</u>

Inkoop uit hoofde van VPL-regeling

Dit betreft de actuariële benodigde VPL-inkoop voor zowel Snoep, Koek als Olam-Cocoa.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2017		2016	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	893.986	9.243	887.533	9.305
Gepensioneerden	713.940	10.394	698.049	10.770
Slapers	<u>606.930</u>	<u>26.747</u>	<u>631.902</u>	<u>26.560</u>
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>2.214.856</u>	<u>46.384</u>	<u>2.217.484</u>	<u>46.635</u>

De onvindbare deelnemers zijn als aantal 3.985 (2016: 3.950) opgenomen onder de categorie slapers.

Korte beschrijving pensioenregeling

Sinds 1 januari 2015 geldt de volgende pensioenregeling. Deze middelloonregeling is van toepassing op deelnemers die geboren zijn op of na 1 januari 1950 of op of na 1 januari 2006 in dienst zijn gekomen van een aangesloten werkgever en bestaat uit een:

- levenslang ouderdomspensioen, waarbij deelnemers met 68 jaar met pensioen gaan. Deelnemers kunnen wel eerder, later of gedeeltelijk met pensioen gaan;
- partnerpensioen van 70% van het bereikbare ouderdomspensioen;
- wezenpensioen van 14% van het te bereiken ouderdomspensioen.

Overgangsregeling voor Pensioenfonds Koek en Pensioenfonds Snoep

Onder voorwaarden kan een deelnemer in aanmerking komen voor extra aanspraken op ouderdomspensioen.

Voorwaarden voor oud-Koekdeelnemers

Voor deelnemers geboren na 31-12-1949 maar vóór 1-1-1972 die onafgebroken deelnemer aan de prepensioenregeling zijn geweest geldt dat het ouderdomspensioen, inclusief het extra ouderdomspensioen, niet kan ingaan vóór de 55-jarige leeftijd. Het recht op extra ouderdomspensioen ontstaat in de periode tussen 1 januari 2006 en de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 61-jarige leeftijd bereikt, maar uiterlijk 1 januari 2021. Het recht op extra ouderdomspensioen ontstaat op de pensioeningangsdatum. De toekenning en financiering van de extra aanspraken vinden plaats op de pensioeningangsdatum of uiterlijk 31 december 2020 als de pensionering op of na 1 januari 2021 plaatsvindt.

Voorwaarden voor oud-Snoepdeelnemers

Voor deelnemers geboren na 31-12-1949 maar vóór 1-1-1971 die onafgebroken deelnemer aan de prepensioenregeling zijn geweest geldt dat het ouderdomspensioen, inclusief het extra ouderdomspensioen niet kan ingaan vóór de 55-jarige leeftijd. Het recht op extra ouderdomspensioen ontstaat in de periode tussen 1 januari 2006 en de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de 61-jarige leeftijd bereikt, maar uiterlijk 1 januari 2021. De toekenning van de extra aanspraken vindt evenredig over de hiervoor bedoelde periode plaats indien en voor zover er sprake is van deelneming aan de pensioenregeling. Er wordt dus elk jaar een deel gefinancierd.

Premie

De premie exclusief VPL-overgangsregeling bedroeg in 2017 24,6 % van de pensioengrondslag (2016: 24,5%). De premie die bestemd is voor VPL-overgangsregelingen bedroeg in 2017 3,0% (2016: 3,1%) van de pensioengrondslag. De totale premie bedraagt in 2017 en 2016 27,6% van de pensioengrondslag.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een gedeeltelijke premievrije opbouw. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

De pensioenregeling is gewijzigd per 1 januari 2018. De pensioenleeftijd is gewijzigd van 67 naar 68 jaar.

Daarnaast kent het fonds een aanvullende regeling, die door werkgevers op vrijwillige basis kan worden afgesloten. Deze regeling is identiek aan de basisregeling met de volgende uitzonderingen. De franchise van € 57.156 (2016:

€ 57.156) is gelijk aan het maximum salaris van de basisregeling. Verder is het salaris begrensd op het fiscaal maximum salaris van € 103.317 (2016: € 101.519). De premie is een actuariële premie en daarom afhankelijk van geslacht en leeftijd van de deelnemer.

Toeslagverlening

De toeslagen op pensioenrechten en pensioenaanspraken worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur van het fonds. Er bestaat een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en is afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de consumentenprijsindex (cpi), zoals vastgesteld door het CBS in de periode oktober - oktober.

Er is geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst wordt geïndexeerd. Het fonds heeft geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen. Toeslagen zijn afhankelijk van de middelen van het fonds, en daarvoor zijn beleggingsresultaten een belangrijk element.

Het bestuur heeft in de vergadering van december 2017 besloten toeslag van 0,08% te verlenen op de pensioenaanspraken per 1 januari 2018. Bij de bepaling van de voorziening voor pensioenverplichtingen is met dit besluit rekening gehouden.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

In de ABTN van het pensioenfonds is opgenomen dat gemiste indexaties vanaf 2016 onder voorwaarden ingehaald kunnen worden.

Voor alle deelnemers (actieve deelnemers, premievrije deelnemers en gepensioneerde deelnemers) is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
	%	%	%	%
2016	0,41	-	0,41	0,41
2017	0,36	-	0,36	0,77
2018	1,34	0,08	1,26	2,04

Overige technische voorzieningen

	2017	2016
	€	€
Spaarfonds gemoedsbezwaarden		
Stand per begin boekjaar	59	47
Rentetoevoeging	8	-1
Uitkeringen en onttrekkingen	14	13
	81	59
	31-12-2017	31-12-2016
	€	€

6. Langlopende schulden

Langlopende schuld inzake VPL	20.792	19.207
	2017	2016
	€	€

Verloopoverzicht langlopende schuld inzake VPL

Stand per begin boekjaar	19.207	13.898
Stortingen Premie VPL	6.288	5.866
Rendementstoekenning	-1.502	2.252
Toekenning VPL aanspraken	-3.201	-2.809
	20.792	19.207
	31-12-2017	31-12-2016
	€	€

7. Derivatens

Derivatens	4.295	64.010
------------	-------	--------

	<u>31-12-2017</u>	<u>31-12-2016</u>
	€	€
8. Overige schulden en overlopende passiva		
Schulden aan werkgever(s)	163	1.479
Pensioenuitkeringen	23	83
Kosten vermogensbeheer	1.710	1.164
Belastingen en premies sociale verzekeringen	3.190	2.499
Administratiekosten	173	1.041
Advies- en controlekosten	290	311
Overige schulden en overlopende passiva	<u>33</u>	<u>9</u>
	<u>5.582</u>	<u>6.586</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

11.4.2.1 Risicobeheer

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het fonds.

In het bestuursverslag is ingegaan op de risico's die het pensioenfonds loopt en op het beleid dat wordt gevoerd om deze risico's te beperken. Hierna treft u kwantitatieve risico-informatie aan.

Voor boekjaar 2017, evenals voor 2016, is voor zover mogelijk het doorkijkprincipe toegepast voor de beleggingsfondsen. Hiervoor is gebruik gemaakt van niet gecontroleerde opgaven van de vermogensbeheerders.

In 2014 heeft het bestuur een uitgebreide risicoanalyse onder de deelnemers naar risicobereidheid uitgevoerd. De uitkomsten hiervan vormen mede de basis voor het beleid van het fonds en toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in een bijlage van de ABTN van het pensioenfonds. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Herverzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de jaarlijks uitgevoerde haalbaarheidstoets en de Asset Liability Management-studie (ALM-Studie) die in 2015 is uitgevoerd. Ook het financieel crisisplan dat door het pensioenfonds in 2015 is opgesteld, is verwerkt in onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in investment management agreements met de vermogensbeheerders. Deze overeenkomsten zijn overwegend gericht op passief vermogensbeheer.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2017	2016
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	107,6	103,8
Premie	-1,0	-0,6
Uitkering	0,1	0,1
Toeslagverlening	-0,1	-
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	5,0	14,7
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	1,5	-9,5
Aanpassing actuariële grondslagen	-0,1	0,2
Overige oorzaken	0,1	-1,1
Dekkingsgraad per 31 december	113,1	107,6

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de pensioenfondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

Totaal

Het vereist eigen vermogen is bepaald als de wortel van:

$S1^2 + S2^2 + R1,2 \times S1 \times S2 + S3^2 + S4^2 + S5^2 + 2 \times R1,5 \times S1 \times S5 + 2 \times R2, 5 \times S2 \times S5 + S6^2 + S7^2 + S8^2 + S9^2 + S10^2$. Waarbij $R1,2 = 0,4$ en $R1,5 = 0,4$ indien voor $S1$ wordt uitgegaan van een rentedaling en nihil indien $S1$ is gebaseerd op een rentestijging, en $R2,5 = 0,5$.

	2017	2016
	€	€
Vereist pensioenvermogen	2.658.616	2.646.833
Voorziening pensioenverplichting	2.214.937	2.217.543
Vereist eigen vermogen	443.679	429.290
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa +/- schulden)	289.770	168.525
Tekort	-153.909	-260.765

De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoemde manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Op balansdatum is de duratie van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duratie van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van

beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur); waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het fonds is erop gericht om de 'duratie-mismatch' te verkleinen door het renterisico voor 40% af te dekken. Het fonds realiseert dit door meer langlopende obligaties te kopen in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duratie van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Daarnaast kan het fonds het renterisico op de vastrentende waarden afdekken (het eigen vermogen is ongevoelig voor de renteveranderingen, maar de dekkingsgraad niet) of de dekkingsgraad afdekken.

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

	31-12-2017		31-12-2016	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	1.486.931	5,8	1.448.530	5,8
Vastrentende waarden (na derivaten)	1.484.891	14,5	1.402.810	18,3
(Nominale) pensioenverplichtingen	2.214.856	20,7	2.217.484	20,2

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

	31-12-2017		31-12-2016	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	469.358	31,6	393.784	27,2
Resterende looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	190.237	12,8	204.230	14,1
Resterende looptijd > 5 jaar	827.336	55,6	850.516	58,7
				100,
	1.486.931	100,0	1.448.530	0

De presentatie van de vastrentende waarden in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven.

De resterende looptijd van de verplichtingen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2017		31-12-2016	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	233.705	10,6	244.065	11,0
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	267.880	12,1	286.472	12,9
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	618.459	27,9	631.813	28,5
Resterende looptijd > 20 jaar	1.094.812	49,4	1.055.134	47,6
				100,
	2.214.856	100,0	2.217.484	0

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Valutarisico (S3)

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Valutarisico is het risico van waarde wijzigingen door de ontwikkeling van de waarde van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Het deel dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo jaar circa 29% (2016: 46%) van de beleggingsportefeuille. Hiervan is 77% afgedekt (2016: 51%). De netto risico positie bedraagt 7% (2016: 22%). De valutapositie per 31 december 2017 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2017		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	1.765.994	563.691	2.329.685
GBP	43.442	-34.459	8.983
USD	548.452	-486.591	61.861
HKD	5.883	-14.820	-8.937
NOK	4.077	-	4.077
CHF	27.136	-	27.136
DKK	11.599	-	11.599
JPY	31.440	-20.507	10.933
Overige	48.931	-	48.931
Totaal niet EUR	720.960	-556.377	164.583
	<u>2.486.954</u>	<u>7.314</u>	<u>2.494.268</u>

De valutapositie per 31 december 2016 vóór en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2016		
	Totaal	Valuta-derivaten	Netto positie
	Voor afdekking	Afdekking	Na afdekking
	€	€	€
EUR	1.307.405	547.207	1.854.612
GBP	35.773	-32.775	2.998
USD	584.700	-489.237	95.463
HKD	35.705	-15.120	20.585
NOK	2.086	-	2.086
CHF	13.432	-	13.432
DKK	3.518	-	3.518
SEK	8.226	-	8.226
JPY	46.986	-19.848	27.138
Overige	368.101	-	368.101
Totaal niet EUR	1.098.527	-556.980	541.547
	<u>2.405.932</u>	<u>-9.773</u>	<u>2.396.159</u>

Een restrisico betreft de categorie overige valuta; deze valuta betreffen valuta in opkomende markten en/of hebben een correlatie met de USD. Het bestuur heeft besloten om deze risico's niet af te dekken.

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds. In aanvulling hierop maakt het pensioenfonds voor afdekking van het prijsrisico gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten), zoals opties en futures.

Naast de strategische mix heeft het fonds in het mandaat aan de vermogensbeheerders richtlijnen gesteld aan het maximaal percentage dat namens het fonds in een sector, land of tegenpartij mag worden belegd. Naleving van deze

richtlijnen vindt plaats door de beleggingscommissie op basis van onafhankelijke rapportages van custodian BNY Mellon.

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfonds die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor grondstoffen voorgeschreven.

Het grondstoffenrisico wordt berekend aan de hand van een scenario waarbij wordt uitgegaan van een waardedaling van de beleggingen in grondstoffen van 30%. Er wordt geen onderscheid gemaakt naar verschillende soorten grondstoffen. Het fonds belegt niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing van dit risico door het pensioenfonds vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar regio's kan als volgt worden samengevat:

	2017		2016	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	555.525	37,2	599.815	41,4
Europa (niet-EU)	60.575	4,1	26.854	1,9
Noord-Amerika	226.167	15,2	227.794	15,7
Zuid-Amerika	66.489	4,5	19.892	1,4
Zuid-Oost Azië	33.612	2,3	8.681	0,6
Midden-Oosten	14.458	1,0	8.820	0,6
Overige	530.105	35,7	556.674	38,4
Totaal	1.486.931	100,0	1.448.530	100,0

De vorderingen inzake vastrentende waarden zijn verantwoord onder "overige".

Ultimo 2017 is in de beleggingen in 'andere EU landen' inbegrepen directe exposure op Spanje € 9,1 miljoen (2016: € 9, 7 miljoen). Ook is er een directe exposure op Italië van € 9,9 miljoen (2016: € 10,5 miljoen). Tevens is er een directe exposure op Ierland van € 26,9 miljoen (2016: € 14,3 miljoen).

Zowel voor 2017 als 2016 geldt voor de bovenstaande landen dat de directe exposure geen belegging in staatsobligaties betreft.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar sectoren is als volgt:

	2017		2016	
	€	%	€	%
Nederlandse overheidsinstellingen	80.799	5,4	72.200	5,0
Buitenlandse overheidsinstellingen	437.134	29,4	340.161	23,5
Financiële instellingen	595.818	40,1	574.478	39,7
Nijverheid en industrie	223.418	15,0	177.803	12,2
Overige dienstverlening	114.487	7,7	270.239	18,7
Vorderingen inzake vastrentende waarden en overige	35.275	2,4	13.649	0,9
Totaal	1.486.931	100,0	1.448.530	100,0

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2017 gepubliceerd door bekende rating agencies is als volgt:

	2017		2016	
	€	%	€	%
AAA	453.048	30,5	179.001	12,4
AA	282.336	19,0	262.974	18,2
A	168.111	11,3	219.657	15,0
BBB	220.611	14,8	202.487	14,0
BB	327.232	22,0	298.109	20,6
Geen rating	35.593	2,4	286.302	19,8
Totaal	1.486.931	100,0	1.448.530	100,0

De vorderingen en liquide middelen inzake vastrentende waarden zijn opgenomen onder "Geen rating". Daarnaast is een belegging in een cashfonds opgenomen onder geen rating. Voor deze belegging is geen rating beschikbaar.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden (kortleven), arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van Prognose tafel AG2016 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen. Het fonds monitort de toegepaste ervaringssterfte door middel van analyse van het resultaat op langlevensrisico over meerdere jaren. Het positief resultaat op langlevensrisico bedraagt in 2017 € 3.393 (2016: € 1.761). Dit betekent dat op grond van de waargenomen overlijdensgevallen bij het pensioenfonds meer middelen beschikbaar zijn gekomen, dan waar op grond van de overlevingsstafels op was gerekend.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. Het fonds heeft dit risico niet herverzekerd.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadersreserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het fonds heeft dit risico niet herverzekerd.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het pensioenfonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risico-componenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Ingevolge de RJ610.404 dienen posities groter dan 2% van het balanstotaal te worden gespecificeerd. De volgende grote posten met meer dan 2% van het balanstotaal zijn aanwezig:

	31-12-2017		31-12-2016	
	€	%	€	%
Vastgoed				
BDI Residential Fund	136.465	5,4	102.530	4,1
Aberdeen European Balanced	53.823	2,1	53.075	2,1
Aandelen				
Vanguard Emerging Markets Index Fund	115.687	4,6	109.770	4,4
Robeco Inst Cons Eq Fund	216.920	8,6	74.345	3,0
BlackRock Inc Ishares Core MSCI World	216.920	8,6	191.049	7,7
Vastrentende waarden				
Duitsland	80.547	3,2	102.264	4,1
Koninkrijk der Nederlanden	81.480	3,2	73.146	3,0
Colchester Local Currency Fund	166.004	6,4	126.654	5,3
BlackRock Institutional Cash Series Euro Liquidity Fund	291.892	11,5	268.266	10,8
totaal	1.359.738	53,6	1.101.099	44,5

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij fiduciair beheerder NNIP. Hiermee is er een overeenkomst en service level overeenkomst gesloten. De bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij Custodian BNY Mellon.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan pensioenuitvoerder TKP Pensioen BV. Hiermee is een uitbestedingsovereenkomst en een service level overeenkomst (SLA) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders en TKP Pensioen door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Actief risico (S10)

Het fonds kiest voor actief beheer wanneer er gegronde redenen zijn om daar een meerwaarde van te verwachten. Waar dat niet het geval is, wordt voor een passieve oplossing gekozen. Vandaar dat voor die delen van de portefeuille waarbij sprake is van actief beheer, in aanvulling op het standaardmodel van DNB, een aanvullende buffer S10 wordt aangehouden.

Basis voor de berekening van deze buffer is de methodiek waarbij gebruik gemaakt wordt van de tracking error. Er wordt gerekend met een opslag voor actief beheer voor de categorie aandelen (beursgenoteerd). De hoogte van de buffer wordt hierbij afgeleid van de tracking error, die de mate van afwijking aangeeft tussen het rendement op de betreffende beleggingsportefeuilles en het rendement op een benchmarkportefeuilles.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

Derivaten

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van financiële derivaten. Hoofregel die hierbij geldt, is dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. Derivaten worden hoofdzakelijk gebruikt om de hiervoor vermelde vormen van marktrisico zo veel mogelijk af te dekken.

Derivaten hebben als voornaamste risico het kredietrisico. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met goed te boek staande partijen en door zoveel mogelijk te werken met onderpand.

Gebruik kan worden gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Swaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2017:

2017	Contract-		Positieve	Negatieve
Type contract	omvang	Saldo waarde	waarde	waarde
	€	€	€	€
Valutaderivaten	-556.377	7.314	7.314	-
Futures	474	-5	13	18
Rentederivaten	571.800	-2.040	2.237	4.277
	15.897	5.269	9.564	4.295

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de derivatenpositie op 31 december 2016:

2016 Type contract	Contract- omvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	€	€	€	€
Valutaderivaten	1.216.297	-9.773	-	9.773
Futures	238	7	16	9
Rentederivaten	1.024.020	-36.886	17.342	54.228
	<u>2.240.555</u>	<u>-46.652</u>	<u>17.358</u>	<u>64.010</u>

Het fonds maakt niet direct gebruik van securities lending. Alleen binnen het Vanguard fonds waarin belegd wordt, worden stukken uitgeleend. Dit wordt gedaan omdat securities lending rendement oplevert.

11.4.3 Niet in de balans opgenomen verplichtingen en activa

Langlopende contractuele verplichtingen

Het fonds heeft met ingang van 2016 een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met TKP Pensioen BV voor een periode van vijf jaar. De jaarlijks te betalen vergoeding bedraagt € 2,3 miljoen inclusief btw. De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt ultimo 2017 € 6,9 miljoen inclusief btw.

Investeringsverplichtingen

Per balansdatum bestaan er geen investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen).

Voorwaardelijke vordering

Pensioenfonds Zoetwaren heeft samen met Pensioenfonds Bakkers afgesproken een vordering oude jaren in te stellen op de erven van een natuurlijk persoon. De vordering is door Pensioenfonds Bakkers mede namens Pensioenfonds Zoetwaren ingediend. Onderling is een verdeelsleutel overeengekomen over het bedrag dat beide pensioenfonds inzake deze vordering zullen ontvangen. De vordering is momenteel in behandeling, maar de uitkomst is onzeker.

11.4.4 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen tussen het pensioenfonds, en zijn bestuurders.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Inzake de uitvoeringsovereenkomst tussen fonds en aangesloten werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling geldt dat de aangesloten werkgevers zich jegens het pensioenfonds bij overeenkomst (de zogenaamde uitvoeringsovereenkomst) hebben verbonden tot het betalen van de ingevolge de geldende ABTN verschuldigde premie.

11.4.5 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2017

	2017	2016
	€	€
9. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds		
Premiebijdragen	60.472	52.470
VPL-bijdragen	3.801	3.390
	<u>64.273</u>	<u>55.860</u>

De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Premiebijdragen werkgevers	56.198	52.102
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	152	-1.821
Vrijwillige excedent premie	4.122	2.189
Koopsommen VPL	3.201	2.809
Overige VPL regelingen	600	581
	<u>64.273</u>	<u>55.860</u>

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 27,6% (2016: 27,6%) van de loonsom. De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

Kostendekkende premie	91.624	77.154
Feitelijke premie	57.961	52.540
Gedempte premie	56.762	52.315

Het verschil tussen de feitelijke premie uit de staat van baten en lasten van € 64.273 en de feitelijke premie ten behoeve van toetsing op kostendekkendheid van € 57.961 bestaat uit de inkoopsum VPL van € 3.042 (waarvan VPL Koek en Snoep € 2.549 en VPL Cocoa € 493) en overige posten van € 3.270 (voornamelijk premie voorgaand boekjaar).

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

<i>Kostendekkende premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	74.196	62.017
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	14.394	12.342
Opslag voor uitvoeringskosten	3.034	2.795
Totaal kostendekkende premie	<u>91.624</u>	<u>77.154</u>

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

<i>Gedempte premie</i>		
Actuarieel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	32.357	29.900
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	6.277	5.950
Opslag voor uitvoeringskosten	3.034	2.795
Premie voorwaardelijke onderdelen	15.094	13.670
Totaal gedempte premie	<u>56.762</u>	<u>52.315</u>

10. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2017	Directe beleggings-opbrengst	Indirecte beleggings-opbrengst	Kosten vermogens-beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	5.615	15.935	-	21.550
Aandelen	9.110	61.325	-1.475	68.960
Vastrentende waarden	31.940	-40.705	-2.300	-11.065
Overige beleggingen	2.700	-1.847	-247	606
Derivaten	987	26.155	-	27.142
Overige kosten vermogensbeheer			-1.667	-1.667
	<u>50.352</u>	<u>60.863</u>	<u>-5.689</u>	<u>105.526</u>

Kosten die niet direct gerelateerd kunnen worden aan een beleggingscategorie zijn verantwoord als "Overige kosten vermogensbeheer" en bedragen € 1.667. Dit bestaat uit kosten Custodian € 403, kosten fiduciair beheer € 960 en overige advies- en juridische kosten vermogensbeheer van € 304 (2016: € 2.928 bestaand uit een btw last inzake voorgaande jaren ten bedrage van € 1.554, kosten Custodian € 354, kosten Fiduciair beheer € 957 en overige advies-en juridische kosten vermogensbeheer € 63).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2017 € 4.090 (2016: € 1.838). De transactiekosten zijn op basis van de gemiddelde transactiekosten in de markt bij benadering bepaald en ontleend aan de kostenrapportage van NNIP.

2016	Directe beleggings-opbrengst	Indirecte beleggings-opbrengst	Kosten vermogens-beheer	Totaal
	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	4.067	13.197	-	17.264
Aandelen	12.402	80.322	-1.311	91.413
Vastrentende waarden	32.304	76.649	-2.313	106.640
Overige beleggingen	-306	324	-	18
Derivaten	-2.795	86.304	-272	83.237
Overige kosten vermogensbeheer			-2.928	-2.928
	<u>45.672</u>	<u>256.796</u>	<u>-6.824</u>	<u>295.644</u>
Af: Rendementstoerekening VPL				<u>-2.252</u>
				<u>293.392</u>

Voor zover de kosten direct in rekening zijn gebracht bij het pensioenfonds, worden deze separaat als aftrekpost getoond op de beleggingsopbrengsten. De vermogensbeheerkosten zijn toegerekend aan de betreffende categorie. Kosten die niet direct gerelateerd zijn aan een beleggingscategorie zijn op basis van het percentage van het belegd vermogen toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën.

Omdat vanaf 2017 de VPL beleggingen afzonderlijk worden aangehouden hoeft geen toerekening van rendement meer plaats te vinden.

11. Beleggingsresultaten vroegpensioen en levensloop

2017	Directe beleggings-opbrengst	Indirecte beleggings-opbrengst	Kosten vermogens-beheer	Transactie-kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastrentende waarden	-	-1.502	-	-	-1.502
Rendementstoerekening VPL			1.502		1.502
	-	-1.502	1.502	-	-

12. Overige baten

	2017	2016
	€	€
Interest waardeoverdrachten	-	6
Overige baten	15	-
	15	6

13. Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioen	36.638	34.588
Partnerpensioen	8.826	8.089
Wezenpensioen	212	174
Afkoop pensioenen en premierestitutie	1.093	690
Overige uitkeringen	2	-13
	46.771	43.528

De wettelijke afkoopgrens is € 467,88 (2016: € 465,94) per jaar. Het pensioenfonds hanteert een eigen afkoopgrens van 50% van de wettelijke afkoopgrens zijnde € 233,94 (2016: € 232,97).

14. Pensioenuitvoeringskosten

Bestuurskosten	384	344
Kosten verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht	99	108
Administratiekostenvergoeding	2.208	3.287
Accountantskosten	270	231
Certificerend actuaris	32	65
Adviserend actuaris	280	378
Overige advieskosten	463	390
Contributies en bijdragen	179	156
Dwangsommen en boetes	-	-
Communicatiekosten	142	98
Overige	16	26
	4.073	5.083

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging voor de (voormalige) bestuurders tezamen bedraagt € 338 (2016: € 289). Het bestuur ontvangt een vaste vergoeding per jaar. Elk bestuurslid ontvangt € 30 duizend excl. btw en de voorzitters die gezamenlijk het dagelijks bestuur vormen ontvangen € 60 duizend excl. btw. Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Verantwoordingsorgaan en Raad van Toezicht

Aan de leden van het Verantwoordingsorgaan werd door het pensioenfonds in 2017 een vergoeding verstrekt van gezamenlijk € 30 duizend. De leden van de Raad van Toezicht ontvingen conform vergoedingsregeling in 2017 gezamenlijk € 54 duizend inclusief btw.

Accountants honoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

	2017	2016
	€	€
Controle van de jaarrekening	110	101
Andere controleopdrachten	10	53
	<u>120</u>	<u>154</u>

De kosten voor de controle van de jaarrekening van 2017 bedragen € 96. Het bedrag in de tabel is € 110 en valt € 14 hoger uit door een overschrijding van de controlekosten inzake 2016.

	2017	2016
	€	€
15. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Pensioenopbouw	71.096	62.017
Toeslagverlening	1.748	-
Rentetoevoeging	-4.769	-1.193
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-46.640	-44.677
Wijziging marktrente	-30.994	203.354
Wijziging actuariële uitgangspunten	2.292	-3.787
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-100	-28
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	1.697	-9.099
Inkoop uit hoofde van VPL-regeling	3.042	2.825
	<u>-2.628</u>	<u>209.412</u>

16. Saldo overdracht van rechten

Inkomende waardeoverdrachten	-1.643	-1.529
Uitgaande waardeoverdrachten	1.932	1.606
	<u>289</u>	<u>77</u>

17. Overige lasten

Interest waardeoverdrachten	2	11
Overig	35	7
	<u>37</u>	<u>18</u>

11.4.6 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die relevant zijn voor de jaarrekening.

Amsterdam, 1 juni 2018

Mevr. M. van Beusekom
Mevr. W.E.M. Bakermans
Dhr. J. Groen
Dhr. H.E. Hermans
Mevr. L.F.A.M. Jansen
Dhr. W. Kusters
Mevr. J.G.E. van Leeuwen
Dhr. E. Schuurhuis

11.4.7 Statutaire regelingen omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen betreffende de bestemming van het resultaat. Het saldo van de staat van baten en lasten van € 121.245 duizend is toegevoegd aan de algemene reserve.

Overige gegevens

12 Overige gegevens

12.1 Actuariële verklaring

<i>Opdracht</i>	Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie te Amsterdam is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2017.
<i>Onafhankelijkheid</i>	Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.
<i>Gegevens</i>	<p>De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.</p> <p>Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.</p>
<i>Afstemming accountant</i>	<p>Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 17,9 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 895 duizend te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.</p> <p>Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.</p>
<i>Werkzaamheden</i>	<p>Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.</p> <p>Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ De technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld; ■ De kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten; ■ Het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel. <p>Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.</p> <p>Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt</p>

Oordeel

verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132, omdat het eigen vermogen van het fonds op balansdatum lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, maar ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Apeldoorn, 1 juni 2018

R. Kruijff AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

12.2 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de raad van toezicht en het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de staat van baten en lasten over 2017;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 18,8 miljoen
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2017, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien de stichting in 2017 in een herstelsituatie zat maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dicht bij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 940 duizend rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, is het kernpunt ‘Overdracht van de pensioenadministratie per 1 januari 2016’ vervallen en hebben wij ervoor gekozen ‘Uitvoering van vermogensbeheer en pensioenbeheer processen bij de uitvoeringsorganisaties’ niet langer als kernpunt te behandelen.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen andere wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

<p>Kernpunt</p>	<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.</p> <p>De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting ‘Passiva’ van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>
<p>Onze controleaanpak</p>	<p>Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2017 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerende actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerende actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.</p>

	<p>Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maandsdekkingsgraden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. • Daarnaast heeft de certificerende actuaire een plausibiliteitstoets uitgevoerd op ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerende actuaire.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2017.
Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen	
Kernpunt	<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen.</p> <p>De posities in bepaalde niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name indirect vastgoed en hypothecaire leningen, kennen inherent waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum. In onze risico-inschatting houden wij rekening met het feit dat de onderliggende beleggingen in de niet-beursgenoteerde aandelen- en obligatiefondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen, hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in paragraaf 11.4.1 en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 1. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2017 € 950 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde fondsen, waarvan € 191 miljoen in indirect vastgoed en € 53 miljoen in hypotheek. Dit betreft 10% van de totale beleggingen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2017.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De waardering van belangen in open-end beleggingsfondsen hebben wij zelfstandig afgestemd met de prijsbron. Wij hebben vastgesteld voor deze beleggingen dat er sprake is van een actieve markt. Voor open-end beleggingsfondsen is er sprake van een actieve markt als de intrinsieke waarde dagelijks wordt gepubliceerd en deze intrinsieke waarde de basis is voor dagelijkse toe-

	<p>en uittreding tot het fonds door beleggers.</p> <ul style="list-style-type: none"> Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen en voor open-end beleggingsfondsen waarvoor wij niet zelfstandig kunnen vaststellen dat er sprake is van een actieve markt, hebben wij de aansluiting vastgesteld met de meeste recente (niet gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen en marktontwikkelingen tot aan balansdatum, alsmede onderzoek van de uitkomsten van back-testing procedures (met gecontroleerde jaarrekeningen) en cijferanalyses uitgevoerd ten aanzien van de prijsontwikkeling, onder meer ten opzichte van de benchmark. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van niet-(beurs)genoteerde beleggingen per 31 december 2017 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.</p>
Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Kernpunt	<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 11.4.1 en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 5.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.</p>
Onze controleaanpak	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2017. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p>

	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2017:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerende actuaaris. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerende actuaaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2017 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- de andere informatie, bestaande uit het meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen, het verslag van de raad van toezicht, het verslag van het verantwoordingsorgaan en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht en het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad van toezicht en het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 1 juni 2018

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. S.B. Spiessens RA

Bijlagen

Bijlage 1 Vergoedingsregeling

Het Bestuur heeft de vergoedingsregeling. Hierbij conformeert het Bestuur zich aan de normen 77-81 uit de Code Pensioenfondsen.

- Het Bestuur voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid dat in overeenstemming is met de doelstellingen van het Fonds;
- De beloning staat in redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheid, de aan de functie gestelde eisen en het tijdsbeslag;
- Het Bestuur verstrekt geen prestatie gerelateerde beloningen.
- Het Bestuur voorkomt dat door de hoogte van de beloning van de leden van de Raad van Toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat;
- Het Bestuur verstrekt geen ontslagvergoeding bij ontslag van een bestuurslid.

De vergoeding voor bestuursleden is een vaste compensatie per bestuurslid per jaar van € 30.000 en € 60.000 aan de leden van het Dagelijks Bestuur. Deze vergoedingen zijn exclusief btw. Hierbij wordt uitgegaan van een tijdsbesteding conform de normen die de toezichthouder uit geeft.

De vergoeding voor een aspirant bestuurslid betreft een vergoeding gebaseerd op de SER-norm. Het vacatiegeld voor aanwezigheid op vergaderingen en studiedagen bedraagt € 410 per dagdeel en voor verblijfkosten wordt € 12 en voor reiskosten € 0,29 per kilometer vergoed. Deze vergoedingen zijn exclusief btw.

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen per lid een vergoeding per jaar van € 15.000. Deze vergoedingen zijn exclusief btw. De leden van het Verantwoordingsorgaan ontvangen een vergoeding gebaseerd op de SER-norm. Het vacatiegeld voor aanwezigheid op een standaard vergadering en voor studiedagen bedraagt € 410 per dag en voor verblijfkosten wordt € 12 en voor reiskosten € 0,29 per kilometer vergoed. Voor korte overleggen (korter dan een uur) geldt een lagere vergoeding van vacatiegeld van € 137.

Met externe partijen zijn afzonderlijke afspraken gemaakt waarbij de betreffende partijen worden geselecteerd op een aantal kwaliteitseisen. Het voldoen aan een beheerst beloningsbeleid behoort tot deze kwaliteitseisen en bevat geen prikkels die handelen aanmoedigen dat ingaat tegen het belang van het Fonds dan wel leidt tot onnodige risico's voor het Fonds. Dit is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid van het Fonds.

Dit beloningsbeleid is door het Bestuur vastgesteld op 18 november 2014 na een positief advies van het Verantwoordingsorgaan en met de goedkeuring van de Raad van Toezicht.

Bijlage 2 Kenmerken pensioenregeling

Kenmerken pensioenregeling geboren op of na 1 januari 1950

De pensioenregeling die geldt voor alle werknemers geboren op of na 1 januari 1950, heeft de volgende kenmerken:

Regeling	Middelloodregeling
Deelnemer	De deelnemer als bedoeld in artikel 6, lid 1, sub a - d van de statuten van het Fonds.
Toetredingsleeftijd	De deelneming vangt aan bij indiensttreding bij een aangesloten werkgever, ongeacht de leeftijd.
Pensioenleeftijd	De eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer 67 jaar wordt.
Loon	Onder loon wordt verstaan: - het in de maand uitbetaalde schaalsalaris; vakantietoelage; vriestoeslag; 5uur functie gebonden regelmatig gewerkte overuren per week; meeruren; diplomatoelage; persoonlijke toeslag; contractueel vastgestelde jaarlijkse uitkering; prestatiepremie; ploegentoeslag; sprongvergoeding; overwerktoelage; afbouwregelingtoelage; roostertoelage meeruren; verschoven uren; consignatie; slaapuren; toeslag voor arbeid op ongunstige uren. - Het loon is gemaximeerd. - Per 1 januari 2017 bedraagt het maximum 57.156 euro.
Pensioengrondslag	De pensioengrondslag is gelijk aan het loon verminderd met de franchise.
Franchise	De franchise wordt door het Bestuur vastgesteld en bedraagt per 1 januari 2017 13.449 euro. De franchise bedraagt ten minste het fiscale minimum zoals genoemd in de Wet op de loonbelasting 1964.
Premie	De premie bedraagt een percentage van de pensioengrondslag. De premie bedroeg per 1 januari 2017 27,6% van de pensioengrondslag. (24,6% voor de basisregeling en 3,0% VPL-regeling).
Ouderdompensioen	1,875% van de pensioengrondslagen in de betreffende deelnemersjaren.
Partnerpensioen	De nabestaande van de werknemer heeft bij zijn overlijden recht op een partnerpensioen van 70% van het bereikbare ouderdompensioen (op 67-jarige leeftijd). Per 1 januari 2015 bouwt men partnerpensioen op. Bij uitdiensttreding wordt een deel van het ouderdompensioen automatisch omgezet in partnerpensioen, tenzij de werknemer en zijn of haar partner hiervan willen afwijken. Het partnerpensioen is na omzetting 70% van het verlaagde ouderdompensioen. Bij pensionering kan het partnerpensioen door middel van uitruil worden aangepast.
Wezenpensioen	Het wezenpensioen bedraagt 14% van het te bereiken ouderdompensioen. Wezen van wie beide ouders zijn overleden, hebben recht op 28% van het te bereiken ouderdompensioen.
Toeslagen	Het Fonds heeft sinds 2015 de ambitie om uw pensioen elk jaar zoveel mogelijk te verhogen met de prijsindex. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid	De premievrije pensioenopbouw is volgens de onderstaande tabel afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:	
	Mate arbeidsongeschiktheid	Voortzetting pensioenopbouw
	0-35%	0%
	35-45%	40%
	45-55%	50%
	55-65%	60%
	65-80%	72,50%
	80-100%	100%
	Bij aanvang van de premievrije deelneming wordt de laatste pensioengrondslag vóór arbeidsongeschiktheid gehanteerd. Deze pensioengrondslag wordt jaarlijks aangepast conform de algemene verhogingen van de lonen krachtens de CAO.	

Regeling	Aanvullende regeling (excedent)
Deelnemer	De deelnemer als bedoeld in artikel 6, lid 1, sub a - d van de statuten van het Fonds.
Toetredingsleeftijd	De deelneming vangt aan bij indiensttreding bij een aangesloten werkgever, ongeacht de leeftijd.
Pensioenleeftijd	De eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer 67 jaar wordt.
Loon	<p>Vast pensioengevend loon: Het vaste loon als omschreven in artikel 8 van het pensioenreglement.</p> <p>Variabele pensioengevend loon: Het variabel loon als omschreven in artikel 8 van het pensioenreglement.</p> <p>De navolgende variabele loonbestanddelen: - 13e maand, - (verkoop) bonus(sen), - provisie, - tantième, - overwerkvergoeding, - ploegentoeslag, - inconveniëntentoeslag</p> <p>Voor de bepaling van het vast pensioengevend loon, het variabele pensioengevende loon of het vast en variabele pensioengevende loon geldt een maximum jaarsalaris zoals bepaald in artikel 18ga van de Wet op de loonbelasting.</p>
Pensioengrondslag	<p>Het vast pensioengevend loon voor zover dit meer bedraagt dan de franchise. of Het variabele pensioengevende loon voor zover dit meer bedraagt dan de franchise. of Het vast en variabele pensioengevend loon voor zover dit meer bedraagt dan de franchise.</p>

Franchise	De franchise is gelijk aan het maximum salaris van de verplichte basisregeling. Sinds 2015 bedraagt de franchise 57.156 euro.	
Premie	De premie bedraagt een actuariële premie die in rekening wordt gebracht over de pensioengrondslag.	
Ouderdompensioen	1,875% van de pensioengrondslagen in de betreffende deelnemersjaren.	
Partnerpensioen	De nabestaande van de werknemer heeft bij zijn overlijden recht op een partnerpensioen van 70% van het bereikbare ouderdompensioen (op 67-jarige leeftijd). Per 1 januari 2015 bouwt men partnerpensioen op. Bij uitdiensttreding wordt een deel van het ouderdompensioen automatisch omgezet in partnerpensioen, tenzij de werknemer en zijn of haar partner hiervan willen afwijken. Het partnerpensioen is na omzetting 70% van het verlaagde ouderdompensioen. Bij pensionering kan het partnerpensioen door middel van uitruil worden aangepast.	
Wezenpensioen	Het wezenpensioen bedraagt 14% van het te bereiken ouderdompensioen. Wezen van wie beide ouders zijn overleden, hebben recht op 28% van het te bereiken ouderdompensioen.	
Toeslagen	Het Fonds heeft sinds 2015 de ambitie om uw pensioen elk jaar zoveel mogelijk te verhogen met de prijsindex. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.	
Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid	De premievrije pensioenopbouw is volgens de onderstaande tabel afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:	
	Mate arbeidsongeschiktheid	Voortzetting pensioenopbouw
	0-35%	0%
	35-45%	40%
	45-55%	50%
	55-65%	60%
	65-80%	72,50%
	80-100%	100%
	Bij aanvang van de premievrije deelneming wordt de laatste pensioengrondslag vóór arbeidsongeschiktheid gehanteerd. Deze pensioengrondslag wordt jaarlijks aangepast conform de algemene verhogingen van de lonen krachtens de CAO.	

Kenmerken pensioenregelingen geboren voor 1950.

Voor deze regelingen vindt geen opbouw meer plaats.

Kenmerken pensioen voormalig Pensioenfonds Snoep

Deelnemer	De deelnemer als bedoeld in artikel 6, lid 1, sub a en onder b van de statuten van het Fonds, geboren op of ná 1 januari 1936.
Toetredingsleeftijd prepensioen	De deelneming vangt aan op de datum van indiensttreding bij een aangesloten werkgever, op grond van de arbeidsovereenkomst, doch niet voor het bereiken van de 25-jarige leeftijd.
Normpensioendatum	De eerste dag van de maand, waarin de (gewezen) deelnemer 61 jaar wordt.
Pensioengrondslag	Het loon over de gewerkte dagen, vakantie- en snipperdagen inclusief vakantietoeslag, toeslagen, overwerkgeld en aanvulling op ziekgeld c.q. doorbetaling bij ziekte (loon SV). Deze pensioengrondslag wordt gemaximeerd op een jaarlijks door het Bestuur vast te stellen maximum.
Prepensioen	Het jaarlijks prepensioen bedraagt met ingang van 1 januari 2000 2,223% van de pensioengrondslag voor het betreffende jaar. In dit percentage is het overbruggingspensioen opgenomen. Het overbruggingspensioen wordt gedurende de deelnemingsperiode opgebouwd.
Toeslagen	Het Fonds kent geen doelgericht toeslagenbeleid. Er is geen ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenrechten en pensioenaanspraken. Het Fonds kent voor een eventuele toeslag verlening geen maatstaf. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.

Tijdelijk ouderdomspensioen voormalig Pensioenfonds Koek

Deelnemer	De deelnemer als bedoeld in artikel 1.2 van het reglement.
Toetredingsleeftijd prepensioen	De deelneming vangt aan op de datum van indiensttreding bij een aangesloten werkgever, ongeacht de leeftijd.
TOP-datum	De eerste dag van de maand, waarin de (gewezen) deelnemer 61 jaar wordt.
Loon	<p>Onderscheid wordt gemaakt tussen vast en variabel loon. Onder vast loon wordt verstaan: functieloon, waarderingspremie, vriestoeslag, vakantietoeslag, 5 uur functie gebonden regelmatig gewerkte overuren, diplomatoeslag en contractueel vastgestelde jaarlijkse uitkering. Het vaste loon is gemaximeerd.</p> <p>Onder variabel loon wordt verstaan de volgende loonbestanddelen: prestatiepremie, ploegentoeslag, sprongvergoeding, overwerktoeslag, meeruren, verschoven uren, consignatie en toeslag voor arbeid op ongunstige uren.</p>
Pensioengrondslagen	Pensioengrondslag I is gelijk aan het vaste loon minus een franchise. Pensioengrondslag II is gelijk aan het variabele loon. Hierop wordt geen franchise in mindering gebracht. Beide grondslagen worden op 1 januari van het kalenderjaar vastgesteld.
Franchise	De franchise wordt jaarlijks aangepast op basis van de ontwikkeling van de Cao-lonen in de bedrijfstak.
Premie	De premie bedraagt een percentage van de som van het vaste en variabele loon.
Opbouw	Het op te bouwen jaarlijkse TOP bedraagt: - 1,75% van de laatste vastgestelde pensioengrondslag I over alle deelnemersjaren (= eindloonregeling), én - 1,75% van de som van de pensioengrondslagen II (= middelloonregeling). De totale aanspraak is de som van de aanspraken in de TOP-regeling. Deze aanspraak wordt aangevuld met het overbruggingspensioen (zie hierna).
Toeslag gemiste opbouwjaren prepensioen januari	Voor de onderhavige deelnemers, die vanaf 1 januari 1997 onafgebroken deelnemer zijn gebleven tot de TOP-datum dan wel eerdere ingangsdatum TOP, kan een toeslag gemiste opbouwjaren prepensioen worden toegekend op de ingangsdatum TOP door middel van een daartoe strekkend besluit door het Bestuur.
Overbruggingspensioen (OBP)	Om het ontbreken van een AOW-uitkering tijdens het ontvangen van de TOP te compenseren is er een overbruggingspensioen. Het overbruggingspensioen gaat net als het prepensioen in bij het bereiken van de 61-jarige leeftijd en loopt door tot de leeftijd van 65 jaar. De hoogte van het overbruggingspensioen is net als de hoogte van het prepensioen afhankelijk van de diensttijd van de werknemer. Voor ieder dienstjaar wordt 2,5% van de laatstelijk vastgestelde franchise, met een maximum van 100% (2,5 x 40), opgebouwd.
Toeslag gemiste opbouwjaren	Voor de onderhavige deelnemers, die vanaf 1 januari 1997 of latere aanvangsdatum aan de regeling inzake prepensioen onafgebroken ingangsdatum TOP, kan een toeslag gemiste opbouwjaren overbruggingspensioen worden toegekend op de ingangsdatum TOP door middel van een daartoe strekkend besluit door het Bestuur.
Toeslagen	Het Fonds kent geen doelgericht toeslagenbeleid. Er is geen ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenrechten en pensioenaanspraken. Het Fonds kent voor een eventuele toeslag verlening geen maatstaf. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.

Ouderdomspensioen voormalig Pensioenfonds Snoep

Regeling	Opbouwregeling.	
Deelnemer	De deelnemer als bedoeld in artikel 6, lid 1, sub a -d van de statuten van het Fonds.	
Toetredingsleeftijd	De deelneming vangt aan bij indiensttreding bij een aangesloten werkgever, doch niet voor het bereiken van de 25-jarige leeftijd.	
Pensioendatum	De eerste dag van de maand waarin de (gewezen) deelnemer 65 jaar wordt.	
Loon	Het loon over de gewerkte dagen inclusief vakantietoeslag en overige toeslagen zoals overwerk. Het loon is gebaseerd op het gemaximeerde CSV-loon.	
Pensioengrondslag	De pensioengrondslag is gelijk aan het loon.	
Ouderdomspensioen	0,4% van het loon per jaar tot 70% van het maximumloon respectievelijk 1,35% van het eventuele loongedeelte boven 70% van het maximum. Voor deelnemers van tenminste 57 jaar en ouder gold tot 1 juni 2004 dubbele pensioenopbouw tot uiterlijk de leeftijd van 61 jaar.	
Partnerpensioen	Het partnerpensioen bedraagt 75% van het maximaal op te bouwen ouderdomspensioen. Er is sprake van kapitaalopbouw inzake partnerpensioen. Het partnerpensioen kan op de ingangsdatum van het ouderdomspensioen worden uitgeruild voor verhoging van het ouderdomspensioen.	
Tijdelijk nabestaandenpensioen	Het tijdelijk partnerpensioen bedraagt 17,5% van het ouderdomspensioen waarvan het nabestaandenpensioen is afgeleid, voor nabestaanden van de tijdens het deelnemerschap overleden deelnemers (risicoregeling tijdens deelnemerschap). Dit tijdelijk pensioen wordt tot uiterlijk de 65-jarige leeftijd van de nabestaande uitgekeerd.	
Wezenpensioen	15% van het bereikbare ouderdomspensioen.	
Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid (WAO)	De premievrijstelling is volgens de onderstaande tabel afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:	
	Mate arbeidsongeschiktheid	Voortzetting pensioenopbouw
	15-25%	20%
	25-35%	30%
	35-45%	40%
	45-65%	50%
	65% of meer	100%
Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid (WIA)	De premievrijstelling is volgens de onderstaande tabel afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:	
	Mate arbeidsongeschiktheid	Voortzetting pensioenopbouw
	0-35%	0%
	35-45%	40%
	45-55%	50%
	55-65%	60%
	65-80%	73%
	80-100%	100%

	Bij aanvang van de premievrije deelneming wordt de laatste pensioengrondslag vóór arbeidsongeschiktheid gehanteerd. Deze pensioengrondslag kan jaarlijks op grond van een daartoe uitdrukkelijk door het Bestuur genomen besluit worden verhoogd of verlaagd met hetzelfde percentage waarmee de salarissen volgens de CAO zijn gewijzigd.
Toeslagen	Het Fonds kent geen doelgericht toeslagenbeleid. Er is geen ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenrechten en pensioenaanspraken. Het Fonds kent voor een eventuele toeslag verlening geen maatstaf. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.

Ouderdomspensioen voormalig Pensioenfonds Koek

Loon	Onderscheid wordt gemaakt tussen vast en variabel loon. Onder vast loon (loon I) wordt verstaan: functieloon, waarderingspremie, vriestoeslag, vakantietoelage, 5 uur functie gebonden regelmatig gewerkte overuren, diplomatoelage en contractueel vastgestelde jaarlijkse uitkering. Het vaste loon is gemaximeerd. Onder variabel loon (loon II) wordt verstaan de volgende loonbestanddelen: prestatiepremie, ploegtoelage, sprongvergoeding, overwerktoelage, meeruren, verschoven uren, consignatie en toeslag voor arbeid op ongunstige uren.
Pensioengrondslagen	Pensioengrondslag I is gelijk aan het vaste loon verminderd met een franchise. Pensioengrondslag II is gelijk aan het variabele loon. Hierop wordt geen franchise in mindering gebracht. Beide grondslagen worden op 1 januari van het kalenderjaar vastgesteld.
Franchise	De franchise wordt jaarlijks aangepast op basis van de ontwikkeling van de Cao-lonen in de bedrijfstak.
Premie	De premie bedraagt een percentage van de som van pensioengrondslagen I en II.
Opbouw	Het op te bouwen jaarlijks ouderdomspensioen bedraagt: - 1,75% van de laatste vastgestelde pensioengrondslag I over alle deelnemersjaren (= eindloonregeling), én - 1,75% van de som van de pensioengrondslagen II (= middelloonregeling). De totale aanspraak is de som van de aanspraken in de eindloon- en middelloonregeling.
Partnerpensioen	In deze pensioenregeling bestaat het partnerpensioen uit twee delen. Bij het overlijden van de werknemer heeft zijn nabestaande recht op een partnerpensioen van 56% van het bereikbare ouderdomspensioen. Daarnaast heeft de nabestaande recht op een tijdelijk partnerpensioen van 14% van het bereikbare ouderdomspensioen. Het tijdelijk partnerpensioen loopt door tot de nabestaande de leeftijd van 65 jaar bereikt. Het partnerpensioen is verzekerd op risicobasis. Bij uitdiensttreding of pensionering kan een partnerpensioen verkregen worden door uitruil van een deel van het ouderdomspensioen in partnerpensioen verkregen door een uitruil van een deel van het ouderdomspensioen in partnerpensioen, tenzij de werknemer en zijn of haar partner hiervan willen afwijken.
Wezenpensioen	14% van het te bereiken ouderdomspensioen. Wezen van wie beide ouders zijn overleden, hebben recht op 28% van het te bereiken ouderdomspensioen.
Voorwaardelijke toeslagen	Het Fonds kent geen doelgericht toeslagenbeleid. Er is geen ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenrechten en pensioenaanspraken. Het Fonds kent voor een eventuele toeslag verlening geen maatstaf. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.

Premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid (WAO en WIA)	De premievrijstelling is volgens de onderstaande tabel afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:	
	Mate arbeidsongeschiktheid	Voortzetting pensioenopbouw
	15-25%	20%
	25-35%	30%
	35-45%	40%
	45-65%	50%
	65% of meer	100%
	Bij aanvang van de premievrije deelneming wordt de laatste pensioengrondslag vóór arbeidsongeschiktheid gehanteerd. Deze pensioengrondslag wordt jaarlijks aangepast conform de algemene verhogingen van de lonen krachtens de CAO. Als een deelnemer arbeidsongeschikt wordt volgens de WIA, geldt de navolgende tabel:	
	Mate arbeidsongeschiktheid	Voortzetting pensioenopbouw
	0-35%	0%
	35-45%	40%
	45-55%	50%
	55-65%	60%
	65-80%	72,50%
	80-100%	100%
Toeslagen	Het Fonds kent geen doelgericht toeslagenbeleid. Er is geen ambitie om jaarlijks een toeslag te verlenen op de pensioenrechten en pensioenaanspraken. Het Fonds kent voor een eventuele toeslag verlening geen maatstaf. Zowel de toekenning als de hoogte van pensioenaanspraken. Het Fonds kent voor een eventuele toeslag verlening geen maatstaf. Zowel de toekenning als de hoogte van een eventuele toeslag is afhankelijk van een beslissing van het Bestuur.	

Bijlage 3 Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor Actuariële en Bedrijfstechnische Nota. In deze, door de wet verplichtgestelde nota, wordt het beleid van het pensioenfonds beschreven op het gebied van financiering, beleggingen, pensioenen en toeslagverlening.

Actuariële analyse

In deze analyse wordt de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Afkoopfactor

De factor waarmee afhankelijk van de leeftijd de waarde van de opgebouwde pensioenaanspraken wordt bepaald. De afkoopfactor wordt gehanteerd bij het afkopen van kleine pensioenbedragen. Dit houdt in, dat de gewezen deelnemer in plaats van het kleine pensioen een bedrag ineens ontvangt.

AFM

Autoriteit Financiële Markten.

Asset Liability Management (ALM)

Het in kaart brengen van de onderlinge samenhang van pensioenverplichtingen, premiebeleid en beleggingsportefeuille. Met behulp van ALM-simulatiemodellen worden beelden geschetst van de kansen en bedreigingen voor het pensioenfonds in diverse economische scenario's.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de twaalf-maands gemiddelde dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad geeft de financiële positie van het pensioenfonds weer.

Beleggingsfonds

Instelling die geld van derden belegt in aandelen of andere beleggingssoorten.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en overige beleggingen. Ook wel beleggingsportefeuille.

Benchmark

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van de beleggingsportefeuille worden afgezet (bijvoorbeeld AEX-index, MSCI-index).

Compliance

Met dit begrip wordt aangeduid dat een organisatie werkt in overeenstemming met vigerende wet- en regelgeving. Elke financiële instelling beschikt over een compliance regeling die voorschriften bevat waaraan de in die instelling werkzame personen zich dienen te houden, alsmede voorschriften omtrent de wijze van controle op de naleving ervan. Ook veel instellingen die raakvlakken met de financiële sector hebben, zoals pensioenfonds, hebben een compliance regeling. Een dergelijke regeling bevat bijvoorbeeld voorschriften omtrent de wijze waarop functionarissen voor eigen rekening in effecten mogen handelen, restricties in de omgang met zakenrelaties en de omgang met vertrouwelijke informatie.

Contante waarde

De huidige waarde van een bedrag waarover je pas na een bepaalde periode de beschikking hebt.

Corporate Governance (voor pensioenfonds)

Goed Pensioenfondsbestuur, waarbij integer en transparant handelen door het bestuur en het toezicht daarop zijn inbegrepen. Daarbij legt het bestuur verantwoording af over het gevoerde beleid.

Credit rating

Een rating is een risico-indicator. Een slechte rating betekent een hoog risico. Voor een hoog risico eisen beleggers en banken een hoge rente. Hoe slechter de rating dus is, hoe duurder het voor een onderneming wordt om geld te lenen. Een rating wordt toegekend door een daarin gespecialiseerd bedrijf. De grootste ratingbureaus zijn Moody's Investors Service en Standard & Poor's.

Custodian

Organisatie verantwoordelijk voor de bewaarneming van financiële bezittingen.

Dekkingsgraad

Dit betreft de nominale dekkingsgraad. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de netto-activa en de voorziening pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. Dit verhoudingsgetal geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen. De netto-activa zijn het saldo van het belegd vermogen, de andere activa en de schulden.

Dekkingstekort

De Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen spreken van een situatie van dekkingstekort indien de middelen van het pensioenfonds niet langer toereikend zijn om de voorziening pensioenverplichtingen en de reserve voor algemene risico's te dekken.

Derivaten

Van effecten afgeleide financiële instrumenten (beleggingsproducten), waarvan de waarde afhankelijk is van de waarde van andere meer onderliggende variabelen als valuta's, effecten en rentes. Voorbeelden zijn futures en swaps.

DNB

De Nederlandsche Bank.

Doorsneepremie

Voor alle deelnemers aan de pensioenregeling van het pensioenfonds is de doorsneepremie een gelijk percentage van de pensioengrondslag. Bij de berekening van dit percentage wordt het totaal van individueel berekende pensioenkosten van de deelnemers uitgedrukt als een percentage van de som van alle pensioengrondslagen. Iedereen betaalt dit percentage als pensioenpremie, waardoor geslacht, leeftijd en burgerlijke staat geen rol meer spelen.

Duration

De gevoeligheid van een waarde voor fluctuaties in de kapitaalmarktrente, rekening houdend met de resterende looptijd van die waarde.

Eigen vermogen

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het pensioenfonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsen zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het eigen vermogen groot genoeg is.

Minimaal vereist eigen vermogen:

De ondergrens van het vereist eigen vermogen. Indien het pensioenfonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt is sprake van een dekkingstekort.

Vereist eigen vermogen:

Het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen. Het wordt berekend conform de daarvoor geldende wettelijke regels.

Emerging markets (opkomende markten)

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

Ervaringssterfte

Omdat aangenomen wordt dat de werkende bevolking gezonder is dan de niet werkende bevolking wordt op basis van ervaringscijfers op de sterftekansen zoals ontleend aan de prognosetafel een leeftijdsafhankelijke afslag toegepast. Door rekening te houden met deze ervaringssterfte hoeven geen leeftijdscorrecties te worden toegepast.

Fed

De Federal Reserve System of Federal Reserve of informeel ook wel The Fed is de federale, centrale bank van de Verenigde Staten van Amerika, vergelijkbaar met de Europese Centrale Bank.

Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie zoals deze daadwerkelijk wordt geheven in het boekjaar.

Fiduciair Management

Fiduciair management is te omschrijven als een integrale en objectieve oplossing voor pensioenfondsen met verschillende behoeften binnen vermogensbeheer. Bij fiduciair management worden oplossingen aangedragen voor strategische, tactische en operationele vraagstukken in combinatie met een op maat gesneden verslaglegging.

Financieel Toetsingskader (FTK)

De door de toezichthouder uitgevoerde methodiek voor de toetsing van de financiële opzet en toestand van pensioenfonds.

FIRM

Afkorting voor Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode. FIRM is een geïntegreerde methode voor de analyse van risico's bij alle typen ondernemingen waarop DNB toezicht houdt. Risicoanalyse wordt door de toezichthouder gebruikt om inzicht te krijgen in de risico's die samenhangen met de activiteiten die een onderneming uitvoert en de mate waarin deze een potentiële bedreiging kunnen vormen voor de toezichtdoelstellingen.

Franchise

Het deel van het salaris dat niet wordt meegenomen bij het berekenen van de pensioengrondslag.

Futures

Termijncontract, waarin toekomstige aankoop en verkoop van financiële waarden zijn vastgelegd. Futures worden gebruikt om beleggingsrisico's af te dekken, maar ook voor de uitvoering van (global) tactische asset allocatie.

Gedempte kostendekkende premie

De gedempte premie wordt berekend door de rente of het rendement te baseren op een voortschrijdend gemiddelde uit het verleden of het rendement op een verwachting voor de toekomst. Het pensioenfonds heeft voor dit laatste gekozen.

Gedragcode

Schriftelijk stuk waarin regels en richtlijnen worden gegeven ter voorkoming van belangenconflicten tussen het zakelijk belang en de privébelangen van bij het pensioenfonds betrokken personen en van misbruik van vertrouwelijke informatie.

Grondstoffen

Grondstoffen en goederen waarvan de prijs in hoge mate wordt bepaald door de actuele vraag en aanbod. Voorbeelden zijn olie, graan en metalen.

Herstelplan

Pensioenfonds stellen in geval van een reservetekort een herstelplan op. Dit plan bevat de concrete maatregelen waardoor het pensioenfonds binnen een termijn van maximaal tien jaar weer voldoet aan het vereist eigen vermogen.

High yield

Obligaties met een credit rating lager dan BBB, ook wel non-investment grade genoemd.

Indexatie

Zie toeslagverlening.

Investment grade

Obligaties met een credit rating van BBB of hoger.

ISDA/CSA overeenkomst

Een ISDA overeenkomst is een standaard contract dat OTC-transacties tussen institutionele financiële partijen mogelijk maakt.

CSA is een bijlage bij het ISDA-contract waarin partijen afspraken maken over het wederzijds te leveren en te accepteren onderpand.

Kostendekkende premie

Pensioenfonds zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die het pensioenfonds in rekening brengt.

De kostendekkende premie bestaat uit de actuariële benodigde premie voor de pensioenverplichtingen, een opslag die nodig is voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen, een opslag voor uitvoeringskosten van het pensioenfonds en de premie die actuariële benodigd is voor de voorwaardelijke onderdelen van de regeling.

Marktwaarde

De marktwaarde is het bedrag waarvoor een recht of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen terzake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

Matchingportefeuille/Returnportefeuille

De matchingportefeuille is het deel van de beleggingsportefeuille dat is ingericht om de rentegevoeligheid van de activa

met de rentegevoeligheid van de passiva van een pensioenfonds af te stemmen. De returnportefeuille is het deel van de beleggingsportefeuille dat is ingericht om extra rendement te genereren.

Middellood(regeling)

Het middellood is de hoogte van het gemiddelde salaris gedurende de hele loopbaan. Bij de middelloodregeling hangt het uiteindelijke pensioen af van het aantal jaren dat een deelnemer bij de werkgever in dienst is geweest en het salarisverloop tijdens deze werkzame periode. Het op te bouwen pensioen is bij deze regeling een gewogen gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelname aan de regeling.

Netto-risico

Het restant aan risico dat overblijft na het nemen van beheersmaatregelen.

Opkomende markten

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

Outperformance/underperformance

Het rendement dat een vermogensbeheerder heeft behaald over een door hem beheerde portefeuille ten opzichte van het rendement van de benchmark.

OTC (Over the counter)

Deze term heeft betrekking op financiële transacties die niet via de beurs verlopen, maar die direct tussen twee partijen afgesloten worden

Overige beleggingen

Beleggingen anders dan de voor een pensioenfonds meer traditionele beleggingen zoals aandelen en vastrentende waarden. Onder overige beleggingen vallen de categorieën grondstoffen en hedgefondsen.

Partnerpensioen op kapitaalbasis/risicobasis

Partnerpensioen op kapitaalbasis: er bestaat zowel aanspraak op partnerpensioen bij overlijden tijdens de deelneming als bij overlijden na einde deelneming (als gewezen deelnemer of gepensioneerde).

Partnerpensioen op risicobasis: er bestaat alleen aanspraak op partnerpensioen bij overlijden tijdens de deelneming.

Partnerpensioen voor de pensioendatum op risicobasis en na pensioendatum op kapitaalbasis: er bestaat aanspraak op partnerpensioen bij overlijden tijdens de deelneming of bij overlijden na ingang van het ouderdomspensioen; er bestaat geen aanspraak op partnerpensioen bij overlijden als gewezen deelnemer.

Pensioenaanspraak

Een recht op toekomstige pensioenuitkeringen. De aanspraak op pensioen wordt onderscheiden van het ingegane pensioen.

Pensioenfederatie

In de Pensioenfederatie zijn drie instellingen gefuseerd: de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfonds (VB), de Stichting voor Ondernemingspensioenfonds (OPF) en de Unie van Beroepspensioenfonds (UVB). De Pensioenfederatie vertegenwoordigt via deze koepels de aangesloten pensioenfonds.

Pensioengrondslag

Het gedeelte van het salaris dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer.

Pensioenplanner

Een internettoepassing waarmee deelnemers inzicht hebben in hun opgebouwde pensioenrechten en berekeningen kunnen maken op basis van (mogelijke) veranderingen in persoonlijke en/of werksituatie.

Pensioenrecht

Een recht op ingegane pensioenuitkeringen.

Pensioenwet

Op 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. De Pensioenwet heeft tot doel de waarborgen te verschaffen voor financiële zekerheid, individuele zekerheid en uitvoeringszekerheid.

Prognosetafels

Een sterftetafel is een statistische beschrijving van het afstervingsproces van een bevolking. Sterftetafels zijn gebaseerd op waarnemingen van sterftcijfers over een bepaalde (trend)periode. Men spreekt over Periodetafels indien de waarnemingen rechtstreeks worden gebruikt voor de bepaling van de sterftekansen in de sterftetafel. In Prognosetafel wordt tevens rekening gehouden met de stijgende levensverwachting. De meest recente publicatie van de Nederlandse sterftetafel betreft de AG Prognosetafel 2016. Deze is vastgesteld door het Actuarieel Genootschap en maakt onderscheid in de Prognose Nederlandse Mannen en de Prognose Nederlandse Vrouwen.

Quorum

Het aantal bestuursleden dat aanwezig moet zijn in een vergadering om geldige besluiten te kunnen nemen.

Raad van Toezicht

Voor het intern toezichthoudend orgaan is gekozen voor een raad van toezicht die het functioneren van het bestuur toetst en jaarlijks daarover aan het bestuur rapporteert.

Renterisico

Het risico dat rentefluctuaties - als gevolg van ontoereikende afstemming tussen rentegevoelige activa en passiva op het gebied van rentelooptijden en rentevoet - leiden tot ongewenste effecten op balans en resultaat.

Reservetekort

De Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen spreken van een reservetekort als de middelen ontoereikend zijn om naast de voorziening pensioenverplichtingen en de reserve voor algemene risico's, ook nog de vereiste reserve beleggingsrisico's, de reserve voorgenomen pensioenaanpassing en eventuele andere reserves te dekken.

Risicomanagement

Naar aanleiding van de negatieve marktontwikkelingen en de invloed daarvan op de dekkingsgraad heeft het bestuur het afgelopen jaar extra aandacht besteed aan het risicomanagement van de beleggingsportefeuille. Op basis hiervan is het beleggingsbeleid verder aangescherpt. De doelstelling van het gewijzigde beleggingsbeleid is het beschermen van de dekkingsgraad tegen extreme risico's. Hierbij is er nadruk gelegd op de twee grootste risico's voor de dekkingsgraad: het risico van dalende aandelenkoersen en het risico van een verder dalende rente. Daarnaast blijft het pensioenfonds toch deels profiteren van een eventueel oplopende rente en stijgende aandelenkoersen.

Risicopremie

Dit is de premie voor risicodekking.

RJ610

De Raad voor de Jaarverslaglegging (RvJ) heeft een richtlijn opgesteld (RJ610) voor pensioenfondsen, met voorwaarden voor het jaarverslag en de jaarrekening.

Securities lending

Securities lending is het uitlenen van aandelen en obligaties voor een vastgestelde periode aan derden in ruil voor een geldelijke vergoeding. Doordat het economische eigendom bij de uitlener blijft, wordt er geen koersrisico gelopen.

Spread

Het renteverskil tussen bedrijfsobligaties en staatsobligaties.

Sterftetafels

Zie **prognosetafels**.

Stichtingskapitaal en reserves

Zie eigen vermogen.

Strategische allocatie

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en derivaten. Ook wel beleggingsportefeuille.

Strategische normportefeuille

De strategische normportefeuille is een schaduwportefeuille waarin het pensioengeld in theorie belegd zou kunnen worden. De normportefeuille is dan ook, net als de werkelijke portefeuille, omgeven met regels en afspraken. De normportefeuille bestaat uit meerdere beleggingscategorieën, bijvoorbeeld aandelen en vastrentende waarden. Elke categorie heeft een bepaalde weging. Verder wordt per categorie een 'belegbare' index afgesproken die als vergelijkingsmaatstaf geldt.

Swap

Een swap is een derivaat waarbij een partij een bepaalde kasstroom of risico wisselt tegen dat van een andere partij. Deze twee componenten worden ook wel de 'legs' van de transactie genoemd. Swaps zijn derivaten, dat wil zeggen dat ze afgeleide producten zijn.

Technische voorziening (voorziening pensioenverplichtingen)

Technische voorzieningen worden gevormd om alle uit de pensioenregeling of andere overeenkomsten voortvloeiende pensioenverplichtingen te kunnen nakomen.

Toeslagverlening

Om de koopkracht van pensioenen niet achteruit te laten gaan, kunnen pensioenen worden aangepast. Dit houdt in dat een toeslag kan worden gegeven op het pensioen. Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over het al dan niet verhogen van uw pensioenaanspraken. De toeslagverlening bij Pensioenfonds Zoetwaren is voorwaardelijk. Er wordt slechts toeslag verleend voor zover de middelen van het pensioenfonds dit toelaten.

Uitkeringsovereenkomst

Bij de uitkeringsovereenkomst weet de deelnemer precies hoe hoog zijn uitkering op termijn is.

Uitvoeringsovereenkomst

De overeenkomst tussen een werkgever en een pensioenfonds over de uitvoering van één of meer pensioenregelingen.

UPO

Uniform Pensioenoverzicht, een overzicht van de pensioenaanspraken dat jaarlijks aan de actieve deelnemers wordt gestuurd.

Verantwoordingsorgaan

De in de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur gehanteerde term voor een orgaan waarin de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) zijn vertegenwoordigd en waaraan het bestuur periodiek verantwoording aflegt.

Verbonden personen

Alle leden van de organen van het pensioenfonds en andere personen die werkzaamheden voor het pensioenfonds verrichten, onafhankelijk van de duur waarvoor of de juridische basis waarop zij werkzaam zijn.

Waardeoverdracht(en)

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van het opgebouwde pensioenrecht.

WIA

Dit is de afkorting voor de wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen.

Z-score

De Z-score wordt ieder jaar vastgesteld en geeft de afwijking van het werkelijk behaalde rendement ten opzichte van het rendement dat op grond van de normportefeuille behaald kan worden ofwel het normrendement.

Colofon

Uitgegeven door

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zoetwarenindustrie

Correspondentieadres:

Postbus 501
9700 AM GRONINGEN

Bezoekadres:

Europaweg 27, Groningen

Telefoon (050) 582 19 90

internet www.pensioenzoetwaren.nl

emailadres pensioen@pensioenzoetwaren.nl

Realisatie

TKP Pensioen BV

Postbus 501

9700 AM GRONINGEN